

România literară

LECTURĂ

Apare săptăminal sub egida
Uniunii Scriitorilor

Editori:
● Fundația România literară
Director general
Nicolae Manolescu
● Ion Rațiu

24 - 30 august 1994
(Anul XXVII)

32

Fața îndelung ascunsă a istoriei

(pag. 12 - 13)

O carte în dezbatere

**MONICA
LOVINESCU:**

UNDE SCURTE III

(pag. 4 - 5)

**De la critică la
prietenie și înapoi**

(pag. 14 - 15)

*Versuri de
Stefan Aug.
Doinaş* (pag. 8)

ARTA VIITORULUI

(pag. 20 - 21)

Literatura română în Japonia

(pag. 22)

Revansa repetenților

(pag. 2)

După 50 de ani

CITITORII vor descoperi în paginile numărului de astăzi al revistei noastre (în paginile 3 și 12-13) două evocări ale zilei de 23 august 1944 datorate unor participanți la evenimentele.

Până în 1989, vară de vară, *România literară* ca și celelalte publicații, consacra aproape întreg numărul de la mijlocul lui august sărbătorii naționale de pe atunci a țării. Însăși istoria acestor memorări ar merita să fie scrisă cîndva, pentru că, în virtutea obiceiului comunist de a revizui periodic trecutul, semnificația și titulatura zilei naționale s-au schimbat de mai multe ori în 45 de ani, „eliberarea” devenind „insurrecție armată” și apoi „revoluție națională”, după cum rolul armatelor sovietice a încetat treptat a mai fi considerat esențial, sugerîndu-se chiar că el a constatat nu într-o eliberare, ci într-o ocupație, și după cum s-a accentuat, în compensație, rolul forțelor interne comuniste în pregătirea și efectuarea actului de la 23 august. Despre prezența Regelui Mihai în evenimentele s-a vorbit foarte tîrziu și de obicei în studiile istorice serioase, aproape niciodată în articolele comemorative. Comunții români nu-l lubeau, firește, pe Regele Mihai, dar aveau nevoie de el în scenariul conceput după aprilie 1964. Ieșind practic din discuție aportul sovietic (înaintarea armatelor roșii rămăsese doar un element de decor valabil internațional), redevenise necesară „lovitura de palat” care condusese la arestarea lui Antonescu. Desigur, în această lovitură, partea leului era rezervată tot comuniștilor (Pătrășcanu, Bodnăraș). De la un capăt la altul al regimului comunist, interpretarea dată evenimentelor de la 23 august a fost o grosolană manipulare: din perspectivă sovietică, inițial, din perspectivă național-comunistă, ulterior.

După 1989, analizele istorice ale zilei de 23 august au putut fi pe deplin corecte și, în bună măsură, studiile apărute, documentarele (unele, tele-

vizate) au repus lucrurile în matca lor. Manipularea n-a dispărut încă de tot, mai ales în intervențiile oficiale (de altfel, foarte discrete) sau în „operele” menite a le susține, cum ar fi cazul filmului *Oglinda* al lui Sergiu Nicolaescu. În presa național-comunistă s-a încetățenit un clișeu diferit de acela anterior lui 1989, dar nu mai puțin tendențios și fals. Acest clișeu constă într-un cult tot mai agresiv al mareșalului Antonescu. Zelatorii de ultimă oră ai noului cult nu par deloc stînjeșiți de faptul că Antonescu a fost un anticomunist convins. Lor li se pare important antisovietismul mareșalului. Schimbîndu-se protagoniștii, se schimbă și caracterul evenimentelor: la 23 august n-ar mai fi fost vorba de trecerea României în tabăra aliată, ci de începutul regimului sovietic de ocupație. În acest punct, interpretarea oficială, mai veche a evenimentelor se întîlnește cu interpretarea oficială cea mai nouă, dar cu semn schimbat: sovieticii reintră în scenă, avînd în mareșal un adversar redutabil și în Regele Mihai un colaborator, deși nu pentru a elibera România, ci pentru a o ocupa.

Adevărata însemnătate a zilei de 23 august este, nu mai e nevoie s-o spun, alta. Atunci a făcut România, la inițiativa Regelui Mihai și a cîtorva politicieni patrioți, pasul decisiv pe calea reintegrării în Europa democratică. Din nefericire, lalta și celelalte înțelegeri secrete dintre marile puteri au cedat România zonei sovietice de influență, permițînd, după cîțiva ani tulburi, instaurarea regimului comunist.

Încercăm să evocăm, după 50 de ani, dintr-o perspectivă corectă, bazați pe mărturi și documente de epocă, evenimentele din vara lui 1944. Faptul că 23 august a fost ziua națională a regimului comunist nu trebuie să ne împiedice a o face. Importanța acestei zile este considerabilă, chiar dacă alta, cu totul alta, decît aceea pe care i-o acordau comuniștii.

**Ceaușescu
în
anecdote**

(pag. 18)

CONTRAFORTde Mircea
Mihăiescu

Revanșa repetenților

ABILITATEA comuniștilor de a-și selecționa cadrele nu e vorbă goală. Cine nu ține cont de experiența lor în acest domeniu face o mare eroare. Din vremurile dure ale ilegalității bolșevicilor ruși, pînă în acelea mai puțin dure ale ilegalismului autohton, ei și-au construit o adevărată știință a cadristicii.

Dintotdeauna, comuniștii au mizat pe minorități. Pe cele naționale, în primul rînd, dar și pe cele sociale ori culturale. „Dictatura proletariatului” era, în fond, dictatura unei elite care avea cu aceasta cam tot atîta legătură cît avea și cu mișcarea astralelor pe bolta cerească. Deși pretindea să aducă la același numitor întreaga populație, comuniștii au lucrat întotdeauna cu excepțiile. Excepții în sens negativ, fără îndoială. Așa-ziii muncitori din conducerea partidului erau, în cel mai bun caz, niște marginali în propria lor meserie, ori înși ușor de șantajat pentru vechi păcate ori pete negre din biografie. Invasia legionară în partidul comunist imediat după război e dovada cea mai bună a generalizării tacticii adoptate de către bolșevici.

Puterea post-decembristă nu s-a abătut nici un milimetru de la învățăturile părintești ale lui Lenin. De la folosirea minerilor (grup minoritar al grupului muncitorimii) pînă la înrolarea preferențială a veleitarilor și a resentimentarilor, comuniștii emană în decembrie '89 au știut să manipuleze admirabil frustrările și fobiile pentru a învrăjbi și, desigur, pentru a domina. Ceea ce se întîmplă acum în spațiul culturii, zona în care se află ultimii opozanți ideologici ai regimului, este o perfectă punere în abis a situației țării în întregul său.

Dacă în anii cincizeci comuniștii mizau pe fidelitatea dezrădăcinaților, a dezmoșteniților soartei, astăzi ei se folosesc de cei pe care seismul din decembrie '89 i-a dat pentru cîteva clipe deoparte. Dar tot ca în anii cincizeci, puterea mizează în distrugerea culturii pe pseudo-intelectuali, pe înși cu talent puțin dar cu orgoliu supradimensionat. Și mai mizează pe ceva: pe veșnica sete de revanșă a insului care se știe inferior și vulnerabil, pe agresivitatea țoapei și pe imunitatea acesteia la orice argument al bunului-simț. Un Fănuș Neagu, de pildă, n-a avut nici un moment de dubiu, cum c-ar ocupa prin fraudă scaunul de la Teatrul Național. Obediența față de zeul de la Cotroceni suplinește chiar și absența studiilor. Obrăznicia de mahala a lui Mircea Micu (alt resentimentar și alt funcționar superior fără studii superioare!) e antidotul perfect al competenței, al talentului și al probității morale. Tonul dat de Ludovic Spiess, care-i detesta pe profesioniștii cu diplomă în virtutea regretabilului accident biografic că el nu posedă așa ceva, a fost imediat

prelucrat de Petre Sălcudeanu (acesta, da, om cu studii superioare: știțiada la care s-a dat în vîzul nației arată cu prisosință nivelul lor!) și perfecționat de Mihai Ungheanu, adevăratul ministru al culturii de acum (nici o obiecție la studiile d-lui Ungheanu: ba chiar fi admirăm specializările în laboratoarele Securității).

De ce, mă întreb, toți acești amărîți s-au aflat, clipă de clipă și ceas de ceas, în slujba puterii? De ce un Gheorghe Tomozei (produs tipic al stalinistei Școli de literatură, adică al anexei ideologice instaurate de tancurile rusești) n-a avut în toată viața lui măcar cinci minute de demnitate, plasîndu-se de partea cealaltă a baricadei? Ce mecanism îl dirijează cu diabolică precizie mereu spre ciolanul cu carne abundentă? De unde această voluptate a slugărniceii perpetue și a capului în eternitate plecat (mai ales, vorba cronicarului, la un ins „nu mare de statu”)? Nu i-a scăpat nici una din variantele ideologice ale comunismului național. S-a înfruptat cu lingura mare din scriina dejistă, a inhalat cu nespuse delicii pestilența ceaușismului, iar acum îngurgitează delicat și din doctrina duoșismului iliescian. O, desigur, mult mai subtil - vremurile nu mai sînt aceleași. Astăzi nu-ți mai preamărești idolul la modul deșănțat și grobian din trecut. Astăzi știi că cea mai mare plăcere a bossului e să-i spurci fără milă pe cei care-l contestă. Astăzi se practică cu eleganță pupincurismul prin rîcoșeu.

Toți acești activiști în civil au atacat - nu întîmplător - Uniunea Scriitorilor pentru că n-a știut să se adapteze economiei de piață. Acum o atacă pentru că, după părerea lor, s-a adaptat prea bine legilor dure ale capitalismului. Apolitici pînă la Dumnezeu, ei dețin rubrici și salarii grase în reviste finanțate din banii noștri de bunăvoința Cotroceniului, dar injuriază grosolan revistele auto-finanțate ale Uniunii, reviste în care, pînă una-alta, se face cultura acestei țări.

Între întepătura suav-anapoda a lui Tomozei și echipa de zgomote mahalagiste în care excelează micălăceanul Mircea Micu ori românul pur-dingo Fănuș Neagu, plus amărîții pripășiți pe lingă *Literatură*, această „România Mare” tipărită pe banul contribuabilului, „apolitici” își ating, încetul cu încetul, scopurile. Numai în confuzia generală și în haosul cacofonic iscat de răgetele lor indignate ei își pot păstra privilegiile pe care nu le motivează nimic. Gureși și gregari, ei își ascund subțirimea operei practicînd o slugărnicie grețoasă în fața unor politicieni care, la rîndul lor, știu să le exploăteze cu cinism atît veleitățile de mari scriitori de Balta Brăilei, cît și găunoșenia morală.

P.S. Spre liniștirea celor numiți în acest articol, informațiile biografice de care m-am folosit nu provin din cine știe ce dosare secrete de cadre, ci din *Dicționarul de literatură română contemporană* al lui Marian Popa, (ediția a doua, revizuită și adăugită, Editura „Albatros”, 1977).

Anunțăm pe cititorii noștri că pot încheia abonamente pentru „România literară” la toate oficiile poștale din țară, conform notei RODIPET nr. 1299 din 19.11.1993 emisă în completarea Catalogului publicațiilor.

MIC DICȚIONARde Mihai
Zamfir

LECTURĂ (II). Dilema aparentă ivită la bătrînețe e simplă: să recitești o carte iubită ori să citești, în premieră, o carte necunoscută? Majoritatea oamenilor aleg instinctiv prima variantă. Nu din înțelepciune, ci din prudență. Cînd îmbătrînești, lumea din jurul tău se micșorează; la fel se întîmplă și cu universul cărților. Cu cît ai mai puțin timp înainte, cu atît ești mai avar cu el: de ce să riști în valori nesigure, cînd ai la dispoziție lotul verificat de mari valori, ce te vor face cu siguranță, cîteva ore sau cîteva zile, fericit?

E o dilemă a bătrîneții, dar nu numai: e dilema existențială. Merită să citești, de exemplu, *Primul om*, romanul neterminat al lui Camus, publicat abia acum, la peste treizeci de ani de la moartea autorului? Să-l citești cu riscul de a regreta că bibliografia camusiană n-a rămas la *Ciuma*, *Străinul* și *Căderea*, adică la cărțile emblematice pentru secolul nostru, îmbogățindu-se în schimb cu o operă imperfectă? După răspun-

sul la această întrebare poți calcula perfect temperamentul și mai ales vîrsta cititorului.

Sîntem în stare să găsim vreo consolare în toată această inexorabilă dinamică a timpului? Una singură: existența cărților veșnice. A acelor cărți de filosofie, de poezie ori de proză care produc un șoc mereu reînnoit la fiecare lectură și care spun enorm tînrului de douăzeci de ani, dar și matorului de patruzeci ori bătrînului. Ele spun enorm tuturor și spun fiecăruia mereu altceva. Platon, Dante, Racine, Flaubert, Eminescu și Dostoievski sînt păzitorii eterni ai neliniștii noastre. Ne salvează de îmbătrînire doar acești cîțiva stîlpi de susținere pe care - an de an și secol de secol - se construiește viața spirituală a omenirii.

POST-RESTANTde Constanta
Buzea

TOȚI sunteți copiii mei- afară de unul. Mi-e silă/de această poziție/să aibă Dumnezeu darul de a umili?/Am vrut să te încerc iar eu am dorit să mă încerc/nu să mă lauzi Doamne/în această viață. Fără pămînt sub picioare/atunci pe ce am pășit unde am călcat dacă patria/m-a exilat?/Norii m-au primit acolo nu sunt lanțuri/și-n rarefiatele catalaunice sunt zile când oamenii/nici nu există mințile lor nu s-au născut/toate afară de una./Mi-e silă de această poziție sunt oameni care/nu cunosc sila. Sunt lumi în care nu te poți exila./ Sunt oameni care nu trăiesc în lume./Sunt oameni care nu trăiesc./Să aibă Dumnezeu darul de a umili? (Toți-afară de unul). Dar din dar, poemul dv. pe care l-am transcris mai sus nu este neapărat cel mai bun și nici singurul care mi-a plăcut din grupaj. Poate că ar trebui, măcar o dată pe anotimp, să acordăm în revistă un spațiu, o coloană, un chenar, pentru cele mai interesante poezii care ne sosesc prin poșta de la poezii promițători, puțini la număr, dar a căror crîncenă timiditate îi reține de la a încerca să răzbată. (Ioan Prențu - Craiova). Enumerarea din *Lumină*, tăcere dă măsura conciziei excesive la care îmi dau seama că ați luptat din greu să ajungeți. Numai că, exagerând, iată-vă în focarul unei uscăciuni în care sensurile nu se mai percep și răbdarea cititorului se pulverizează. Vag

bacovian în *Pustiu*, cu mici neglijențe și ligamente jenante precum acest *intrăm înăuntru* și acest *e-n dric*, cu *timpul amorțit și chipul pal*. Cursul vieții dv., (prescurtând formula *curriculum vitae* într-un misterios c.v.), este, realmente, textul cel mai interesant pe care l-ați produs vreodată, pentru că în el apare și strălucește ca o speranță în absolut toate privințele acea reală *zănăstoacă* de 1,2 ani și care, să fiți sigur, va face ordine, și vă va pune la punct. (Petre Cotruța, București). Îmi pare rău să vă spun că poezia s-a scuturat demult de *zbucniri*, *vremuri*, de *scrîncioabe*, de *cercări*. Vorba dv., *Ar fi multe de spus, dar în ce sfere/de oameni și-nterese congenere?* (Simion Mioc, Timișoara). Versificați conștiincios punând să rimeze adjectiv cu adjectiv și substantiv cu substantiv. Tema preferată, iubirea, servită în numeroase variante. Rostul lor, al versurilor, este să vă descante blînd ieșirea din melancoliei și, poate, intrarea într-un decor, altul decît cel al prăfuitelor *suspine*, *șoapte*, *lacrimi*, *veșnicii*. (Sturza Cristian, București).

România literară

Editată de către:

- Fundația „România literară” director general Nicolae Manolescu;
- Ion Rațiu;
- cu sprijinul Fundației Soros pentru o Societate Deschisă

Redacția: Nicolae Manolescu - director, Gabriel Dimisianu - director adjunct, Alex. Ștefănescu - redactor șef, Mihai Pascu - secretar general de redacție, Ioana Părvulescu, Andreea Deciu (critică și istorie literară), Constanța Buzea (poezie, proză), Cristian Teodorescu, Mihai Minculescu (publicistică), Eugenia Vodă (film, muzică), Marina Constantinescu (teatrul, plastică), Adriana Bittel (externe), Mihai Grecu, Anca Firescu (secretari de redacție), Ruxandra Dinu, Nina Pruteanu, Alexandra Voicu, Mircea Dobrovicescu, Constanța Buzea (corectură), Victor Ciupuliga (fotoreporter).

Administrația: Fundația „România literară”, Calea Victoriei 133, sector 1, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, 4072996100089. Cont valută: B.R.D., filiala Pipera, 1520796100089. Elena Raicu (contabil șef), Corneliu Ionescu (șef serviciu difuzare, tel. 650.33.69.), Andriana Fianu (corespondență și difuzare în străinătate), Nicoleta Isaida (secretariat), Maria Micu (curier).

Tehnoredactare computerizată: Anca Firescu, Mihaela Ivan, Mariana Ionită.

Corespondenți: Mircea Iorgulescu (Paris și München).

Tehnoredactarea computerizată și tipărirea realizate la „PROGRESUL ROMÂNESC” S.A., CALEA PLEVNEI 114.

23 AUGUST 1944

SE ÎMPLINESC, anul acesta, 50 de ani de la semnarea la Moscova, a Armistițiului dintre România și Puterile Aliate.

Fiind singurul în viață, încă, dintre cei care au fost prezenți, atunci și acolo, este de datoria mea să reamintesc ceea ce am mai scris și declarat, după decembrie 1989, în această privință.

Nici de data aceasta nu mă voi referi la fapte și amănunte care au fost consemnate în documentele oficiale ale timpului. Mă voi referi numai la ceea ce NU a fost consemnat în aceste documente, fapte și amănunte pe care le cunosc numai cei care le-au trăit.

Ceea ce este cunoscut sub genericul „23 August 1944”, comportă două mari capitole: „pregătirea”, externă, a acestui act, și „momentul” 23 August. După cum se știe, dată fiind situația pe front, factorii de decizie hotărâseră ca „schimbarea” să se producă la 26 august. Din această cauză, în ziua de 23 august, pentru a nu da nimic de bănuit nemților, toți oamenii politici implicați nu erau în București. În jurul Regelui erau numai militarii și Gr. Niculescu-Buzești cu echipa lui de la Externe. Printr-o întâmplare, așa cum au fost atâtea în istoria universală și care au influențat puternic cursul acesteia, în dimineața zilei de 23 august, s-a aflat că Mareșalul Antonescu, care tocmai se întorsese de pe front, se va reîntoarce acolo a doua zi. Realizarea deci, a ceea ce trebuia să se producă la 26 august, era în pericol. Din această cauză, ceea ce s-a petrecut la 23 august s-a impus de sine. 23 August 1944, ca atare, n-a fost „pregătit din timp”, (n-a fost nici un complot) ci situația l-a impus. Regele a înțeles acest lucru și a procedat așa cum a procedat. Practic, aproape singur.

Ceea ce s-a petrecut în acea zi, se știe (în mare).

A doua zi, pe calea aerului, a plecat spre Moscova „Delegația Română pentru semnarea Armistițiului”, compusă din L. Pătrășcanu, însoțit de soția lui, Generalul D. Dămăceanu, cu aghiotantul lui maiorul I. Focșeneanu, Ghiță Popp din partea Partidului Național-Tărănesc și Ionel Christu, Ministru Plenipotențiar, Expert Economic. Aceștia au format prima parte a acestei delegații. De la Cairo s-au îndreptat spre Moscova B. Știrbey și C. Vișoianu, a doua parte a delegației, iar la 27 august, tot pe calea aerului a plecat spre Moscova Secretariatul aceleiași delegații, format din Consilierul de Legație G. Gussi și Secretarii de Legație N. Georgescu și subsemnatul. A treia parte, deci.

După cum se știe, pînă în seara zilei de 10 septembrie 1944 nu a avut loc nici un contact oficial între delegația noastră și Aliați. În seara acestei zile am fost convocați de cei cu care aveam să ne „confruntăm”, în următoarele două seri și nopți, care a urmat.

În această primă luare de contact nu s-a petrecut altceva decât că ne-am cunoscut și că delegația sovietică ne-a înmănat textul Armistițiului. Delegația sovietică, în fața căreia eram plasați noi, avea în frunte pe V.S. Molotov. Împreună cu el erau cca. 20 de persoane, dintre care cei mai importanți erau A. Vișinski (pe care aveam să-l cunoaștem atât de bine, mai târziu), Maiski, fost Ambasador la Londra și expert economic, și A. Novicov, Ambasador la Cairo. La dreapta noastră Ambasadorul Sir A.K.Kerr, reprezentând delegația Angliei, iar la stînga noastră Ambasadorul A.Harrimann care reprezenta SUA. Trebuie să subliniez, încă o dată, că acești doi reprezentanți erau „singuri”, nu aveau pe nimeni cu ei, nu aveau în față nici un fel de hârtie sau dosar și în timpul celor trei nopți de discuții, NU au scos nici un cuvânt. Când s-a întâmplat, și aceasta s-a întâmplat de 2-3 ori numai, ca Molotov să le ceară avizul asupra hotărârii lui (a lui Molotov), cei doi s-au mulțumit, numai, să dea din cap, aprobator.

După terminarea tratativilor, în dimineața zilei de 13 septembrie, pînă ce documntele au fost scrise pentru a fi semnate, a urmat un ceai-dineu, la care au luat parte numai sovieticii și noi, cei doi dispărând imediat după terminarea discuțiilor.

În cele ce urmează mă voi referi, după cum am spus, numai la ceea ce nu s-a consemnat în nici un document oficial. Este vorba de schimbul de argumente dintre Maiski și Ionel Christu, cu privire la cele 300 mil.\$, despăgubiri de război. Primul susținând că suma este modestă, ținând seama de pagubele făcute pe teritoriul sovietic de trupele române și că aceste despăgubiri pot fi suportate de partea română, iar al doilea susținând că partea română nu poate face față acestei sume. Discuția aceasta s-a purtat în noaptea de 11 spre 12 septembrie. Maiski în susținerea părerii lui, că pentru România această sumă nu reprezintă o greutate, a spus că la următoarea ședință va aduce documente oficiale în sprijinul acestei păreri.

În noaptea de 12 spre 13 septembrie 1944, Maiski a citat dintr-o lucrare a unui organism de specialitate al (fostei) Ligi a națiunilor și dintr-o lucrare a prof. Slăvescu, care amândouă arătau că venitul pe cap de locuitor, în România, este de 1000\$, și că deci România poate plăti suma de 300 mil.\$.

În replică, Ionel Christu, cu o voce calmă, sigură și hotărâtă, pe care o aud și acum, după 50 de ani, a răspuns după cum urmează:

„Da! Dl. Maiski are dreptate! Venitul pe cap de locuitor, în România, la data apariției documentelor citate, era de 1000\$. Dar Dl. Maiski uită că România a dus un război costisitor, duce un război costisitor, și mai ales Dl. Maiski uită că în acele documente este vorba de România pe care eram mândri s-o numim ROMÂNIA MARE, care astăzi nu mai există”.

A fost un moment de stupeoare. O liniște nefirească ne stăpânea pe toți. Nimeni nu era în stare să facă vreo mișcare. Ne uitam unul la altul, TOȚI care eram acolo și nu ne venea să credem că era adevărat ceea ce auzisem. Și astăzi, după 50 de ani, trăiesc aceeași emoție și aceeași mândrie de a fi fost martorul unui asemenea moment și de a fi cunoscut și trăit lângă un astfel de om. Peste timp, fi mulțumesc încă o dată lui Ionel Christu pentru atitudinea pe care a avut-o „atunci” și „acolo”. Toată suflarea românească, tineri și bătrâni, oricare ne-ar fi astăzi credințele, trebuie să știe cine a fost Ionel Christu, exemplu pentru noi toți.

În dimineața zilei de 13 septembrie 1944 s-a semnat Armistițiul. În numele României a semnat L. Pătrășcanu. În numele Aliaților a semnat Mareșalul Malinovski. Atunci ne-am dat seama, noi românii, că nu aveam sigiliul, cu care să parafăm semnătura delegației noastre. După un moment de derută, cineva dintre noi a avut ideea salvatoare de a parafa cu inelul lui Barbu Știrbey, care avea încrustat pe el însemnele casei princiare căreia îi aparținea acesta. În încâlcitele, aparent, sensuri ale unor întâmplări, și această „întâmplare” poate avea tâlcul ei.

*

**

DUPĂ 50 de ani de la acest eveniment, poate a venit timpul ca istoricii noștri împreună cu oamenii politici din țara noastră să arate opiniei publice de pretutindeni, de ce România este singura țară care a luptat atât în răsărit, cât și în apus.

Dacă soarta ne-a așezat aici, „în calea tuturor răutăților”, nu cumva „și” din cauza aceasta, am luptat, în est, împotriva comunismului și nu împotriva popoarelor Uniunii, iar în vest împotriva nazismului, neconfundând poporul german cu acesta?

Peste motivațiile pe care le ascultăm de atâta vreme, nu cumva și această întrebare, venită de undeva din străfunduri, ar putea constitui un răspuns?

De asemenea, nu a venit timpul să ni se recunoască, ceea ce ni s-a refuzat, atunci, la Moscova, calitatea de cobeligeranți ai ultimei conflagrații mondiale?

Romulus Cordescu
București, august, 1994.

„De îndată ce a putut acționa liber, poporul a susținut în unanimitate proclamația mea din 23 August 1944. La acea dată am rupt relațiile cu Antonescu și am condus România afară din lagărul nazist, de partea Aliaților, unde s-a aflat întotdeauna simpatia românilor, prin tradiție și prin instinct. Atunci noi ne-am alăturat vouă pentru eliberarea lumii de tiranie. Din acel moment am luptat alături de voi, pentru scopurile atât de des proclamate: eliberarea tuturor popoarelor de dominația străină și garantarea libertăților esențiale ale cetățenilor tuturor țărilor.

Armata Română a devenit cea de-a patra forță luptătoare, ca mărime, în cadrul Aliaților.

În câteva luni, pierderile noastre s-au cifrat la 150.000 de morți. În câteva zile am împins frontul german înapoi cu 500 de mile. Toate resursele noastre au fost puse la dispoziția Aliaților în lupta noastră comună.

Ca urmare a armistițiului, s-a evidențiat dorința țării mele de a colabora pe bază de prietenie cu Marea Putere care ne este vecină, ne-am asumat obligații și am făcut sacrificii de bună credință. (...)

Dar curînd am fost dezamăgiți. Puternica noastră vecină, cu care sperasem să colaborăm pașnic și liber, ne-a impus un guvern care nu reprezenta în nici un fel voința poporului. Acel guvern a distrus ultimele vestigii ale libertății. A socotit potrivit să încercereze pe cei mai populari și mai valoroși reprezentanți ai democrației române. A falsificat alegerile. Prin fraudă și teroare, a impus României instituții care sînt total străine spiritului și vieții poporului”.

Din Cuvîntarea M.S. Regelui Mihai I al României la un dineu dat de Clubul Internațional de Presă, 16 martie 1948.

*

„Români”

În aceste clipe de grave frămîntări și de speranțe, în fața noastră se ridică chipul iubit al țării noastre martirizate. Sub povara suferinței și a umilirii, ea nu-și pierde nădejdea. Din întinerul închisorilor, Maniu, Mihalache, Brătianu, Titel Petrescu, împreună cu mii de martiri de pe tot cuprinsul țării, au privirile îndepărtate spre noi și cer să ne facem datoria. Să nu-i dezamăgim.

Frații de acasă și puterea lor vor fi de folos în ziua eliberării. Noi cei de afară, trăind în țări libere, uniți în jurul Comitetului Național Român, reprezentant legitim al Națiunii Române, să ne înfrățim puterile, să ne legăm nădejdlile și să luptăm împreună pentru o Românie liberă.”

Din Mesajul către români al Comitetului Național Român, 1 ianuarie 1951

*

„În timpul celui de-al doilea război mondial, organizația noastră a uzat de toată influența sa pentru ca să arate opiniei publice americane că România a fost tirată fără voia sa în război alături de germani, și că toată țara românească, în frunte cu Majestatea Voastră, se găsește cu trup și suflet alături de Marile Puteri Aliate. În același timp, o seamă de cetățeni americani evrei de naștere românească și-au dat singele lor pentru triumful dreptății și victoria asupra dușmanului comun, nazismul. Iar cînd s-a produs actul alfit de curajos al Majestății Voastre, care a rupt lanțul sclaviei întorcînd armele împotriva ocupantului german, atunci organizația noastră, împreună cu celelalte organizații evreiești surori, am dat marea luptă arătînd că România nu este o țară învinsă și că pretențiile de despăgubiri de război pe care Rusia Sovietică în special le ridică, trebuie respinse sau, în cel mai rău caz, satisfăcute imediat în bani, în așa fel încît România să nu fie ocupată de sovietici”.

Din Scrisoarea către M.S. Regele Mihai din partea Uniunii Românilor Evrei din America, 25 iulie 1953

*

„În încercarea lui de a rupe poporul român pînă și de cunoașterea propriei sale istorii, regimul despot din România a șters ziua de 10 Mai din calendarul sărbătorilor naționale românești. Regimul actual din România a făcut aceasta crezînd că, prin eliminarea acestei zile tradiționale a INDEPENDENȚEI, ar putea convinge poporul român să accepte stăpînirea străină.

Noi, cei din lumea liberă, ne dăm seama că, deși ștearsă din calendarul oficial, ziua de 10 Mai va dăinui în inima poporului român, care așteaptă restaurarea libertății lui cu curaj și încredere”.

Din Mesajul președintelui Dwight D. Eisenhower adresat poporului român cu ocazia zilei de 10 Mai 1954

Citatele reproduse mai sus au fost extrase din secțiunea „Documente” a volumului *Regele Mihai și exilul românesc de Mircea Ciobanu*, comentat în pag. 12 - 13 ale revistei.

Despre semnificațiile generale ale unei opere critice

DE CE sînt *Undele scurte* ale Monicăi Lovinescu o operă excepțională? Voi încerca în cele ce urmează să propun un răspuns, nu înainte de a preciza că am în vedere acea „excepționalitate” calmă și substanțială care face din Monica Lovinescu unul dintre cele mai importante nume ale criticii românești postbelice. Deocamdată, receptarea operei în cauză se află într-un fel de - i-aș zice - impas euforic: cele trei volume de *Unde scurte* apărute pînă acum (în 1990, 1993 și 1994) au avut parte de recenzii sărbătorești dar foarte „ocasionale”, limitate de cele mai multe ori la simpla celebrare a spectaculoasei „recuperări”. Pînă la un punct, era firesc să fie așa: înainte de 1990, în România comunistă, publicarea Monicăi Lovinescu fusese de neînchipuit, înct, după căderea regimului, multora dintre noi nu le-a venit să creadă că pot citi între coperti de carte comentariile pe care le ascultaseră la Radio Europa Liberă cu emoția ușor înspăimîntată cu care guști un „fruct oprit”. De acolo, de la microfonul aflat dincolo de Cortina de Fier, vocea Monicăi Lovinescu și cea a lui Virgil Ierunca ne-au transmis un mesaj intelectual cu o valoare simbolică pe care nici un superlativ n-o poate exagera. Acum, cînd cărțile lor se tipăresc în țară, nu e de mirare că aura legendară a autorilor le însoțește, exercitînd asupra recenzenților o influență cvasi-„hipnotică”. Drept urmare, majoritatea articolelor de întîmpinare s-au înfățișat ca o combinație de omagiu moral extatic și - pe de altă parte - înfiorată memorialistică de radioascultători-ai-Europei-Libre-sub-regimul-comunist. Or, dacă e vorba chiar despre opere importante la scara istoriei culturale, atunci ar cam fi cazul să le privim și dintr-un punct de vedere mai detașat, lăsînd în urmă euforiile tranziției de la un sistem politic la altul, de la o lume a cenzurii la una a libertății cuvîntului, și încercînd să raportăm lucrurile la „timpul lung” care măsoară evoluția globală a creativităților naționale.

Căutînd un răspuns la întrebarea de la început, mă gîndesc că ar putea fi util să ne imaginăm cum va arăta România perioadei 1947-1989 în istoriile care se vor scrie peste mai multă vreme, cînd pasiunile se vor fi stins și martorii oculari vor fi dispărut. Deceniile de regim comunist vor deveni atunci o epocă la rînd cu altele, cu - de pildă - cea pașoptistă, cu cea junimistă, cu cea interbelică și cu ce va mai fi după noi. Timpul va filtra totul, va alege nume și titluri, va uita ce e de uitat și va redescoperi ce e de redescoperit, va (re) pune în valoare criteriile de coerență ale ansamblului, va reface contextele, va umple spațiile albe, va reordona liniile peisajului - ca în artele vizuale - după „legile perspectivei”. Și e de presupus că retușurile pe care le va suferi tabloul perioadei de după cel de-al doilea război mondial vor fi mai serioase decît în alte cazuri, dat fiind că asupra ei au acționat mari presiuni deformatoare, cu o profundă influență asupra imaginii pe care și-au făcut-o actorii epocii despre ei înșiși și despre vremurile pe care le-au trăit. Rămînd încă o clipă în această zonă a „previziunilor”, oricît ar fi ele de risicante, să mi se îngăduie să pronostictez - iată - patru posibile consecințe ale viitoarelor reevaluări ale literaturii scrise la noi sub regimul comunist:

unu) Va avea loc o reasezare a

scărilor de valori, eliberate treptat de presiunile înainte-pomenite. Se va reciti totul și se va alege puținul care va rămîne, cu posibile mari surprize. Consecință firească a trecerii timpului, această filtrare a fost deja intens profetită în presa noastră intelectuală, însă ea nu poate demara atîta timp cît rămîn active prestigiile sociale acumulate de mulți autori în perioada în cauză, atîta timp cît se mențin rețelele de relații, de orgolii, de complexe și fantasmе individuale ori colective care ne-au făcut să apreciem într-un fel anume întregul peisaj literar în care ne-am mișcat.

doi) Se va estompa diferența dintre literatura română scrisă în perioada respectivă în țară și cea din exil. Ele sînt astăzi privite separat, cînd în complementaritate, cînd de-a dreptul ca termeni ai unei opoziții. Însă istoria își integrează treptat diversele componente, elaborînd imagini centripete chiar și acolo unde fuseseră percepute la timpul lor numai particularități centrifuge. Faptul că autori precum Cantemir, Budai-Deleanu, Bălcescu, Eminescu sau Caragiale au scris (și) în afara granițelor naționale nu le asigură un tratament aparte în posteritate, rămînd doar un element descriptiv, biografic, de obicei ignorat în analiza propriu-zis literară a textelor în cauză.

trei) Datorită experienței comune, foarte omogene și în același timp foarte speciale trăite în deceniile postbelice în întreaga Europă de Est, istoriile culturale ale țărilor din zonă vor folosi și perspective integratoare regionale. La același capitol, se vor reconstitui contextele de influență sovietică „de la centru”, în absența cărora multe dintre cele întîmpinate în societățile blocului comunist subordonat nu se vor putea înțelege.

patru) Se vor recupera - în egală măsură - perspectivele integratoare general-europene și universale. Așa

cum între vocile „din interiorul” fostului sistem comunist și cele „din exil” se accentuează astăzi diferențele, sînt încă așezate într-un raport de opoziție culturile postbelice vestice și cele estice. Cu timpul, malformațiile acestora din urmă vor deveni elemente - de asemenea - descriptive într-o panoramă largă, foarte cuprinzătoare, foarte complexă. Și se vor (re) descoperi similitudinile, sincronismele, osmozele care definesc „multiculturalismul” continental și internațional al epocii postmoderne.

Va fi ori nu va fi așa?! Dacă nu sîntem ghicitori în viitor, singura șansă de a ne verifica profețiile rămîne... *posteritatea contemporană*. Monica Lovinescu a preluat expresia în titlul celui de-al treilea volum de *Unde scurte*, citînd și sursa: o frază a lui Tudor Vianu despre „perspectiva străinătății”, numită cîndva „posteritate contemporană” și care ar asigura judecăților culturale o „precizie definitivă” (*Posteritatea contemporană/Unde scurte III*, Editura Humanitas, 1994, p.200). Scrise la Paris, avînd - așadar - „perspectiva străinătății”, comentariile Monicăi Lovinescu asupra literaturii române postbelice dau efectiv această senzație de paradox temporal: ele par să revizuiască imaginea literaturii române postbelice așa cum s-a constituit ea de-a lungul epocii postbelice, deci, teoretic, ar trebui să-i fi succedat; însă - de fapt - i-au fost contemporane, i-au propus o *posteritate contemporană*. Și, dacă vom citi miile de pagini ale *Undelor scurte* cu gîndul la istoriile culturale ale viitorului, vom putea spune fără să greșim că, într-adevăr:

unu) Au filtrat mereu valorile scriitoricești din țară, punînd un bemol la aprecierile exagerate din presa românească și identificînd cu o „precizie definitivă” distorsiunile ideologice ale multor cărți cărora în țară li se treceau cu vederea naivi-

MONICA LOVINESCU

Posteritatea contemporană / UNDE SCURTE III

Monica Lovinescu, *Unde scurte III*, Editura Humanitas, București, 1994, 382 p., 3900 lei.

tățile, parțialitățile, micile-mari mistificări mai mult ori mai puțin „vinovate”.

doi) S-au oprit deopotrivă asupra literaturii române scrise în țară și în exil, schițînd raportările de rigoare, făcînd pași mari spre imaginea „integrată” a viitoarelor istorii.

trei) Au urmărit sistematic ce se întîmpla în celelalte țări ale blocului comunist, procedînd la un fel de comparatism socio-politic și cultural apt să pună în lumină sensurile generale de evoluție a situației în Estul Europei și - deci - și în România.

patru) Au făcut cu aceeași constanță radiografia evoluției politice și culturale ale intelighenției occidentale, avansînd către o analiză „integrată” a gîndirii și creativității continentale postbelice.

Pe scurt, pe măsură ce era transmisă pe unde radio, această mare operă critică ne-a oferit cu adevărat șansa de a ne urmări *posteritatea contemporană*. Am avut la idpozitie o excepțională oglindă „vizionară” în care nu știu dacă am reușit să ne privim cu folos și cu sinceritate. Nu știu nici dacă reușim măcar acum, cînd „oglindea” ne stă încă o dată - tipărită - în față.

Ion Bogdan Lefter

ÎNTR-O recenzie din 1986, L. Raicu numea trilogia Danei Dumitru „cartea unei actualități esențiale”. Și în aceeași măsură în care vorbea despre carte, criticul vorbea și despre „obsedantul prezent” (sintagma îi aparține Ilenei Mălăncioiu), despre mecanismul prin care ispita istorie ca „reverie și refugiu” se transformă într-o respingere a tentației evaziunii. Asemenea exemple sînt nenumărate în critica bună (singura care a contat, de altfel) a ultimilor zece ani înainte de '89. Iar genul literar (subversiv) pe care l-ar putea defini aceste exemple, respectă următoarele criterii: 1) continua referire la prezentul angoasant; 2) deriziunea eternei tranziții românești; 3) riscurile evaziunii și a fugii de responsabilitate; 4) problema libertății în istorie; 5) relația reciprocă limbaj-adevăr.

Nu exemplific, deoarece nu de rezistența critică din România - a cărei existență nu poate fi negată - va fi vorba aici. Ci doar de *admirabila* (în sens etimologic) înțilnire între „posteritatea critică” a exilului (sinonimă, într-o mare parte cu mărturia săptămînală a Monicăi Lovinescu vreme de decenii despre „neagra originalitate” românească) și critica din țară care a rezistat. De altfel, Monica Lovinescu îi numește în repetate rînduri în cele trei volume apărute din 1990 pînă astăzi la Humanitas pe Nicolae Manolescu, Mircea Iorgulescu, Dana Dumitru, Lucian Raicu sau Eugen Simion, ca luptători pe aceeași baricadă. Cu rezerve uneori, cu înțelegere alteori pentru eufemismele folosite și jumătățile de adevăr spuse doar pentru a lumina cealaltă jumătate, și cu revizuirii într-un singur caz.

De exemplu, rezervele „de detaliu” față de definirea romanului politic de către N. Manolescu și mai ales față de o paradoxală definiție a curajului *scriitorului* (s.n.) ca eficacitate a artei sale, cu alte cuvinte, „cîtă artă, atîta curaj”, numesc, de fapt obsesia sistemului hermeneutic al autoarei *Undelor scurte*. Ca și aparentul evazionism dintr-o frază ca aceasta: „Nici un curaj individual nu folosește într-o societate care-și ascunde sieși realitatea”. Cred că doar redefinind funcțiile limbajului am putea sublinia convergența adîncă între un asemenea enunț și una dintre maximele lui Steinhardt, admirată de Monica Lovinescu: „Lașitatea e mai odioasă

Actualitatea

decît violența”.

Sînt de la sine înțelese (și esențiale pentru memoria culturii române) poziția inflexibilă și „inevitabilul popas pe pragul etic” mărturisite în primul volum din *Unde scurte* (Jurnal indirect), ca și îndreptățirea privirii „de dincolo” în virtutea unei normalități critice definite în primul rînd printr-o univocitate a limbajului și printr-o realitate nefabricată. Dar dacă citim vorbele lui N. Manolescu prin grila recurentă a Monicăi Lovinescu din toate cele trei volume pomenite, adică prin studiile lui Besançon, care definea esența totalitarismului ca „suprarealitate ideologică”, cele ale lui Hannah Arendt, stabilind delatațiunea la baza atomizării societății, sau studiile lui Jules Monnerot și Soljenitîn, vom putea considera determinarea limbajului hotărîtoare în cazul *scitorului* (s.n.). Fiind vorba despre curajul acestuia, și nu de cel al omului de pe stradă, N. Manolescu nu spune în articolul despre romanul politic-eliptic nu de dragul paradoxului, ci pentru că respectă rigorile altei specii literare decît cea folosită de Monica Lovinescu în libertate - altceva decît autoarea *Undelor scurte* în repetate rînduri: nu se poate ca abdicarea de la etică să nu influențeze opera. Și viceversa - spune Manolescu; iar despre lipsa impactului curajului individual într-o societate bolnavă de minciună, tot Monica Lovinescu ne-a vorbit ani de zile, clamînd, e drept, solidaritatea.

Revizuirea față de „momentul fierbinte” al emisiunilor radiofonice este cazul lui Eugen Simion. „Grupul celor 20”, neo-proletcutiștii din perioada 1978-1982, de care se ocupă volumul al treilea din *Unde scurte* n-a produs veritabile surprize, regrouparea lor de pe pozițiile de la *Săptămîna* pe cele de la *România Mare* sau *Vremea* fiind previzibilă într-o logică a restaurației post decembriste care a început să plictisească pînă va începe să îngrozească. Dar Eugen Simion, cel care în

Depărtarea care apropie

EXISTĂ apropieri care îndepărtează. Ceea ce s-a întâmplat în ultimii ani și se întâmplă în continuare în viața literară românească exemplifică îmbelșugat această afirmație. Există însă și depărțări care apropie. În mai multe feluri. Monica Lovinescu pare să dețină secretul acestor modalități de a fi aproape de la distanță. *Unde scurte III* (asemenea primelor două volume ale seriei) precum și primirea pe care critica a făcut-o acestor cărți reprezintă confirmarea paradoxului enunțat mai înainte.

Să începem cu receptarea. Ecoul prompt și amplu al acelor trei volume de *Unde scurte*, într-o perioadă când cărțile nu sînt defel primul punct de interes al publicului a fost, trebuie spus fără sfială, și o reacție afectivă. Un răspuns pe care mulți intelectuali (e semnificativ că oameni de cultură care nu scriu de obicei critică au comentat volumele de *Unde scurte*) au simțit nevoia să-l dea Monicăi Lovinescu, deschizînd un dialog odinioară imposibil. Probabil că nu toți admiratorii de astăzi sînt la fel de sinceri și, în orice caz, nu toți o admiră din aceleași cauze: dacă unii o iau ca reper, alții o iau, abuziv, ca sprijin. Dar - o spune chiar Monica Lovinescu - „La urma urmei, nu ești totdeauna responsabil de admiratorii pe care îi susciți” (275). Vizibil afectivă este și reacția celor (mult mai puțini) care resping cărțile Monicăi Lovinescu (de fapt resping personalitatea autoarei) și-și fac un merit din a nu împărtăși opinia generală. Oricum și această atitudine arată, fără să vrea, că Monica Lovinescu este foarte aproape de cei care fac parte din viața literară românească, atît de

aproape încît unora le stă chiar în cale. Pentru toți a comentat ani de-a rîndul fenomenul literar, cultural și politic românesc. Ajungem astfel la felul ei de a sta aproape, de la Paris, de tot ceea ce se întâmpla în România. Cîțiva ani (1978-1982) sînt prinși în *Unde scurte III*. Cartea reprezintă vocea Monicăi Lovinescu pusă pe hîrtie, sunetul transformat în literă, căci e greu să uităm că articolele de aici au fost citite la *Europa liberă*. Dar nu la acea apropiere (pe undele scurte ale posturilor de radio ascultate în casa fiecăruia) mă gîndesc, ci la felul în care sînt prezentate în carte zbaterele intelectualilor români, de la începutul anilor '80. Citind acum articolele avem o succesiune de cărți, idei, evenimente puse mai întii sub lupă și apoi în balanță. Noi le-am trăit de aproape și îndeaproape și tot noi le-am înțeles uneori mai puțin, mai greu, ca și cum ne-am fi aflat mai departe de ele decît Monica Lovinescu. Nu se poate nega, în *Unde scurte III* luciditatea cu care autoarea observă sensul unor întâmplări importante din viața culturală și politică a vremii și care abia după 1989 s-au clarificat și pentru ochii noștri: „noul rol al intelectualului francez, sprijinind disidența Răsăritului” pe de o parte și, în contrast „emergența fățișă în România a ceea ce am numit neoproletcultism, adică îmbinarea explozivă a unor rudimente din vechea dogmă cu șovinismul lătrător” (5).

UND E SCURTE III merită prezentată fără prejudecăți și fără parti-pris, măcar cu ceva din simplitatea și directetea cu care scrie Monica Lovinescu. Poate că principala caracteristică a acestor pagini este

știința de a spune lucrurilor pe nume. Adică tocmai ce era atît de greu în România.

Datate ca-ntr-un jurnal, comentariile de aici cu aceeași funcție ca și jurnalul, sînt un exercițiu de memorie pentru că „în România post-decembristă s-ar părea că uităm înainte de a ne fi adus aminte” (6). Este un jurnal al altora, al celorlalți. Un jurnal al cărților, dar și un jurnal care depășește literatura: dezbateri, polemici, colocvii ale românilor de la Paris, conferințe ale scriitorilor de la București, aspecte din viața culturală franceză și europeană care ar fi dat de gîndit intelectualilor din România. Lor, intelectualilor români, li se adresează în primul rînd Monica Lovinescu și se simte în toate articolele o dorință aproape didactică de a convinge și de a demonstra. O altă constantă a comentariilor din (de pe) *Unde scurte* este vîditul accent pus pe politic. Este clar că cele mai multe cărți și disputele din presă sînt disecate adesea după substratul politic. La cărți se pune problema dacă amestecul politicului nu încurcă judecata literară (dar să nu uităm că asta e valabil și pentru comentariile critice din țară, doar că aici lucrurile nu erau spuse pe față). Am citit, cu multă atenție și cu avantajul perspectivei „post-decembriste” toate aceste comentarii. Se poate observa lesne că Monica Lovinescu a ales în special romane politice, așadar care obligă comentatorul să se raporteze și la perspectiva politică: *Cel mai iubit dintre pămînteni* de Marin Preda, *Vocile nopții* de Augustin Buzura, *Biblioteca din Alexandria* de Petre Sălcudeanu, *Ucenicul neascultător* de George Bălăiță etc. Monica Lovinescu nu confundă planurile: judecă separat, întotdeauna sepa-

rat, curajul sau veridicitatea perspectivei politice și adecvarea ei în roman, valoarea estetică a acestuia. Dacă, din motive ușor de înțeles o apreciază uneori prea apăsător pe cea dintii, niciodată nu iartă slăbiciunile estetice pe motiv că romanul are curaj politic.

Să luăm exemplul *Bibliotecii din Alexandria*, best-seller la vremea lui, roman în jurul căruia mi s-a părut că s-a făcut întotdeauna o vîlvă excesivă și nemeritată. Monica Lovinescu arată importanța unui anume curaj politic al romanului, dar întregește judecata critică fără cruțare: „Nici ca măturie însă, Petre Sălcudeanu nu se poate compara cu Marin Preda. El nu pune în cauză sistemul și e plin de prudențe vinovate. Punctul de vedere rămîne al unui activist (...) Mai mult, există în roman și scurte fragmente ce par direct extrase din literatura realist-socialistă de pe vremuri (...)” (172). Iată și concluzia - e de remarcat cît de reținută - a cronicii Monicăi Lovinescu: „Nu e mai puțin adevărat că documentul este interesant și că Petre Sălcudeanu (cu condiția să nu fie comparat, cum o face un cronicar în *Luceafărul*, cu Sartre, Kafka, Dostoievski și așa mai departe) ne dă, odată cu *Biblioteca din Alexandria*, elemente utile pentru arhivele de mîine” (173). Asemenea rețineri se află întotdeauna acolo unde sînt necesare. Monica Lovinescu nu e infailibilă în verdictele ei dar care critic e?), dar are meritul onestității: nu ignoră nici defectele, nici calitățile și nu așază cărțile într-un pat al lui Procust pentru a-i servi demonstrației.

Coerența cărții vine din păstrarea propriilor constante: încercarea de a educa gustul estetic în paralel cu eticul. Și dacă esteticul nu ducea lipsă de apărători rafinați nici în țară, planul etic în schimb, în forma lui cea mai insidioasă, atitudinea politică, era mai greu de format în România. Binele și răul, „bunii” și „răii”, dreptii și minci-noșii, demagogii, ticăloșii colorează în alb-negru comentariile autoarei. Pe de o parte *România literară*, pe de altă parte *Luceafărul* (de atunci), *Scînteia*, *Flacăra* și, mai ales și *Săptămîna*. Pe de o parte Nicolae Manolescu, pe de alta Eugen Barbu. Cînd și cînd, Monica Lovinescu își permite un răgaz din misiunea morală pe care și-a asumat-o, aceea de a ajuta „bunii” și de a demasca „răii” și o face în pagini critice de o puritate și un rafinament incontestabile: articolele despre nuvelele lui Eliade puse în paralel cu *Noaptea de Sânziene*, despre *Cartea întîlnirilor admirabile* de Anton Dumitru, despre *Arca lui Noe* de Nicolae Manolescu sînt numai cîteva exemple.

Nu știu precis dacă vreun fenomen cultural important din anii 1978-1982, de la apariții editoriale de excepție la plagiat sau scandaluri și înscenări politice (cum a fost celebrul caz al „Meditației Transcendentale”) a fost scăpat în această carte, dar cred că nu. Căci, cu cît Parisul se îndepărta de România, cu atît România era mai aproape de Parisul Monicăi Lovinescu.

esențială

1982 scria: „Nu putem fi, vorba dură a lui Tudor Arghezi, porci în viața de toate zilele și îngeri pe hîrtie. Iar dacă se întâmplă... nu e deloc sigur că sîntul de pe hîrtie poate să-și ducă, în continuare, tihnită și curată lui existență”, același Eugen Simion reclamă astăzi autonomia esteticului și necesitatea apolitismului.

Distanțarea Monicăi Lovinescu (manifestă, e adevărat, doar în prefața la cel de-al doilea volum) e făcută din aceeași igienă a „purului adevăr”, prim criteriu al scrisului său. Spunînd permanent lucrurilor pe numele lor nefalsificate de limba moartă, vorbind despre neadevărurile celor două revoluții (cea din '44 și cea din '89), întrebîndu-se mereu care este paradoxul românesc al rezistenței sporadice, iar pentru scriitori redusă doar la cazul Goma, știind cu exactitate că evaziunea estetică înseamnă respectarea tabuurilor, dar și „saltul în contemporaneitate prin formă”, Monica Lovinescu denunță prin publicarea *Undelor scurte* actualitatea esențială (și fatală) a „negrei originalități” românești.

Autoarea nu face critică literară nici în fragmentele dedicate strict cărților nou-apărute în țară, și cu atît mai puțin în subtilele comentarii la alte cărți, taxate (în cazul lui Derrida la Praga) drept „trafic de droguri”. Specia pe care o practică Monica Lovinescu este și ea una „de război” și s-ar cere în egală măsură cu cea născută în țară, definită; numai că pomenita convergență ar mai putea fi atunci descoperită doar la nivelul scopurilor îndepărtate, demistificarea realității, limpezirea apelor, folosirea firească a limbajului, într-un cuvînt la redobîndirea normalității; la nivelul mijloacelor folosite diferența ar fi, cu siguranță cea dintre un text de lege (sau, mai bine o pledoarie de talent) și un roman *à tiroirs*.

Normalizarea prezentului ar însemna cunoașterea

reală a trecutului, analiza lui necruțătoare, și după cum s-a tot spus, o istorie literară a acestor ani nu va putea fi scrisă fără o amănunțită istorie a comunismului est-european și a variantei lui net originale. Iar a descrie genurile și speciile create de totalitarism va reprezenta poate prima formă de a scrie istoria literară a acestor ani.

Fără aceste istorii am putea citi cărțile ultimilor 50 de ani de literatură uitînd că descrierea formelor literare ar putea ridica probleme ce ies cu totul în afara literaturii, și nu ajung doar în istorie, ci chiar într-o psihologie revenită la variantele ei nedeterminate, în sociologie și la limită chiar într-o fiziologie așa-zicînd peratologică; am putea citi aceste cărți uitînd că „sobolanocrația” (literară) românească n-a fost deloc eufemistică. Despre fapte e vorba, în primul rînd, deși o psihologie a mutațiilor ar fi mai mult decît interesantă. De fapte ca aceea a lui Baranga povestind cum i-a dus medicamente în închisoare văduvei lui E. Lovinescu, fapt petrecut doar în mintea sa, despre plagiatele vremii și dosarele de cadre ale lui Barbu și compania, despre șantajul cu opoziția a lui Păunescu, despre adevărata biografie a lui Călinescu. Și despre cum se leagă toate acestea de campaniile minciinoase de după 1989, crimele comandate de Ceaușescu în „afacerea Goma-Tănase” de asasinarea lui I.P. Culiuanu în 1991, prezența rinocerilor de ieri în Parlamentul de azi sau a „procurorului” literar M. Ungheanu la facultatea de Sociologie din București, de concentrarea puterii economico-politice în mîna eșalonului din umbră; cu alte cuvinte, cum se leagă trecutul nerevolut de „obsedantul prezent”, care a devenit doar mai original.

Și, oare cum ar putea fi scrisă mult-clamata istorie a comunismului, într-un timp încremenit ce nu-și poate obiectiva nici măcar ultimii patru ani? În primul rînd recuperînd memorialele închisorilor, ale persecuțiilor și crimelor contemporane indiferenței noastre, refuzînd orice înlocuire a singularului cu pluralul și recitînd cărțile esențiale, care „dau seama” printre care cele ale Monicăi Lovinescu se numără fără îndoială.

Simona Sora

Ioana Pârvolescu

de 150 de cititori. (Ioana Părvulescu)

Un roman tendențios

DEOSEBIT de dificil e de scris despre una dintre producțiile literare semnate Platon Pardău. Să ne facem înțeleși bine: nu ideea textului brodat pe canavaua clasicului polițier este pusă în discuție, nu slalomul făcut de autor printre definiții, lozinci sau puseuri de veleitarism îl deranjează pe cele a cumpărat *Condottierul*, ci complicatul mecanism al unei povești care nu prea funcționează. Autorul vrea să pună în fața cititorului un scenariu care cuprinde eternul ofițer de poliție aflat în misiune - de data asta într-o misiune cu dedesubturi pierdute în negura anilor - o armată de personaje care efectiv încurcă locul și mintea cititorului, o puzderie de situații-limită, multe, multe interiorizări atât de bine realizate, încât rămân nedescifrate, peste toate plutind miasele canalelor unei Veneții pe care Platon Pardău o vede dintr-un smîrcuri.

În fapt, există un Michael Klaps, polițist

Platon Pardău, *Condottierul*, roman, Casa editorială Odeon, 1994, 158 p., 995 lei.

francez de origine română, care este solicitat tocmai la Veneția pentru rezolvarea unui caz de drogare în masă. Drogații sînt, bineînțeles, români. De aici, pleacă și ambiția autorului de a face din această povestioară - ce se dovedește în final a fi falsă - un roman cu probleme, un roman al stresului celor plecați din locurile lor de baștină. Michael Klaps, polițistul româno-francez, trăiește drama celui care descoperă printr-o întâmplare sensul dezrădăcinării. Pentru condimentarea poveștii, apar cîțiva tipici care mai de care, precum Petru Sincu, cu acel Nos-

tradamus invocat la fiecare pas, Vartolomei Os, durul ce poate înjunghia oricînd cu aceeași seninătate în priviri, un conte care are o dublură, comisarul Cargulieri cu șleahța lui de subalterni ce anchetează prin coclaurile sordide ale aceleiași Veneții cu mirosuri pestilențiale... De ce? Doar autorul știe! El știe ce vrea să spună cu ideea invaziei esticilor, cu acel *vom veni*, clamat tragicomic de unul dintre români, atunci cînd este somat să-și dea arama pe față. Într-un final, personajul Michael Klaps cade pradă unei boli ciudate: *predarea*. Cui se *predă*, de ce, cine îl pune să facă lucrul acesta - din nou ne dă de lucru Platon Pardău. Că Michael Klaps se sinucide, că „a fost sinucis”, că pur și simplu trebuie să dispară pentru a reapărea într-o altă lume, Platon Pardău știe. Noi, nu. De ce se plimbă Michael Klaps, cu gîndul și cu propriul trup, de la Veneția de Doruna, de la Doruna la Paris și retur pe canalele Veneției, iar nu prea este clar. La întreg amalgamul de stări, dialoguri, care mai de care mai nesărate, acțiuni și creionări de personaje, Platon Pardău dă iama și prin stările noastre de frică, aducîndu-l și pe Nostradamus în poveste. Asta, pentru optimismul nostru.

Chiar și pentru o poveste polițistă, este prea mult. (Emil Mladin)

Confesiuni despre ratare

DEȘI cuprinde trei modalități epice: un pseudojurnal cu secvențe din 1948 pînă în 1993, o navelă și zece schițe, cartea Ginei Sebastian Alcalay are un singur personaj și o singură temă obsesivă. Personajul e o femeie inteligentă, cultivată, cu mari resurse de afectivitate - dar egocentrică, bovarică și prea intransigentă cu slăbiciunile celorlalți, iar tema cu variațiuni este eșecul în toate planurile: profesional, afectiv, erotic, matrimonial, matern, social etc. Scris din perspectiva unei vîrste „critice”, din pragul bătrîneții, volumul conturează un destin punctat de neîmpliniri a căror vină e căutată atît în împrejurările istorice (totalitarismul comunist) cît și în propria inabilitate socială, neadaptarea de după emigrare. Nedescurcăreață și păguboasă,

Gina Sebastian Alcalay, *Poate mîine...*, „Izvoare” - Colecția Asociației Scriitorilor, Tel Aviv, 1994.

așteptînd zadarnic, cu fervoare adolescentină, înțimplarea fericită care să-i schimbe în bine viața, Mimi Ianculovici își găsește într-un tîrziu, cînd pare că partida e definitiv pierdută, consolarea în scris.

Înzestrarea Ginei Sebastian Alcalay e mai curînd jurnalistică decît propriu-zis literară: ea poate comenta cu perspicacitate evenimente politice și sociale, face observații subtile despre muzică și literatură, surprinde cu finețe caracteristici psihologice ale mediilor pe care le-a cunoscut, dar nu știe să povestească, să închege epic o construcție coerentă, n-are capacitatea de invenție absolut necesară prozei de ficțiune. De aici aerul hibrid și diletantist al cărții sale, preponderent confesive, fără un stil personalizat și fără o miză în primul rînd literară. Bună traducătoare din marea literatură anglosaxonă, Gina Sebastian Alcalay își dă singură seama de asta (deși nu facem greșeala să identificăm eroina cu autoarea, rîndurile din *Jurnalul unei diletante* sînt edificatoare atît pentru fondul cît și pentru stilul cărții): „Îmi vine să cred uneori că, dacă îi dau înainte cu scrisul (supapa mea de scurgere, sistemul meu de dezamorsare a exploziilor interne, care funcționează însă din ce în ce mai anevoie) într-un moment cînd cîntecul de sirenenă al aspirației la autoperfecționare și împăcare cu sine a devenit inaudibil, este pentru a da hazardului o șansă, pentru a nu spune că n-am încercat totuși, că n-am perseverat, mai bine zis pentru a-mi dovedi mie însămi că n-am cine știe ce talent

sau că, oricum, harul cu care voi fi fost dăruită nu era destul de substanțial pentru a se fi dezvoltat într-o înzestrare ieșită din comun. În felul ăsta o să regret mai puțin - sau deloc - că n-am început să scriu la timp”.

Cîteva subiecte originale și fertile literar, rămîn în stadiul de enunț fragmentar. De exemplu, copilul apărut tîrziu, care se dovedește un geniu muzical precoce și în care mama crede că și-a găsit marea șansă a vieții, îndepărtat și înstrăinat definitiv de ea tocmai datorită excepționalei înzestrări (i se oferă de către Leonard Bernstein o bursă în Israel, la 14 ani, iar cînd părinții reușesc cu greu să emigreze, numai pentru a fi alături de fiul lor, acesta este chemat de maestru în America, unde nu mai pot să-l urmeze. Și pînă la urmă se dovedește că strălucita carieră ce-i fusese prezisă întîrzie, că, plecat atît de timpuriu de lingă ai săi, nu le mai simte lipsa iar speranțele mamei de a se dedica și a se împlini prin fiu sînt zadarnice). Acest subiect și altele la fel de dramatice, sînt risipite, din păcate, printre însemnări fără relevanță literară, ca niște pepite în steril. (Adriana Bittel)

Născut în zodia exilului

AFLAT în ziua de 30 mai 1990 la München, Nicolae Stroescu-Stănișoară notează în jurnalul său, intitulat *În zodia exilului*: „Dacă acum douăzeci de ani și mai bine eu aș fi trăit plecarea din țară numai ca pe o emigrare și nu ca pe o ruptură și grea încercare a destinului, poate că și cutia mea de rezonanță ar fi preluat altfel vîietul adunării din Piața Universității”. Nu întâmplător, tocmai în fața „taberei avangardei renașterii românești instalată în teritoriul inamic”, experiența exilului este percepută traumatic, scriitorul găsindu-și refugiile și totodată punctele de sprijin în convorbirile cu diverși compatrioți, (de la Augustin Buzura la Pă-

rintele Justin Marchiș, starețul Mănăstirii Cheia), cu parteneri de discuții pe teme filosofice și religioase: prof. Jörg Splett sau Nicolae Balotă. Visul, cea de a doua realitate, și lectura constituie două categorii mai aparte pentru cel ce trăiește „în zodia exilului”, titlu ales în concordanță cu ceea ce simte Nicolae Stroescu-Stănișoară. Ar fi putut să-și denumească fragmentele de jurnal întinse pe durata a șaisprezece ani *Sub zodia exilului*, dar atunci plecarea din România ar fi fost înțeleasă ca un act arbitrar, și mai ales cu o durată definită, pe cînd titlul volumului readuce în mintea lectorului încă o noțiune: „născut în zodia exilului”, nu

Nicolae Stroescu-Stănișoară, *În zodia exilului*, Editura Jurnalul Literar, București, 1994, 167 p., 1900 lei.

numai din perspectiva trăirii într-un alt loc decît cel firesc, ci și a exilului interior. Depășit cu brio datorită formației sale intelectuale, rămășițele acestuia mai coexistă totuși cu echilibrul olimpic și cu o înțelegere profundă a lumii românești și a evenimentelor ce au marcat-o. Plecarea din țară s-a produs, dar nu și îndepărtarea de spațiul românesc.

Revenirea acasă se petrece odată cu fiecare rînd scris sau citit în limba maternă, cu fiecare rememorare a unei amintiri sau a unei discuții și culminează în 30 mai 1990 datorită reîntîlnirii cu România nu numai la figurat, ci și la propriu, cînd Nicolae Stroescu-Stănișoară s-a aflat în Balconul Universității. (Miruna Nicolae)

Cărți primite la redacție

S. Damian - *Scufița Roșie nu mai merge în pădure - Controverse în jurul cîtorva tropisme ale închiderii în cultura contemporană*, Editura Seara, 1994, 204 p., 2400 lei.

Ion Dur - *Noica - între dandysm și mitul școlii*, seria „Monografii contemporane”, Editura Eminescu 152 p., 950 lei.

Nana Hațiganu - *Ghidul azilantului amator* (proze), seria „Premiile Eminescu”, 168 p., 800 lei.

Ștefan Aug. DOINAȘ

Cântecul sirenelor

Numai ei. Socrate lipsea. În jurul lor lumea
părea neîncepută.
Se vedea clar, în lumina zorilor, că toată această
dispută
Era o ceartă între protagoniști: fiecare din ei își
adresa invocația
Lucrurilor nebotizate de muritori, care stăteau
mute. Somația
Ultimă a lui Cratyl fusese categoric respinsă de
Hermogene, și-acuma
Mărunta lor gălceavă lingvistică mătura în rafale
plaja ca spuma.

Versul din mijlocul poemului nu știe care din ei
avea dreptate.

În zdrențele ei unsuroase, devenind
fosforescente, pe neașteptate,
Întocmai ca o scorpie știrbă care își potrivește
proteza cu furie,
Marea răbufnea, scuiându-și spre ei indiferența
ca un fel de injurie
Secretată de sepie, - zeul Neptun își inventa de
dimineață jargonul.
Pe țărnul pustiu se zvârcolea în soare, șarpe de
smoală, otgonul
Cu care, înlănțuit de catarg, ca un prăpădit hoț
de sfecle,
Aveam să înfrunt acel fermecat schimb de nume
propriei și de porecle.

Ridicolul

Toți heruvii își băteau joc de el încă înainte de a-l
cunoaște;
Cu mult înainte de a-i fi apărut copita la țap era
huiduit.
Ochii lui erau ca două lacuri aprinse în care se
încălecau broaște,
Gura lui imensă era neagră și fragedă ca un
munte răsbubuit.
Toți serafii îl arătau cu degetul înainte ca el să fi
căzut la examen,
Absolut siguri de ignoranța lui desăvârșită în
materie de zburat.
Cu săbiile lor i-au făcut în frunte un stigmat
sângeriu ca un ciclamen
Care stropit de disprețul și de scârba tuturora s-a
însulfurat.
Până ce într-o zi, când tocmai strigau: Doamne,
cât poți de ridicol...,
El s-a urnit din pătulul de smoală, și era
neverosimil de mic;
Dar pământul îi atârna bălăbănindu-i-se între
picioare ca un testicol.
Și s-a făcut tăcere. Și nimeni n-a mai cutezat să
zică nimic.

La vânătoare

Într-o bună zi, plecând la vânătoare fără prea
multe speranțe,
Am luat cu mine dicționarul. Și după un timp,
văzând că nu mai am gloanțe,
M-am gândit: Ce-ar fi oare să mă folosesc de
cuvinte? Zis și făcut.
Am ales o conjuncție pentru un nor auriu, și
norul acela s-a prefăcut

Că e atins mortal, și s-a transformat într-o
grindină cu lăcuste.
Am trimis o exclamație în Cloșca cu Pui, și din
azururile auguste
S-au revărsat șuvoaie de lacrimi. Oare cine
plânge sus, m-am întrebat.
Un singur adverb merit piersicului, și iată -
piersicul s-a uscat.
Un iepure lovit de un verb reflexiv a murit
popândău. Costelive
S-au împleticit toate căprioarele atinse în frunte
de substantive.
Văzând minunatele mele isprăvi cinegetice,
Domnul mi-a zis:
- Trage, băiete! Trage, că prea e bogat în minuni
bătrânul meu paradis...
Am țintit, am tras, și l-am nimerit drept între
ochi. Sub foi de rubarbe
Putrezește din clipa aceea gura mea îndopată de
gloanțe oarbe.

Un vers neșlefuit

Versul care se va ridica din marmură pe
mormântul meu încă
Nu a fost scris. Dar este pe cale... Un călugăr, în
care am o adâncă
Încredere, mi-a examinat tăcerea, epiglota
verbelor și plavivasul.
- Nu mai e mult..., mi-a zis el. Și încerc o firească
emoție. Deși ceasul
Respectiv nu se va indica pe nici un cadran și nici
nu va bate.

Ca un pește prins, versul din mijloc, presimțindu-l,
se zbate.

Va fi un eveniment discret și banal, ca intrarea
unui abate
În subordinea lui Philistion: întâmplare ciudată,
episod-cheie
Prin care toate cele scrise de-a lungul vieții au să
se-ncheie
Minunat. Și, desigur, va fi un vers neșlefuit, o
simplă figură
De forță încă sălbatică, țâșnindu-mi brusc pe
urechi și pe gură.

Marea Doriforie

Îmi vorbești pe drum de conjuncții stelare, de
Marea Doriforie:
Că omenirea va intra curând într-o nouă epocă
de sacră euforie,
Că vom vedea din nou virtuțile eroice ca niște
străvechi coliere
La gâtul unor bărbați care nu mai vor să îndure
umilința și spoliere,
Că un alt Kleist se va împușca cu iubita sa într-o
mică odaie
Cu ferestrele astupate și cu cearșafurile în
vălvătaie.

Că versul acesta din mijlocul poemului meu va
respira pace.

Crezi că vom ajunge să contemplăm amândoi
prin lentile opace
Întâlnirea lui Neptun cu Uranus? Că la bățile
mari ale orei
Astrale, oamenii vor scotoci într-adevăr până la
fund cutia Pandorei?

Că nu vor mai pândi în zadar în Deșertul
Tătarilor de sus, de pe metereze,
Că se vor cutremura iar zi de zi și-ngenunchind
vor încerca să rezeze
Cu dinții crinul lui Dumnezeu, acela pe care nu-l
încapă paharul?
Crezi tu că subțiorile noastre vor mirosi atunci
ca enibaharul?

Ce destin

Rana frunzei s-a închis ca un fermoar sprinten.
Noi, însă, cu toții
Am apucat să cădem. Pe scorțoasele spițe de
chiparos ale roții
Solare, întârziții se dau de zor în scrânciob ca la
Moși. De pe gura
Fântânilor pecetluite, exonerate de har, poeții
răzuiesc zgura
Și totuși nimeni nu poate ocoli întrebarea
teribilă, suverană:

Ce destin avem noi, avortații dintâi, zămislighi din
rană?

Fastuoase ruguri se aprind în piețe pentru
ghicitorii în stele.
Cei care și-au fracturat cârja credinței își
comandă atele
Din lemn botezat. Ca niște uriașe orchideie,
carnivore superbe.
Hrănindu-se din tăcerea surzilor, explodează în
zare proverbe
De Martie. Asceții își asigură cu faguri de viespi
bătrâne prășila.
Scaietele vestește adevărul de ultimă oră al zilei:
mântuirea cu sila.

Ore celeste, ore murdare

Acest poem exaltat, mirosind a transpirație, -
oare ce este,
Dacă nu o rugăciune a cărnii? Atâtea ore
murdare, ore celeste
A cunoscut: când ca o feștilă fără lumânare un
torționar deget
I-a scormonit intens cerebelul și măruntaiele;
când fără preget
L-a despiciat vântul nebun al inspirației, o! ce
cumplită rafală...
În fine, un eu însumi - ejaculat după secole de
retorică triumfală -
Îmi jupoaie acum clipele fericite, mă denunță cu
o fățarnică simpatie.

Nu e, însă, versul din mijlocul lui, o bună
mostră de apatie?

Așa e. Dar ce s-ar face Verbul fără atare
sincope? O flexiune a vocii
Indică momentul exact în care, înclăstându-se ca
leii, proorocii
Se înjură la gura mea. Apoi, din nou, măreția
fără fast a tăcerii
În care toți analfabeții neamului meu - bunicii,
unchii și verii -
Au tot încercat degeaba să se rostească. Ah, ore
celeste, ore murdare!
Iată-le: injectate cu sângele meu,
dezmembrându-se din abecedare.

Memoriile lui Vaida Voevod

EVIDENT că memorialistica e genul care a irupt spectaculos în anii postdecembriști. Când dovedește și valori expresive, ea se legitimează drept artă, încadrându-se în ceea ce se numește literatură subiectivă. Și au fost astfel de valori incontestabile, precum, de pildă, *Jurnalul fericii* de N. Steinhart sau, să spunem, *Pentru cei de mâine* de Const. Argetoianu.

Altele, multe, lipsite de duh expresiv, rămân documente importante pentru cunoașterea mai apropiată a unei epoci sau a unei personalități.

Am citit și comentat, în ultimii ani, numeroase cărți de acest fel și, mărturisesc, mai totdeauna cu netăgăduit folos. De curând, au apărut și le-am citit, memoriile lui Alexandru Vaida Voevod, de existența cărora, până de curând, nimeni nu știa nimic. Ele au fost păstrate de nepoții de fiică ai omului politic și încredințate Editurii Dacia pentru a fi publicate. De fapt, sânt vreo trei stocuri de documente Vaida Voevod, depozitate la Brașov, Sibiu, București. Din fondul arhivistic bucureștean, cercetat și folosit de profesor Liviu Maior, a fost publicat, în 1993, sub titulatura *Al. Vaida Voevod între Belvedere și Versailles*.

Stocul principal al acestui fond arhivistic îl constituie însă memoriile cuprinse în 17 caiete totalizând 2200 de pagini. Ele au fost scrise, precizează dl. Alexandru Șerban, editorul acestor memorii, în perioada anilor august 1944-1950, când omul politic avea domiciliu obligatoriu. Pentru că, știu asta de la dl. Mircea Zăciu, Vaida Voevod nu a fost arestat și încarcerat după 23 august 1944. Când, în 1950, echipa s-a prezentat pentru a-l aresta, bătrânul om politic (avea 78 de ani) făcuse un infarct și era în spital. Până a murit, camera lui din spital era păzită de polițiști, care n-au mai apucat să-l ducă la Sighet.

Negreșit, memoriile unui om politic de talia lui Vaida-Voevod interesează în modul cel mai înalt. Născut în 1872, a intrat în militanțismul politic transilvan în perioada procesului memorandiștilor și întemnițării lor, devenind, destul de repede, după 1900, fruntaș al Partidului Național Român, deputat, din 1905-1906, în parlamentul budapestan, ca reprezentant al populației românești. El este cel care, la sfârșitul lui 1918, a redactat celebra declarație de autonomie a Transilvaniei, pe care a citit-o în parlamentul ungar. Și, tot el, a făcut parte din delegația care a adus la cunoștința regelui Ferdinand înalta decizie a Transilvaniei, Bana-

tului, Crișanei și Maramureșului, fiind ales, la adunarea din decembrie 1918 de la Alba Iulia, în Consiliul Dirigent. A făcut parte, în 1919, ca reprezentant al Ardealului, din delegația română la Conferința de pace de la Paris.

Cum se știe, Ionel Brătianu, conducătorul delegației române, neînțelegându-se cu mai marii Conferinței, o părăsește supărat, după patru luni, lăsându-l, ca locțiitor, pe Vaida. În decembrie Vaida revine la Paris, de astă dată ca premier al țării și, deci, ca șef al delegației. A știut să găsească punți spre bunăvoința lui Lloyd George, - a devenit, pentru asta, francmason - obținând recunoașterea României întregite, inclusiv a Basarabiei.

Brătianu - cel care condusesese România în anii neutralității și în cei ai războiului, el care semnase, în august 1914, tratatele (cel politic și cel militar) cu Antanta - nu putea tolera ca parafarea tratatului de pace să poarte altă semnătură decât a sa. În consecință, a obținut demiterea - la 13 martie 1920 - a guvernului Vaida Voevod (în lipsa premierului), instalându-se în fruntea țării, un guvern liberal condus de atotputernicul Brătianu. Tratatul de pace a fost semnat, era și firesc, de Ion I.C. Brătianu. Vaida Voevod e a doua personalitate, în importanță, după Iuliu Maniu, în conducerea Partidului Național și și-a păstrat rolul proeminent, după fuziunea din 1926, în Partidul Național Țărănesc. A fost ministru de interne în primul guvern național țărănesc (noiembrie 1928-octombrie 1930) condus de Iuliu Maniu. Apoi de două ori prim-ministru. Și asta pentru că a refuzat să se alăture intransigenței politice a lui Maniu, în relațiile cu regele Carol al II-lea.

Apreciindu-i maleabilitatea, regele și l-a apropiat, folosindu-l în lupta sa împotriva lui Maniu și a altor lideri național țărăniști. Nu caracterul îl dădea afară din casă pe Vaida, acceptând sugestia suveranului de a crea dizidență în PNT. O va face în 1935, când, agitănd revendicarea *numerus valahicus*, a creat gruparea sa Frontul Românesc, fiind exclus din PNT. Fără îndoială, revendicarea sa, ca și întreg programul noului său partid, erau xenofobe, regele sperând că astfel Vaida va atrage, de partea sa, aderenții grupărilor de extremă dreapta. Nu v-a izbuti, dar de acum încolo, Vaida va fi și mai abilit omul regelui, fiind instalat în diferite funcțiuni în perioada dictaturii regale. Războiul l-a găsit izolat și sunt voci care spun că legionarii ar fi voit să-l asasineze împreună cu Iorga și Madgearu.

Aceste memorii, scrise la adânci bătrânețe, vor ocupa spațiul a trei volume. Primul volum, recent apărut la Editura Dacia, cuprinde două secțiuni. Mai întâi o amplă (146 pagini) schiță autobiografică și o secțiune (până în 1918) din memorii. Întâmplarea face ca aceste două texte să se asemene între ele. Autorul își evocă nu numai copilăria, adolescența și tinerețea, dar mediul transilvan, cu suita de rubedenii. Atmosfera e recreată cu culoare, nu atât stilistică, cât prin descrierea adecvată a unui mediu aproape patriarhal, cu obiceiuri îndătinat și moravuri păstrate cu grijă din vechime.

Figura centrală e aici aceea a tatălui, Dionisie, om cuprins, care, rămas văduv când cei doi copii erau mici, a înțeles să se sacrifice pentru a veghea la educarea lor. Autorul îi păstrează părintelui o recunoscătoare

dragoste filială, evocându-l mișcător, totdeauna în tonuri potrivite. Avem aici, bine surprinsă, și atmosfera școlii transilvane, cu rigorile ei, fie la așezămintele școlare românești, fie la cele săsești sau ungurești. Tânărul Vaida a trecut prin toate cele trei feluri de școală, beneficiind de o solidă pregătire la liceul german din Bistrița. S-a înscris, apoi, la Facultatea de Medicină din Viena, făcând studii temeinice, specializându-se internist. A lucrat, apoi, ca internist, în stațiunea balneară Karlsbad, păstrând bune legături cu lumea românească (inclusiv politică) venită, la tratament, în vestita stațiune.

Tânărul Vaida s-a angajat în lupta politică transilvană încă în perioada studenției, (a fost și președintele societății „România Jună”), mijlocind legăturile dintre memorandiștii întemnițați și fruntașii politici din București. Activismului odată început, îi va dedica întreaga viață. Va fi, împreună cu întreaga generație tânără, potrivnic pasivismului, fără a se alătura însă vreodată grupării „oțeliților” de după 1908. Dimpotrivă, împreună cu Iuliu Maniu, Vasile Goldiș, sprijină activismul mai bătrânei generații de luptători în frunte cu Mihali (era și rudă cu bătrânul om politic). Emoționante, având și indiscutabile valori documentare, sunt paginile care descriu atmosfera campaniilor electorale în Transilvania subjugată, Vaida compărând în calitate de candidat și ales.

Încă în schița autobiografică aflăm un rechizitoriu al vestitului, în epocă, diferend politic Vaida-Goga. Grupul tinerilor ziarști ziși oțeliți (Goga, Chenadi, Tăslăuanu, Lupaș, Ciura, Bocșan) duceau o acerbă campanie împotriva conducerii PNR, inclusiv în gazete (mai ales în *Tribuna*). Comitetul PNR, de partea căruia era Vaida (ca și Maniu), desființează, la 1 ianuarie 1911, ziarul *Lupta*, înființând, la Arad, *Românul*, condus de Vasile Goldiș. Cum Vaida (mărturisește aici) a aflat de la secretarii ministrului ungar Kristoffy că Goga l-a vizitat, propunându-i colaborarea, primind, pentru asta, bani, la 24 decembrie 1911 denunța fapta scandalosă a poetului într-un fulminant articol din *Românul*. Luptele politice intestinale din PNR atinseseră apogeul, alarmând lumea politică din Vechiul Regat. Chemat de Goga, Stere - cu asentimentul lui Ionel Brătianu - a plecat la Brașov, apoi la Budapesta cu misiunea de a pacifica învrăjbirea. După multă caznă, a izbutit.

Finalmente, Vaida a declarat public că renunță la acuzare, iar *Tribuna* s-a contopit cu *Românul*. Descrierea, atât de târziu, a acestui episod demonstrează că, de fapt, Vaida și-a păstrat întreaga ostilitate față de Goga și continua să creadă în vinovăția poetului. Mihai Ralea mi-a relatat, prin 1958, ceea ce îi spusese Stere: Goga fusese, cu adevărat, inovat.

E păcat că astfel de incidente (ca și altele) dezvăluite de memorialist nu sunt clarificate în compacta secțiune de note. Dl. Alex. Șerban se limitează, aici, la note strict de informație (cu caracter enciclopedic), refuzând, deliberat, să comenteze când e cazul și critic, dezvăluirile memorialistului. E păcat. Pentru că, altfel, notele, în registrul lor, sunt bune și necesare. Aștept, nerăbdător, celelalte două volume din memoriile lui Vaida Voevod, mai ales că ele, ne anunță editorul, vor evoca epoca interbelică.

„Concept”

UTILIZAREA tot mai insistentă și mai puțin riguroasă a termenului *concept* în vorbirea curentă are de ce să-i intrige și să-i irite pe specialiști. Cuvântul, echivalat în genere prin *noțiune*, e definibil în interiorul domeniilor care l-au impus: logică, filosofie, psihologie. La începutul secolului, Dicționarul Academiei (DLR) îl explica într-un mod cât se poate de simplu, ca „idee generală pe care o concepe mintea asupra unui lucru”; e interesant să compari această definiție cu cea ulterioară, interpretată ideologic, din *Dicționarul limbii române literare contemporane* (DLRLC, volumul I, 1955): aici conceptul ar fi o „idee generală care reflectă *just* realitatea” (sublinierea îmi aparține). Dincolo de presuposițiile ideologice (reflectare, obiectivitate, adevăr unic...), *just* surprinde (și amuză) prin pretenția unei evaluări în limbaj activistic; chiar dacă intenția sa e de a indica o conformitate cu adevărul, cuvântul evocă o normă (care stabilește ce e și ce nu e adevărat). *Just* e păstrat, de altfel, în definiția *conceptului* și peste 20 de ani, într-un dicționar care renunțase la multe din intruziunile ideologice - *Dicționarul explicativ* (DEX). În momentul de față cuvântul *concept* e întrebunțat destul de des cu sensuri mai largi decât cele din terminologiile de specialitate sau din dicționarele generale - sensuri dobândite prin echivalarea cu *idee* sau chiar cu *concepție*: „în conceptul nostru...”, „în acest concept...”, „e un concept interesant...” etc. S-ar părea că - în unele cazuri în care *concept* preia semnificațiile mai largi ale cuvântului *idee* - acționează influența engleză. Combinații neobișnuite sînt produse de traduceri neglijente; o reclamă prezintă, de pildă, „un concept nou în turismul internațional”: „este un concept - TIMESHARE - de a poseda și folosi o locuință de vacanță” (*Libertatea* nr. 1222, 1993, p.13). Am presupus altădată că un rol în răspîndirea cuvîntului în contexte nespecifice îl joacă și preferința vorbitorilor pentru formele scurte, simțite ca fiind mai elegante: *concept* apare uneori în locul lui *concepție* printr-o confuzie căreia i se asociază prețiozitatea, tot așa cum *accept* e folosit în mod abuziv în locul lui *accepție* (cuvînt cu sens total diferit). Sînt și alte forme ale folosirii neglijente a cuvîntului *concept*: de exemplu, combinarea inutilă cu *noțiune*, într-un compus tautologic: „parteneriat, *noțiune-concept* propusă de SUA țărilor est-europene” (*Meridian*, nr. 504, 1994, p.16; sublinierea mea). Pînă la urmă, din păcate, transformarea *conceptului* dintr-un termen savant, specializat, în cuvîntul uzual cu sens vag nu aduce un spor de semnificație, nici măcar în nuanțarea ideilor; mi se pare că sîntem în fața unui caz tipic de modă lingvistică.

Actualitatea culturală

Microinterviu:

Au rămas atâtea lucruri neclarificate...

MIERCURI, 10 august, domnul S. Damian ne-a vizitat redacția, unde, cu prilejul unei plăcute conversații, a avut amabilitatea să ne răspundă la câteva întrebări.

- Domnule S. Damian, ce vă aduce la București într-o perioadă atât de „încinsă“?

- Am venit în România pentru că în curând urmează să îmi apară o carte. Un volum alcătuit în principal din articolele publicate de mine în diverse reviste din țară - *România literară*, *22*, *Contrapunct* - sau din străinătate - suplimentul cultural al revistei *Dialog*; însă chiar dacă e vorba de texte scrise independent unul de celălalt, cartea are o coerență, pentru că ea se bazează pe o idee. Am vrut să demonstrez că nu numai societatea românească a suferit de pe urma unei anume exaltări a autohtonului, văzut ca o închidere, ceea ce în plan politic a dus la izolare și la sterilitate, dar și cultura din acea perioadă. Pe plan cultural s-a produs parcă o concentrare excesivă asupra propriei substanțe, înălțată ca un model absolut în contradicție cu restul lumii, ajungându-se astfel la o autoîncântare, narcizică. Efectele unei închideri spirituale se resimt și în opere ilustre scrise de Marin Preda, Constantin Țoiu, D. R. Popescu, Constantin Noica. Știu că o asemenea părere poate părea exagerată, mai ales că arta s-a dezvoltat totuși mult în acea vreme, fiind

chiar pe plan estetic o formă de opoziție. De aceea e important ca astfel de opinii să fie extrase chiar din analizele concrete pe care le-am făcut în carte, în așa fel încât să nu dispară nuanțele și să nu se creadă că e vorba, Doamne ferește, de o execuție.

- Din tot ce spuneți reiese clar că vedeți altfel ceea ce se întâmplă acum în literatura română. V-a atras ceva în mod special atenția?

- Faptul că marii critici absentează și că din pricina aceasta probabil nu există o dezbatere consistentă și lucidă asupra fenomenului literar. Am impresia că se păstrează pe porțiuni încă aceeași evlavie în jurul valorilor, aceeași suspiciune față de opinia critică, încât nu se pot exprima rețineri pentru că orice impunere trece drept sacrilegiu, chiar

George, Mircea Iorgulescu). Orice simplă nedumerire e luată drept blasfemie, pentru că am impresia că sentimentul de pietate în promovarea culturii nu s-a schimbat. Au rămas atâtea lucruri neclarificate, despre care ar trebui să se scrie, să se discute, dar mă tem că spuse în felul în care o fac eu, fără o detaliere, o nuanțare și o explicare, nu ar fi admise decât drept niște afirmații incendiarie și nemotivate.

- Să vorbim atunci despre ceea ce faceți dvs. în Germania, despre activitatea dvs. la Departamentul de romanistică al Universității din Heidelberg. Ce cursuri ați pregătit anul acesta?

- În semestrul de vară am ținut un curs despre miturile fundamentale - *Miorița* și *Mășterul Manole* și un seminar intitulat *Camil Petrescu despre Revoluție*, referindu-mă la piesa *Danton*. Iar în semestrul următor voi ține un curs despre *Conu Leonida față cu reacțiunea* și despre *Schimbarea la față a României* a lui Cioran. Am ales aceste scrieri pentru că în cazul lui Caragiale s-au spus în exegeză și o serie de inexactități, iar la Cioran, fiind vorba de o reeditare serios epurată de autor, tocmai pentru a analiza diferența de optică între ediții, detașarea scriitorului față de frenezia destructivă din tinerețe.

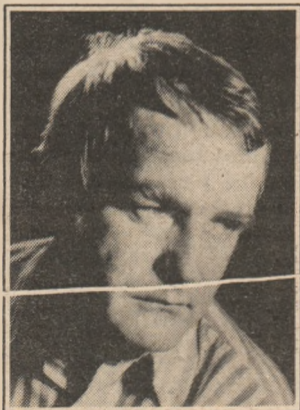
- Vă mulțumim foarte mult, domnule S. Damian. (A.D.)

și atunci fiind adresată unui autor care nu se bucură decât de o oarecare notorietate. Sunt prea puțini criticii care exprimă un punct de vedere curajos, personal și cei care perseverază sînt sancționați (vezi reacțiile la Gh. Grigurcu, Alexandru

tochmai pentru a analiza diferența de optică între ediții, detașarea scriitorului față de frenezia destructivă din tinerețe.

- Vă mulțumim foarte mult, domnule S. Damian. (A.D.)

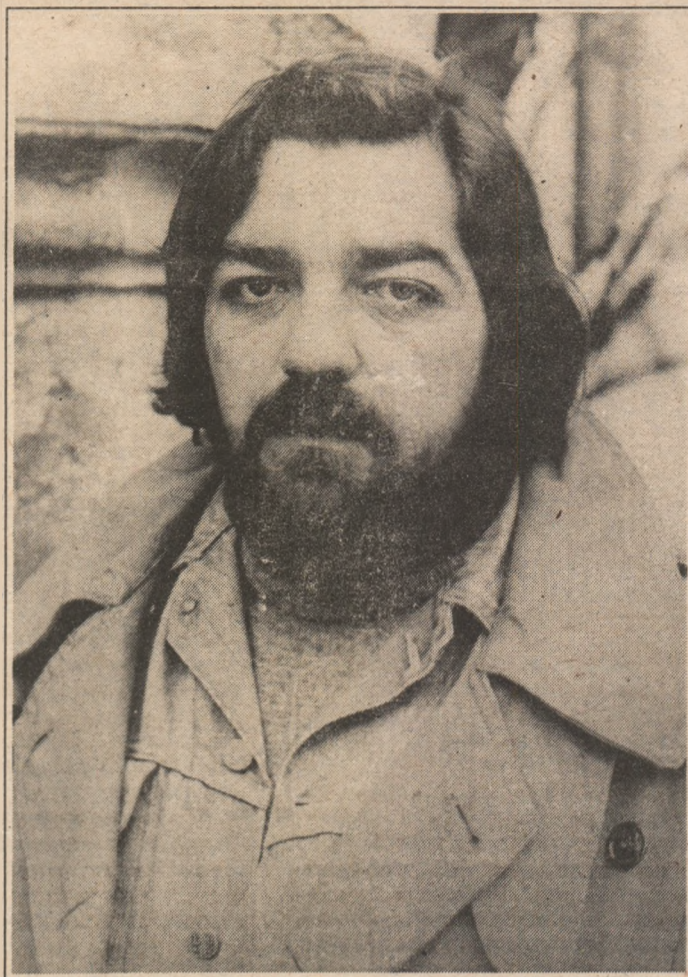
Leonida Teodorescu

Dramaturg, prozator, traducător, debuta în urmă cu aproape treizeci de ani în paginile revistei *Teatru*. Majoritatea pieselor sale, jucate sau așteptându-și consacrarea scenică, au fost strînse între copertele unor volume. Îmbinînd alegoria cu grotescul, piesele se desfășoară, cu predilecție într-un univers închis, adesea la limita supremă dintre viață și moarte, în defavoarea vieții. Gravitatea enunțurilor era înfățișată uneori cu ironie, într-un stil accesibil, fără întortoचieri. Claritatea, accesibilitatea se datorau, poate, și educației (fiu de inginer), formației tehnice exacte (școala medie de telecomunicații) sau, după absolvirea studiilor universitare, vocației sale de profesor (cadru didactic la

Facultatea de Limbi slave din București). Este și autorul unei teze de doctorat consacrate *Dramaturgiei lui Cehov* (1972). Leonida Teodorescu a fost, așa cum afirma Laurențiu Fulga în prezentarea succintă de pe ultima copertă a romanului *Motelul* (Ed. Junimea, 1980), „obsedat de ideea de justiție și de etică”. De asemenea, alegerea autorilor traduși exemplifică, o dată în plus, opțiunile morale ale scriitorului: Cehov, Dostoievski, Anna Dostoievskia, Bulgakov, Tomașevski. De acum înainte, peste timp, Leonida Teodorescu rămîne prin numele său înscris pe cărți, iar în amintirea celor care l-au cunoscut, cît vor mai exista, prin civilitatea și afabilitatea care îl caracterizau. (R.I.)

DIN NOU, prea des din păcate, se folosește, vorbind despre un scriitor, trecutul. Născutul la Chișinău ar fi împlinit în septembrie șaiszeci și doi de ani dacă o suferință îndelungată și grea - pe care a înfruntat-o cu o tenacitate greu de închipuit - nu i-ar fi întrerupt firavul fir al vieții.

FOTOTECA „ROMÂNIEI LITERARE“

S-au împlinit zece ani de la moartea colegului nostru, poetul Virgil Mazilescu (1942 - 1984). Fotografie de Tudor Jebeleanu

La vîrsta adolescenței

DUPĂ Concursul național de balet, Constanța este din nou gazda unei manifestări artistice care se cuvine și ea consemnată: „Orchestra simfonică Constanța” și-a sărbătorit 15 ani de activitate. Este vîrsta adolescenței, a entuziasmului și a începutului maturizării. Așa este și formația constanțeană: tînăra, dinamică și în plin proces de perfecționare. O dovedesc cele 4 concerte festive, gîndite pentru a pune în valoare toate forțele artistice disponibile. Bagheta lui Aurelian Octav Popa a desemnat un arc de la „Poema română” de George Enescu - care a marcat apariția pe scena europeană a creației românești - pînă la o lucrare de ultimă oră, „Psalm 1993” de Anatol Vieru, operă de reflecție și de mare concentrare a expresiei. Sub semnul lui Beethoven - mereu și întotdeauna actual - am ascultat Concertul nr.5 „Imperialul” în viziunea eroică, foarte bine susținută în plan constructiv și ideatic, a pianistului Andrei Deleanu, solistul permanent al ansamblului. Acordurile exultante ale Simfoniei a IX-a - într-o distribuție ce a întrunit sub bagheta lui Radu Ciorei, Corul Radiodifuziunii Române (dirijor Aurel Grigoraș) și un cvartet vocal compus din artiști apreciați, ca Adriana Croitoru, Ana Rusu, Florin Diaconescu, Mircea Moisa - au încheiat acest mini-festival.

Cele două seri camerale au pus în lumină strădania unor membri ai orchestrei de a-și afirma individualitatea și în afara ansamblului, într-un cvartet de coarde și un cvintet de suflători („Armonic Brass Quintet”), precum și dăruirea pentru arta pianului a Sandei Luca-Zodieru.

Despre ce a realizat orchestra constanțeană în toți acești ani, la început sub conducerea fondatorului ei, dirijorul Paul Staicu, astăzi a directorului ei Radu Ciorei, s-ar putea scrie îndelung: a acumulat un repertoriu bogat, a colaborat cu artiști prestigioși, a gravat discuri, s-a implicat în toate manifestările locale de ținută, a întreprins numeroase turnee în Europa și America de Nord și, mai ales, nu a obosit căutînd

mereu formule noi, atractive. Una dintre ele este Festivalul internațional de clarinet ce poartă numele magicianului Aurelian Octav Popa. Este nu numai o premieră la noi în țară dar o raritate și în lume și beneficiază de sprijinul celei mai cunoscute firme constructoare de clarinete, Slesmer, din Paris. Despre succesul primei ediții, de anul acesta, vorbește numărul mare al candidaților și mai ales nivelul foarte înalt la care s-au prezentat.

Relațiile prietenești cu muzicieni constanțeni răspîndiți în lume au rodit în interesantele „Zile româno-americane” și „româno-belgiene” în colaborare cu New York University și, respectiv, Academia de muzică din Bruxelles, reluate an de an sub forma unor serii de concerte, prime audiții, conferințe etc.

Iată cum într-un oraș fără tradiție muzicală, prin care trec sute de mii de turiști din toată lumea, „Orchestra simfonică Constanța” îndeplinește o misiune profund necesară, aceea de a ne reprezenta prin ceea ce avem mai bun. Pe lîngă atîtea spectacole dubioase ce poluează litoralul, ea creează o oază de frumos. Poate tocmai de aceea nu a găsit nici un sponsor printre numeroșii întreprinzători din zonă, pentru binemeritata ei sărbătorire. (Elena Zottoviceanu)

CALENDAR

- 3.VIII.1927 - s-a născut Beke György
- 3.VIII.1932 - s-a născut Ion Pascadi (m.1979)
- 3.VIII.1943 - s-a născut Cornel Ungureanu
- 3.VIII.1943 - s-a născut Aurel Turcuș
- 3.VIII.1976 - a murit Octav Dessila (n.1895)
- 4.VIII.1889 - a murit Veronica Micle (n.1850)
- 4.VIII.1908 - s-a născut Sidonia Drăgușanu (m.1971)
- 4.VIII.1915 - s-a născut C.S. Anderco (m.1975)
- 4.VIII.1931 - s-a născut Nicolae Ciobanu (m.1987)
- 4.VIII.1941 - s-a născut Cezar Ivănescu

Revizuirea poeziei (III)

UN ALT mare privilegiat: A.E. Baconsky. Deși mai în vîrstă cu aproximativ 60, perioada sa reprezentativă, estetizantă și inconformistă, a corespuns cu afirmarea acestora. E apreciat drept o figură emblematică a aceluiași moment. Să vedem cu cîtă îndreptățire. Mai întîi, se vorbește despre Baconsky ca despre un „excepțional”, „extraordinar” poet. Șocăm că Baconsky e mai important prin globalitatea personalității sale (eseist, traducător, conducător de revistă etc.) decît prin producția propriu-zis lirică. Trecînd peste compozițiile pe cît de conjuncturale, pe atît de primitive ale manifestării sale în concertul „artei în slujba poporului” (*recte* partidului), avem impresia că autorul *Fluxului memoriei* nu a depășit, pînă la *Cadavre în vid* și mai ales la *postuma Corabie a lui Sebastian* (viziuni gongorice ale unei catastrofe epocale, prea puțin legate de bucolismul precedent), o cuminențe sentimentală, o caligrafie de poncificuri ce nu mai spune aproape nimic: „O, vise, pătrundeți adînc/ prin tăcerea fecundă a nopții./ Numai voi îmi deschideți tezaururile tainice/al vorbelor mari: totdeauna, oriunde”. Sau: „Cînd îmi simt peste față cum trece-atingîndu-mă/ unda fugară a vremii/atunci îmi pare cîteodată rău/că fără voie merg atît de repede”. Sau: „Fostul soldat trece pe cîmp/ printre lanuri de orez pătrunse de toamnă/Umbra lui mîngiea spicele grele/care tresar din tropeala lor./ În zare stau satele - abia se deslușesc/dovleci albi crescuți pe acoperișuri/ Și zîmbește acestei imagini duioase”. Îmi mărturisesc stupefăcerea față de superlativul exegetilor în fața unei astfel de versificații modeste, confecționate în atelierul unei mari ambiții narcisice, dar înlocuite, lipsite de relief, anacronice. E adevărat că A.E. Baconsky a montat atitudinea de „deschidere” a revistei *Steaua*, ce a jucat un rol în schimbarea de percepție față de fenomenul literar al anilor '50, favorizînd o anume eliberare de sub tutela dogmelor, o „aerisire” a limbajului poetic. Dar producția în chestiune datează nemilos. Purtînd ridurile stricte ale deceniilor ce le împlinesc, ea nu poate depăși o semnificație istorică. Ceea ce părea (și era, incontestabil, la timpul respectiv) o „eliberare”, un aport de sevă proaspătă, ni se înfățișează acum ca un simplu exercițiu, ca o dibuire a unei depășiri mai mult decît ca o depășire efectivă. Și apoi, după părerea noastră, figura de căpetenie a poeziei de la *Steaua* nu este A.E. Baconsky, ci Aurel Rău. Bizar subestimat, în pofida îndelungatei sale activități, acesta a avut o evoluție organică pe un fond de simțire tradițională, atingînd un rafinament cu totul personal. Încifrările în vrayă autohtonă ale unui verb metaforic cu multiple tangențe livrești, cumpănirea virtuoză între severitatea unei concepții și sensibila, frageda ei punctare policromă, frizînd o delicată halucinație, tangajul unei melancolii temporal-atemporeale, îl conduc către o experiență dintre cele mai demne de interes. În mod decis, Aurel Rău domină azi poezia ardeleană. După luptătorii ale căror asperități mesianice s-au topit în fluidul melific al contemplației, după Blaga al cărui orizont transcendent îl informează cu măsură, situîndu-se în fruntea grupării steliste (de la Aurel Gurghianu și Victor Felea la Adrian Popescu, iar de la acesta la numeroși poeți echinoxisti), e un senator de drept al poeziei noastre, ce întîmpină opacități ale recunoașterii. După cum un alt important poet, pornit din paginile fertile ale *Stelei*, dar care s-a plasat pe o orbită de sine stătătoare, e Petre Stoica. Nici acesta nu e prizat mulțumitor. Tip de precursor,

comparabil cu ceea ce a reprezentat, în primele decenii ale veacului nostru, Adrian Maniu, autorul *Arheologiei blinde* a făcut uz, în laboratorul său, inaugurat încă înainte de 1960, de mai toate elementele relevante ale poeziei ce a urmat. De la poza banalului, a cotidianului, a umilității pînă la ecloziunea imaginii rare și la temeritatea suprarealistă, de la resuscitarea unor note ale avangardei, înainte de onirici și de optzeciști, pînă la intertextualitate și, în genere, la climatul așa-zisului postmodernism, în conexiune cu o infatigabilă activitate de traducător (și Aurel Rău are merite ca traducător), Petre Stoica a oferit frecvent emulilor și succesorilor săi puncte de plecare, de inserție, de referință. Creația sa trebuie neapărat judecată în calitatea ei de stimul al liricii noastre contemporane.

Să revenim însă la A.E. Baconsky. S-a țesut în jurul său legenda unei exemplarități morale. N-am putea nega, firește, „schimbarea” sa „la față”, în circumstanțele în care pompiersmul compunerilor partinice era iremediabil compromis, creatorii avînd o marjă pentru opțiunea estetică mult mai largă decît anterior, dispunînd și de un debușeu publicistic. Parcă presimțind durata scurtă ce i-a fost menită, poetul s-a grăbit a-și împlini scrierile capitale într-o atmosferă de demnitate regăsită, de calofilie și eleganță. Va fi avut însemnătate, precum în cazul Nichita, și prezența omului, bărbat impunător pînă la sfidare, cultivator de sine ca un dandy, de-o mondenitate condescendentă ce intriga ori intimidă. Dar oare e suficient atît? Ca și la Eugen Jebeleanu, Geo Bogza sau Marin Preda, avem a face cu o traiectorie împărțită în două, cu un destin dublu. Care taler al cumpenei trage mai greu? Evident, cel al redresării, care la autorul *Bisericii negre* e omogenă, spre deosebire, de pildă, de autorul *Moromeților*, ce a oscilat toată viața între protest și sumisiune. *Finis coronat opus*. Dar reputația maturității e clădită, obiectiv, pe un fundament al oportunistului, al trădării în literă. Nu e deloc sigur că Baconsky ar fi devenit cunoscut, spontan, în 1965, dacă nu s-ar fi afirmat mai înainte, masiv, pe drumul proletcultismului. Exista un risc. Scriitorul n-a ezitat, spre a face carieră, a se cufunda în transa celei mai întunecate liturghii de partid, a se ridica peste trupurile operelor interzise, peste cele ale colegilor de scris marginalizați, insultați, întemnițați, pe care i-a lovit suplimentar cu ascuțitul propriei pene închiriate (vezi, bunăoară, pamfletul *Împletitorii de ciorapi*). Numai avînd un atare „alibi”, și-a cîștigat notorietatea. În toul represivității, a profitat de avantajele celor ce s-au alăturat opresorilor, iar după destindere, deja „consacrat”, n-a întîmpinat decît dezagremente relative. Nu putem subestima substanțiala lui redresare, dar nici nu putem uita stratul mocirlos din care s-au tras trufașele corole estetice. Nu încapă vorba, A.E. Baconsky e un creator de seamă. Mai poate fi însă și un „exemplu moral”? Ori e mai bine a reflecta la un caz contradictoriu, sfîrșit prin expiere? La o periculoasă aventură ce se încheie printr-un *happy end*? Ori cît ne face plăcere a-l reciti pe ultimul A.E. Baconsky și oricît gustăm inteligentele hărțuiri la care a supus obtuzele autorități, nu credem a-l putea alipi exemplului înfrumusețat de un V. Voiculescu, de un Dan Botta, de un Mircea Vulcănescu, de un N. Steinhardt, de un Petre Țuțea. Vorba lui Bacovia: „Sunt grade/Sunt trepte de răspunderă”...

În scurt timp după articularea sa, seria oficializată a șaizeciștilor s-a văzut confruntată cu o altă categorie

de poeți, de aceeași vîrstă ori ceva mai în vîrstă, sosiți oarecum derutant. Scenariul părea alcătuit definitiv în vederea primilor veniți, în zilele îmbietoare ale „dezghețului”, iar distribuția săvîrșită, spre satisfacția generală, în favoarea lor. Locurile păreau ocupate reglementar, spectacolul a început și - ce să vezi? - o trupă de „tulbură-sărbătoare” a pătruns în sală. Enervarea criticii a fost vizibilă. După ce s-a oprit pe cîteva nume, devenite repede populare, bineînțeles că i-a tratat cu circumspecție pe „intruși” și numai pas cu pas, de-a lungul deceniilor, le-a acordat prețuirea sa. De cele mai multe ori, o prețuire drămuțată, nici pînă azi împinsă pînă unde ar fi fost de așteptat. Dacă subsemnatul a făcut excepție, n-a fost lăudat pentru „disidența” sa. Cine sînt poeții la care mă refer? Iată-i, așa cum i-am amintit și examinat adesea: Leonid Dimov, Mircea Ivănescu, Emil Brumar, Petre Stoica, Constantin Abăluță, Șerban Foarță, Cezar Ivănescu, Florin Mugur, Angela Marinescu, Daniel Turcea, Mihai Ursachi, Dorin Tudoran, Dan Laurentiu, Sorin Mărculescu, Mircea Ciobanu, Marcel Gafton, Nora Iuga, George Almosnino, Gheorghe Tomozei, Marius Robescu etc. Credem cu tărie că în acest șir de autori, evident, deosebiți între ei, se află nucleul valoric al poeziei noastre postbelice. Spre a-l trasa mai deplin, e suficient a adăuga pe Gellu Naum (un mare nedreptățit), pe Ștefan Aug. Doinaș (al cărui statut pare statornic), pe Ion Caraion (care trebuie recuperat), pe Petru Creția (nu numai un distins cărturar, ci și un mirabil poet ce rămîne de descoperit). Nu avem intenția de a respinge „consacraților” ce li se cuvine (cîtiva dintre ei pot fi de asemenea alăturați nucleului: Ion Gheorghe și Ioan Alexandru, selecția cu atenție, ceva din incantația suavă a lui Grigore Hagiu, faza spiritualistă, treptat dezghețată de pitoresc, a lui Cezar Baltag, emoția analitică a Constanței Buzea ș.a.), dar impresia noastră este că „salonul refuzaților” e cel mai reprezentativ în densitate, luxuriantă, noutatea sa. În lista lui se află înscriși cei cîtiva piloni de susținere ai poeziei noastre cu care ne apropiem de sfîrșitul secolului. De ce, totuși, „refuzați”? Sînt, într-adevăr, poeții în cauză „refuzați”? La ora actuală - ni se poate replica - sînt, deși cu întîrziere și cu parțialități vădite, luați în seamă de critică, distinși cu premii. Însă pentru un cititor cît de cît în temă nu scapă faptul că li se atribuie, în genere, un plan secund, că e sugerată, de multe ori, apartenența lor la o poezie „minoră”. E adevărat, nu toți sînt de valori egale (atît cît ne e cu putință a emite judecăți de valoare, nefolosind o măsură obiectivă). Dar nici unul din autorii enumerați mai sus nu e „trîmbițat”, proclamat în palmaresul marilor cîștigători. Sînt deseori ocoliți de publicitate, de ritmul susținut al exegezilor, de titluri etc. Cîți din ei au pătruns în manualele școlare, acest test redutabil al oficializării? N-ar părea oare straniu cetățeanului de pe stradă, fie și instruit, - consecință a orientării programelor analitice și a alcătuirii manualelor - să audă că alături de Nichita Stănescu, de Marin Sorescu, de Ioan Alexandru, de Adrian Păunescu ș.a.m.d., măcar alături de ei, mai pot

Fotografie de Ion Cucu

sta și alții?!

Fenomenul fiind în afara discuției, să încercăm a-i desluși cauzele. Sînt în chestiune creatori ce s-au afirmat într-un mediu „plin”. N-au profitat de un vid estetic precum șaizeciștii oficializați, nu pot face figură de descălecători pe un teritoriu depopulat, „curățat”, „dezinfestat” cu concursul autorităților dornice a scăpa de mizeria proletcultistă. S-au ivit, cum spuneam, cînd locurile „bune” erau ocupate. Cînd reîmpărțirea locurilor ar fi deranjat pe mulți, iar acceptarea tuturor solicitanților ar fi dobîndit aspectul unei inflații. În același timp, poeții „refuzați” au adus un plus de noutate remarcabil. Or, noul, de regulă, dezorientează, tulbură, indispuie. Provoacă o conjurație a vechiului, o rezistență ce trebuie înfrîntă. Se declanșează o luptă uneori fătîșă, alteori surdă, de o durată imprevizibilă. Dacă privim lucrurile fără menajamente, trebuie să recunoaștem că oficializații au cultivat un discurs, într-o bună măsură, de tranziție. Au reluat, vizibil și în destule ocazii stingheritor de fidel, limbajele anterioare de prestigiu, arghezi, blagian, barbian, bacovian. Prelucrarea și combinarea lor n-a echivalat totdeauna cu o transfigurare. Chiar și Topîrceanu a fost continuat, prin ambiția unui star șaizecist de a deveni „umorist național”, fără a-și recunoaște însă premergătorul, decăzut în clasa premergător estetic, deși încă un G. Călinescu îi dădea onorul în *Istoria* sa. Au practicat astfel, spre deosebire de optzeciștii care făceau din aceasta un punct esențial al programului lor, o intertextualitate nedeclarată. Tocmai o asemenea reluare a firelor trecutului prohibit plăcea, impresionantă, flata. Operația îmbina satisfacția pură a unei revanșe în spirit cu cea, mediocră, a unui confort cruțat. Oricum, noutatea adusă de „refuzați” era mai substanțială, mai filtrată prin inteligența artistică, de o mai răspunzătoare ținută textuală. Străini de nervozitatea unui prim act de adaptare, aceștia aduceau calmul unei „gestații” lirice mai îndelungate, platoul unei maturități (de altfel, termenul „tînră poet” nu li s-a aplicat aproape niciodată). Arborau trăsătura unei gravități derivînd din asumarea dificultăților. Nu e de mirare, așadar, că recepția lor s-a izbit de o rezistență mecanică, previzibilă, rezultînd din aprehensiunea ce-o inspiră, fie și într-o zonă obscură a conștiinței, inovația. Am mai spus-o: această rezistență constituie o nobilă confirmare, un titlu de autenticitate, ale cărei urme pot părea victorioase cicatrici precum cele de pe trupul unui luptător. Abia absența ei ar fi putut întrista, ca un dispreț irezolvabil...

Gheorghe Grigurcu

Exilul politic românesc

Apariția editorială pe care o comentăm în acest cadru reprezintă reluarea și amplificarea, pînă la dimensiunile unei cărți de sine stătătoare, a unui capitol din volumul II al *Convorbirilor Regelui Mihai cu Mircea Ciobanu* (1992). Acolo Regele formulase cîteva considerații privitoare la exilul politic românesc postbelic și, în special, cu privire la activitatea, prea puțin cunoscută în țară, a Comitetului Național Român. Conform promisiunii făcute atunci, acele considerații sînt reluate și dezvoltate. Faptul se petrece în prima secțiune a cărții de față, pentru că a doua, cea mai întinsă, este rezervată comunicării de documente, un mare număr, ilustrînd intervalul 1948-1954, toate provenind din Arhiva Regală și pentru întia dată încredințate tiparului.

„O carte excepțională“, scrie Alexandru Zub în prefață, și pe bună dreptate: istoria exilului nostru politic de după al doilea război mondial poate fi cunoscută acum, în aspectele ei cele mai semnificative, din mărturia directă a Regelui Mihai, adică a omului care, din 1948, s-a aflat în fruntea acestui exil. Și se află și azi. Iar în partea a doua volumul cuprinde, cum spuneam, acel corpus extraordinar de documente, pus acum la dispoziția publicului larg și a istoricilor. Sînt acolo rapoarte către Rege sau către diverse foruri internaționale ale unor lideri politici, dări de seamă periodice asupra stărilor de lucruri din țară sau în legătură cu acțiunile diferitelor grupări de exilați, corespondența, fragmente memorialistice, analize ale situației politice, militare, economice sau diplomatice a României; redactate de experți în aceste domenii, relații ale presei din Occident despre România, stenografieri de discursuri, procese verbale ale reuniunilor Comitetului Național etc. etc., toate conținînd informații de mare interes pentru cunoașterea nu doar a situației din epocă a României, dar a întregului est căzut pradă sovietizării, ca și a complicatelor raporturi est-vest din perioada sumbră a războiului rece. Sînt mirat că istoricii și politologii noștri (dacă avem, cum se susține, și așa ceva), dar la istorici mai ales mă refer, și în primul rînd la istoricii perioadei postbelice, cum ar fi, de pildă, dl. Cristian Popișteanu, sînt mirat deci că aceștia nu au acordat încă atenție cărții de care vorbim aici, la cîteva luni de cînd o pot consulta. Dacă nici o apariție de felul acesteia nu le stîrnește interesul, nu-i incită să o comenteze, mă întreb care alta ar putea-o face.

Discuțînd retrospectiv chestiunea exilului nostru politic, Regele o pune firesc în corelație cu evoluția generală de după ultimul război, astfel cum aceasta s-a configurat în urma a ceea ce tot Regele Mihai numise, în volumul anterior al *Convorbirilor*, „cea mai rea dintre păcile care s-au încheiat vreodată în Europa“. Este sesizată marea deturnare înfăptuită de sovietici încă din momentul victoriei asupra Germaniei, deturnare acceptată de voie-de-nevoie de foștii aliați, cu efecte dintre cele mai deplorabile asupra unui șir de popoare sacrificate, printre care și al nostru. „Ruși au reușit - constată Regele Mihai - să transforme victoria mai multora în propria lor victorie. Au reușit chiar să demonstreze că a învins nu a fost un popor, ci un sistem politic, care-și dovedea astfel superioritatea. Cum spun, a fost un moment, imediat după război, cînd rușii au deturnat sensul victoriei aliate, așa încît pentru o grămadă de lume comunismul păru să fie o soluție greu de pus la îndoială“.

Pe fondul acestor realități deturnate, al acestor mistificări istorice pline de consecințe practice, s-a desfășurat tragedia rezistenței românești anticomuniste, dinafara și dinauntru granițelor țării, în împrejurări în care „toată lumea parca asurzise“ și în care această rezistență era privită, în Occident, „în cel mai fericit caz ca un anacronism“.

Acestea sînt condițiile în care a activat Comitetul Național Român, o instituție „de la început și pînă la sfîrșit în criză pentru că el însuși era expresia unei crize“. Lucida remarcă aparține Regelui și ea nu reprezintă o diminuare a semnificației acestui Comitet, ci îi explică existența zbuciumată și mereu periclitată într-o lume vestică circumspectă, în defensivă multă vreme față de sovietici, acceptîndu-l tacit dar neacordîndu-i niciodată, cum s-ar fi convenit, statutul de guvern în exil. Pînă ce veni totuși, într-un ūrziu, de 10 mai 1954, Mesajul către români al președintelui Eisenhower, recunoaștere explicită a legitimității luptei anticomuniste a poporului nostru și a faptului că istoria noastră fusese furată. În plan moral, Mesajul președintelui Statelor Unite a însemnat, desigur, foarte mult. Nu și în plan practic, din nefericire, căci pentru noi timpul încă nu se grăbea.

Gabriel Dimisianu

Fața îndelung a

NE-AM întregat adeseori de ce se perpetuează și azi (după decembrie 1989), ca și pe vremea lui Ceaușescu, atunci cînd se trec în revistă anii cei mai importanți din istoria României moderne, acel hiatus ridicol care se întinde între epoca lui Cuza-Vodă (momentul 1859) și controversatul 23 August 1944, al întoarcerii armelor și al încheierii Armistițiului? Ca și cum „istoriograful“ neocomunist ar suferi de amnezie, la fel ca și actuala Putere, în refuzul înverșunat de a recunoaște existența monarhiei în România, de a privi în față adevărul istoriei și de a-l accepta.

Observăm mereu opintirea în gol a unor oratori de duzină de a acredita ideea că România n-a fost un regat constituțional; că n-ar fi avut o dinastie instaurată odată cu venirea la cîrma țării a Regelui Carol I, continuată cu Regele Ferdinand, supranumit „întregitorul“ fiindcă sub sceptrul său s-a înfăptuit *România Mare*. Dar se organizează la Alba-Iulia sărbătoarea cea mare a Unirii fără a se sufla o vorbă despre autorul ei, și fără a i se permite Regelui Mihai I, nepotul lui Ferdinand, să participe la sărbătorire!

Se încearcă, într-un penibil desăvârșit, acreditarea ideii năstrușnice a unei așa-zise „tradiții republicane“, uitîndu-se, cu bună-știință, că cel care a avut curajul înfăptuirii actului de la 23 August a fost nu Antonescu (care nu concepea ruperea relațiilor cu Hitler) ci Regele Mihai I, nepotul Regelui Ferdinand!

De aceea, cîtă vreme Istoria nu va fi pusă în drepturile ei legitime - căci, așa cum afirma V. Părvan: „Rostul și cel de pe urmă scop al Istoriei e restabilirea adevărului în ce privește faptele omenitești din cele mai vechi timpuri și pînă azi“ - vor fi absolut necesare scrieri care să reazeze, să impună adevărul asupra momentelor decisive ale timpului istoric al ultimei jumătăți de secol.

Este tocmai ceea ce face scriitorul Mircea Ciobanu, care din anul 1991 publică la Editura Humanitas *Convorbiri cu Mihai I al României*, continuînd publicarea de *Noi convorbiri cu Mihai I al României* sub titlul *Nimic fără Dumnezeu* (tot la Editura Humanitas) în 1992 și, acum în urmă, volumul *Regele Mihai și exilul românesc*, la Editura Princeps din Iași (1994). Regele Mihai fiind principalul martor și, în același timp, autorul brav al unui moment de excepțională importanță pentru noul mers al Istoriei României ultimilor cincizeci de ani.

DACĂ și în primul volum de *Convorbiri cu Regele Mihai I*, pe lângă comentariul echilibrat și demn al Majestății Sale asupra unor evenimente cruciale de la sfîrșitul celui de al doilea război mondial, a fost publicat un impresionant număr de documente de o covârșitoare însemnătate, aflate în arhiva Suveranului, și acest excepțional volum, apărut anul acesta, este completat de o voluminoasă secțiune de documente de o importanță uriașă pentru înțelegerea rolului determinant al Regelui în transformarea României, din beligerant progerman în aliat - cel de al patrulea aliat în lupta împotriva Germaniei hitleriste, scăpînd țara de la un dezastru - dar și al neobositei activități dedicate țării Sale a Monarhului nostru de-a lungul tristului exil impus prin șantaj și amenințare. Un exil nedrept și neacceptat de către Regele aflat mereu în slujba țării Sale.

Exilul forțat nu l-a împiedicat pe Regele Mihai să continue a căuta Dreptatea și a afirma Adevărul pentru poporul Român, nedreptățit ca și Suveranul Său, prin nerespectarea statutului de aliat - al patrulea - și nu de stat învins, așa cum a fost tratată România.

„În primul rînd, fiecare om face ce vrea în casa lui - afirmă Regele Mihai, vorbind despre greutățile întâmpinate în exil pentru recăpătarea drepturilor firești ale țării noastre în Vest. Deși România dăduse atâtea jertfe (peste o jumătate de milion de morți) și participase efectiv la război pînă la terminarea lui, țării noastre nu i s-a recunoscut calitatea de aliat“. O imensă nedreptate! În acest sens, Monarhul afirmă cu vădită și justificată nemulțumire: „Englezii, de exemplu, au acceptat guvernul în exil al lui De Gaulle pentru că Franța

intrase sub ocupație germană. Asta li s-a părut firesc. În rușii, însă, n-ar fi permis pînă la teritoriul lor un guvern al vreunei țări ocupate de ruși. Ca și cum ocupația rusească ar fi fost cu ceva mai bună decît ocupația nazistă“.

Fiindcă acceptarea unui guvern în exil al unei țări din răsăritul Europei ar fi echivalat cu... „desolidarizare fătîșă față de politica sovietică în țările din Răsărit“ cu atât mai mult cu cît această țară (adică România) era o monarhie. „Și alte țări intrate sub supravegherea Moscovei au avut în exil comitete naționale, cehii, bulgarii, polonezii, dar asupra lor propaganda comunistă nu s-a năpustit ca atîta ură cum s-a năpustit asupra Comitetului românilor“. Explicația este una singură: „Numa Comitetul nostru acționa sub ascultare regală. Iar despre participarea noastră la victoria Aliaților se știa pretutindeni. În jurul ei trebuia să se creeze o atmosferă mai multă confuzie, în așa fel încît românul să nu mai înțeleagă pînă la urmă nimic...“

Confuzie întreținută de uriașă minciună, de machiavellism unor indivizi fără scrupule care intenționau să se... „legitimeze“ (credeau ei) în țară prin scoaterea din luptă a celui mai puternic partid, Partidul Național Țărănesc. Un document deosebit smulge vîlul de minciuni ale „proaspeților“ aspiranți la putere în România, conducătorii bolșevici Ana Pauker și Bodnăraș, dar care, din păcate, aruncă o lumină adevărată și asupra activității unor oameni onorabili, dispuși să le facă jocul.

E vorba de *Raportul lui Petre Ionescu, fost consilier general al României la Istanbul*, un raport confidențial, datat: 18 august 1948. Ca să-și justifice acțiunea de distrugere a Partidului Național Țărănesc, membrii acestuia sunt acuzați de „spionaj și de „terorism“ în favoarea americanilor. „Politica secretă condusă de Bodnăraș intră în acțiune“ subliniază acest raport. Pentru a desființa Ministerul de Externe și a concedia pe aceștia (toți țărăniști) trebuiau totuși probe. Așa că s-a înscenat un... furt de scrisori cifrate. S-a cerut ministrului Ralea de la Washington să trimită la București următoarea telegramă: „Telegrame cifrate ale acestei Legații au fost găsite în mîna personalului din mișcarea de rezistență din Washington. Cer înlocuirea întregului personal de la Biroul de Cifru...“ Ministerul observă că e vorba de o înscenare și cere lui M. Ralea exemple concrete. Acesta continuă jocul și răspunde că: „... o persoană care e demnă de încredere mi-a spus că a văzut în mîna D-lui Cretzianu telegrame cifrate de la Legația din Washington“. Atît i-a trebuit lui Bodnăraș pentru a înlocui personalul de la Cifru și de la Cabinetul ministrului. De aici și pînă la „apogeul violenței din noiembrie 1947“ cînd Ana Pauker a demis tot personalul de la Externe (devenise doar ministru!) nu a fost decît un pas! M. Ralea dăduse mîna de ajutor...

Și totuși, Comitetul Național Român - oare cîtă dintre românii din țară știau, ori știu, azi, despre existența lui? - adică guvernul României în exil s-a format „pe temeiul unei necesități“, sub patronaj regal: „Românii care ieșiseră din țară ni-l cereau cu stăruință, așa că noi am răspuns dorinței celor mai mulți de-a ne organiza și de-a nu ne irosi puterile printre străini“.

Privirea meditativ-melancolică, dar totdeauna lucidă a Regelui Mihai asupra evenimentelor de după 23 August 1944 aduce în prim-plan o interpretare nuanțată asupra unei succesiuni de momente triste pentru țara noastră: *vicleniile istoriei*, nedreptățile suferite de poporul român obligat să suporte comunizarea sub amenințarea armelor, nimicirea celor care se împotriveau fie luptînd în munți (rezistența armată), fie intelectualilor (în primul rînd), a oamenilor politici influenți și cu priză la mase (țărăniști, liberali, social-democrații lui Titel Petrescu), a militarilor devotați ori a tuturor celor care se opuneau comunismului, trimiterea lor în gulagurile morții pentru a-i extermina - toate acestea sînt privite de Regele Mihai într-o lumină dreaptă, aspră adevărată.

„Știi de ce cred că oamenii Moscovei s-au grăbit să distrugă tot ce era valoare în țara noastră? Pentru că, în cazul cînd se va întâmpla ca lumea să se

Cunsa a istoriei

meticească și să se ridice împotriva lor, să nu mai fi reluat nimic din locul unde s-a produs ura.

nic mai adevărat. Mai ales că trecerea lui a permis, în țară, comuniștilor să strineze tânăra generație cu ideile bolșevice, iar fără, amănările din partea marilor puteri, a tării cazului României, a ajutorării ei (ca și a alte state aflate în sfera de influență stalinistă) abilit interesul pentru instaurarea democrației în rit.

șadar, acest Comitet Național Român se tituie în 1949 și va activa eficient până în 1975, Constantin Vișoianu, neobositul petiționar al turilor legitime românești la Washington, își va nta demisia care nu i-a fost, însă, acceptată.

cest guvern românesc în exil a cărui activitate a extrem de anevoioasă datorită condițiilor nefaste vremea aceea: „*Începuse cea mai rea dintre e care s-au încheiat vreodată în Europa*“, după se exprimă Suveranul, a fost coordonat și onat de Rege, încercând și izbutind să creeze „*o unitate de suflet românească*“, condusă de cel după expresia lui Grigore Gafencu (el însuși, la oment dat, membru în Comitetul Național), era *bol al unității și continuității statului nostru*“.

ând în drepturi Constituția din 1923, Regele Mihai nu s-a considerat nici o clipă în afara or adevărate ale țării din care fusese alungat de egim ilegal, impus cu forță. În limitele țării democratice parlamentare, acest Comitet onal Român ia ființă la început sub directa ucere a generalului Rădescu, ultimul prim-stru legitim al țării, pe care rușii îl acuzau de ism“. De ce? Răspunde Regele Mihai: „*În țară se împiedicau de generalul Rădescu, pentru că să facă politică românească. El era antisovietic, uru antisovietismul și anticomunismul lui rat, era tratat de nazist*“.

espre guvernul din exil al României nu s-a știut ră: „*Pentru comuniști*, constată Suveranul cu răciune, *era vital să nu se știe că românii sunt zentați în lumea liberă*“.

omitetul Național Român își avea sediul la ington. Și dacă la început americanii erau vați în ceea ce privește activitatea Comitetului, asură ce și-au pierdut încrederea în loialitatea ticilor, pe măsură ce agresivitatea comunistă în răsăritene s-a accentuat, atunci au început să mai sensibili la drama românilor.

este *Convorbiri* cu Regele Mihai se remarcă întâi prin claritatea opiniilor, prin justetea telor de vedere, prin ordonata limpezime a pretării momentelor dureroase ale istoriei nilor din ultima jumătate de secol, în egală ră a celor rămași în țară dar și a celor de peste ițe. Trebuie menționat că cel care evocă entele, întâmplările, oamenii este el însuși un cipient activ - de fapt, coordonatorul tuturor nilor menite să atragă atenția marilor puteri ra dramei românești pe care Regele a trăit-o cu nsitate. Dar cu modestia-i bine cunoscută, ranul încearcă să se detașeze, să nu vorbească re Sine. „*Modestia politică*“, afirmă Regele ai, *dacă nu ești inclinat din naștere spre stie, trebuie învățată și chiar impusă oamenilor stau la cârma unei țări. Asta i-a făcut în multe ejurări furibunzi: ar fi vrut să trăiesc și eu ca și să le împărtășesc gustul pentru vorbărie*“.

OMITETUL NAȚIONAL ROMÂN a încercat să ajute rezistența din munți, dar datorită granițelor păzite „după modelul tic“, riscurile erau mari: dincolo de Cortina de aproape nu se putea pătrunde. Și, totuși, o e de legătură exista! Comitetul Român era bine mat despre situația din țară, căci se primeau arte amănunțite. Un asemenea raport era, în cel trimis de Partidul Social Democrat al lui Petrescu, care informa despre urmările etei, nu ale secetei din România; fiindcă seceta fost de asemenea proporții încât să fi făcut doar vagiile bine cunoscute. Nouă ni s-a luat din și grăul din rezerve, și grăul de sămânță pe ni-l trimiseseră americanii ca ajutor. Foametea

a fost provocată“.

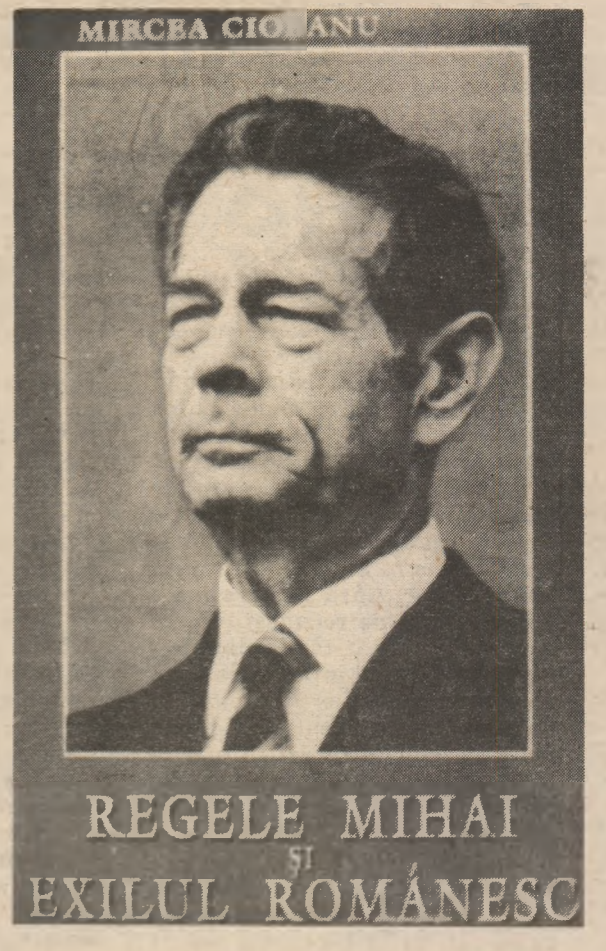
În urma acestui raport și a altora, Comitetul Național Român a prezentat un *Memorandum* la Departamentul de Stat, la Foreign Office și Quai d'Orsay, cerând evacuarea trupelor sovietice, înlocuirea guvernelor instalate de acestea, reinstaurarea ordinii de drept în țările de după Cortina de Fier, alegeri libere, eliberarea deținuților politici etc. - rămas fără nici un rezultat. În 1952 Comitetul Național Român a întocmit alt *Memorandum* - al câtelea? - asupra deportărilor din țară, pentru a informa lumea liberă despre nenorocirile din țările aflate sub control sovietic. Atunci președintele Truman a promis că va elibera România. Lucru care n-a avut loc. *Caromanul*, asociație de ajutorare a emigranților români, aflată sub patronajul Comitetului Național, a procurat românilor fugari acte de identitate, i-a ajutat să treacă granița clandestin (prin Iugoslavia), le-a făcut rost de locuință, hrană, ajutoare, burse etc.

Dincolo de rememorarea întâmplărilor sau a numelor, sunt evocate de Majestatea Sa, pregnant ca într-un roman, personalitățile acestui guvern al României în exil și a tuturor celor care au conlucrat pentru el: generalul Rădescu, Constantin Vișoianu (celălalt președinte al C.N.R. neobosit de la Washington, care îi acuza pe americani de dezinteres față de soarta țărilor din Est, din care cauză își făcuse, acolo, un prost renume), diplomatul clarvăzător și scriitorul Grigore Gafencu, N.C. Caranfil, Fărcășanu, Ghilezan și alții. Dar Regele, care s-a aflat în miezul evenimentelor, coordonând activitatea Comitetului Național, deplânge, ca un bun cunoscător al oamenilor, fărămițarea acțiunilor datorită suspiciunii care se instalase la un moment dat printre exilați, vorbind, nu fără un aer de justificată tristețe, despre atmosfera de neîncredere în care trăiau și lucrau cei din exil - atmosfera întreținută cu abilitate de securitatea din țară.

Din convorbirile Suveranului cu scriitorul Mircea Ciobanu prinde contur existența tumultoasă, minată de pasiuni și de bănuieli a unor oameni având de luptat, nu doar cu nepăsarea sau neîncrederea foștilor Aliați, dar și cu propriile orgolii și trufii. „*Adevărata putere a refugiatului*, spune Monarhul, *este unitatea. Din trufie nu iese nimic...*“ așadar *unitatea*. Adică ceea ce, în treacăt fie spus, cam lipsește și azi, în țară, Opoziției.

Ideea creării unei *comunități* a exilului românesc l-a urmărit și pe Grigore Gafencu, fostul ministru de externe, despre care Suveranul are numai cuvinte de apreciere, amintindu-și că activitatea lui Gafencu la organizația internațională *Mișcarea Europeană* a avut ecou, Gafencu socotea că înființând, în 1948, la Paris „*Gruparea românească pentru Europa unită*“ se continua o *tradiție de gândire românească*, reprezentată de nume ilustre românești: Tache Ionescu, N. Titulescu, Iuliu Maniu și alții, care se străduiseră să înființeze un „*așezământ european unitar. Ea va ține (gruparea) legătura cu Mișcarea pentru Europa Unită, străduindu-se să apere voința adevărată și interesele reale ale poporului român, până în ziua când România, din nou liberă și democratică, va fi chemată să-și reia locul în Comunitatea Europeană*“.

În scrisoarea trimisă de Grigore Gafencu Regelui, în aprilie 1949, (reprodusă la secțiunea documente din acest volum) vizonarul diplomat român își dădea seama că nu va fi niciodată pace dacă Europa va rămâne împărțită de Cortina de Fier. Dar speranțele lui Gafencu pentru o comunitate europeană se spulberă în 1954, acestora luându-le locul îngrijorarea: „*Țin înainte de toate (scrisa el Majestății Sale) să exprim îngrijorarea mea pentru felul cum se dezvoltă situația internațională. Țările apusene au consimțit să stea de vorbă cu Rusia Sovietică înainte de a-și fi împlinit planul lor de consolidare politică și de înarmare, plan care trebuia să dea Apusului, față de Moscova, o putere precumpănitoare*“. Și, mai departe: „*S-ar putea, astfel, ca puterile apusene să fie ademenite ca pentru a obține libertatea unei părți din această regiune, și anume partea cea mai apropiată de Apus, să sacrifice părțile mai îndepărtate*“, ceea ce presupunea „*perspectiva unei foarte îndelungate șederi în exil*“. Ceea ce, din păcate, s-a și adevărit.

M ONARHUL vorbește foarte rar despre sine. Și numai atunci când este nevoie, neuitând că persoana Sa reprezintă o Instituție - cea mai înaltă în stat. Cu neasemuită distincție spirituală și cu mult discernământ, Regele Mihai explică, printre altele, de ce a fost și este calomniat și dușmănit, nu numai de către comuniștii din țară, dar și de către cei dinafară, opunându-i-se mereu, când se vorbește despre 23 August, mareșalul Antonescu: este atitudinea totalitarismului comunist dar și a legionarismului, care n-a fost admis în componența Comitetului Național Român.

Noblețea presupune demnitate, rectitudine morală, refuzul oricărui compromis, pe care Regele Mihai le-a dovedit neîncetat: „*Singura instituție care n-a vrut să stabilească nici o punte de legătură cu extremismul comunist sau nazist sau cu apărătorii dictaturilor, de orice fel ar fi ele, a fost instituția monarhică, așa cum a putut ea să supraviețuiască în exil, din 1947 până acum*“. Nu cred că putem trece peste un paragraf din această carte, în mare măsură autobiografică, care exprimă opinia Regelui despre extremism: „*De îndată ce este acceptată într-un joc politic, orice extremă tinde să se constituie în corp separat și, în fond, să subordoneze întregul joc politic propriei necesități. Am spus, nu, spun și acum că am procedat corect și spre binele României. Păcat că azi, în România, nu se procedează la fel cu extrema stângă, cu cei care au rămas mai departe comuniști. Prezența lor în viața politică e la fel de dăunătoare*“.

D AR așa cum afirmam, *Regele Mihai și exilul românesc*, editată de scriitorul Mircea Ciobanu, este valoroasă și prin importante documente *inedite* din arhiva Suveranului. Sunt piese neașteptate, nu doar pentru istorici, dar constituind o senzațională lectură pentru oricare cititor român obstrucționat, ani în șir, de cenzura comunistă.

Alături de scrisori adresate Regelui, semnate de personalități ale exilului (Grigore Gafencu, generalul Rădescu, M. Fărcășanu, C. Vișoianu și încă mulți alții), memorii ale Comitetului Național trimise marilor puteri, proteste, informări, apeluri, rapoarte ale diferiților șefi de grupări ale românilor aflați în exil, sau ale celor din țară (Raportul Partidului Social Democrat al lui Titel Petrescu), Mesajele președintelui Eisenhower adresate poporului român cu ocazia zilei de la 10 Mai, în 1953 și 1954, toate acestea și încă multe altele, dezvăluie o forță nevăzută și necunoscută până acum a uriașului efort depus de personalitățile exilului românesc pentru țara nedreptățită, nici o clipă uitată. Pivotal acestui incredibil efort, susținător al tuturor nădejdlor românești, a rămas mereu Regele, „*Marele exilat al românilor*“, neclintit garant al virtuților morale ale poporului român.

Eugenia Tudor-Anton

De la critică la prietenie și

A PARIȚIA recentă a unor *Aminții în dialog* de Ion Vianu și Matei Călinescu reprezintă pentru mine, nu numai o foarte interesantă carte de literatură, dezvăluind ceva dintr-o epocă trecută, dar și o obligație de a scrie despre ea și despre unul dintre autori, fără de care am o mare datorie de recunoștință. El m-a ajutat hotărâtor la debut și tocmai pentru că în ultimele două decenii numele lui era „damnat” în România, n-am putut să răspund numeroaselor întrebări cu privire la începuturile mele publicistice. Nu și literare, deoarece scriam de mai multă vreme, fără să divulg cuiva, inclusiv lui Matei Călinescu, încercările mele. El mi-a arătat un mare interes încă de când ne-am cunoscut, de la începutul anilor '50, grație vechiului meu prieten (de la zece ani) M. Ivănescu.

Pe celălalt autor al cărții, Ion Vianu, l-am cunoscut doar fugitiv, am citit eseurile sale adunate în cartea *Stil și persoană* și am regretat de aceea plecarea sa din țară, unde ar fi avut alt cuvânt de spus. Voi începe totuși cu el, pentru că am de făcut numai niște observații colaterale fără prea mare importanță. Ele privesc situația de evrei a membrilor familiei Vianu, fapt ce pe mine mă surprinde văzând câtă importanță i se dă; în ciuda interesului pe care l-am avut pentru ilustrul cărturar T. Vianu și a unor informații în acest sens, nu știusem că „originea” sa a jucat un rol atât de important. Desigur că el a avut de suferit unele persecuții și nedreptăți, dar să nu se uite că a devenit membru corespondent al Academiei în plină prigoană antisemită și profesor universitar în regimul antonescian. Nu știu în câte țări din Europa nazificată se puteau petrece asemenea lucruri; în tot cazul, în România era alt climat decât acela determinat de legile (rasiale) de la Nürnberg. Cum dl. Vianu e preocupat de chestiunea antisemitismului în genere, l-aș sfătui să mediteze asupra acestor lucruri: dacă în Danemarca, Bulgaria sau Italia nu exista antisemitism, asta se datora unei simple bagatele: că acolo aproape nu existau evrei. România e de comparat nu cu aceste minunate țări, ci cu Ungaria, Polonia, Germania și Ucraina. Mă opresc aici; chestiunea evreilor din România nu poate fi discutată acum, în climatul de confuzie și surescitare predominant în țara noastră, dar întrucât dl. Vianu are o anumită audiență în străinătate, ar fi bine să-și folosească experiența de român pentru a rectifica unele erori sau măcar de a le nuanța, nu a le sublinia.

Revenind la Matei Călinescu, l-am cunoscut încă de când era student și arăta o vocație poetică pe care abia volumul tardiv *Semn* o va confirma. L-am cunoscut la M. Ivănescu, alături de Nichita Stănescu, Modest Morariu, Petre Stoica, Cezar Baltag, dar spre deosebire de toți aceștia, el mi-a arătat un mare și constant interes, în ciuda faptului că nu mă recomandă în ochii lui calitatea de scriitor; nu i-am arătat nici lui nici

altui scriitor ceva din manuscrisele mele și nici nu i-am vorbit de așa ceva vreodată. Între noi s-a stabilit o simpatie pe care acum o descopăr a fi de afinități profunde: era un tânăr vizibil „burghez”, cu amănuntul că și tatăl lui și al meu au fost funcționari la Banca Națională; și familia lui a posedat o „moșie” pe care ai mei au lichidat-o înainte de nașterea mea, eu rămânând doar să-mi petrec multe luni de vară în mediul rural, în fine ambii aveam o educație similară „de acasă” cu lecturi aproape identice care nu te puteau decât imuniza în fața marxismului și a „idealurilor lumii noi”, amândoi am avut rude arestate dar nu am fost în această situație. Mai tânăr cu câțiva ani, el face parte dintr-o serie care nu a mai primit ca pe o problemă de opțiune morală regimul; el intră în serie cu Dan Grigorescu, Dan Hăulică, Sorin Alexandrescu, Mihai Nasta, Sorin State, care au acceptat socialismul, li s-au acomodat și au făcut o frumoasă carieră în timpul lui, fie contractând o fructuoasă alianță cu Diavolul, fie printr-o căsătorie avantajoasă, fie printr-o înrudire cu cîte un cărtar ilustru, toți însă cu oarecare șansă, pe lângă meritele diverse, marcând într-un mod specific anii '60 și perioada dezghețului. Toți și-au valorificat studiile, au beneficiat de burse și îndelungi șederi în străinătate pînă cînd, exasperați de excesele ceaușismului, unii dintre ei au rămas acolo, spre paguba culturii românești. (Să mai notăm și pe alții, ceva mai tineri, de la Gelu Ionescu la Toma Pavel, cu toții sînt în primul rînd niște „vianști”, produs ai acestui mare profesor de la Universitatea din București).

MATEI CĂLINESCU evocă primul deceniu de activitate publicistică (cu care ocazie constat că, întocmai ca și mine, avea înclinații spre științele naturii și a vrut să abandoneze *Literele pentru Biologie*, ceea ce în fond a făcut amicul său Ion Vianu!) dar și multe figuri ale epocii pe care și eu le-am cunoscut, de la Mitică Peristeri și Sandu Arghir la Genu Gheber și Tudor Țopa. Cea mai interesantă mi se părea pe atunci Angela Croitoru (Crai) o poetă de mari speranțe, soția lui Gheber; pe acesta din urmă l-am recunoscut cu greu în figura lui Zaharias Lichter din cartea cu acest nume scrisă mai tîrziu de Matei Călinescu. Era un om inteligent, cu lecturi filosofice și o conversație dificilă, dar fulgerată de observații substanțiale, de la care aveai ce profita, îndeosebi de un Petre Țuțea de la care, douăzeci de ani mai tîrziu, eu cel puțin n-am putut scoate o vorbă remarcabilă sau măcar o frază coerentă.

Matei Călinescu mi-a arătat un constant interes în cei douăzeci de ani care i-au precedat plecarea, cu atât mai curios cu cît eu eram concentrat pe atunci în elaborarea unui mare și unic op literar în care urma să-mi dau întreaga măsură a capacităților mele intelectuale și artistice, îl elaboram în

cel mai strict secret, considerînd că nu s-ar putea dezvălui decât postum: în anii aceia de teroare te putea duce la pușcărie, chiar la moarte, simpla bănuială că scrii pentru sertar. Îl întîlneam cu plăcere pe Matei Călinescu în răstimp și discutam despre literatură; țin minte despre un oarecare schimb între noi de cărți, el mi-a împrumutat odată cartea despre *Resentiment* a lui Max Scheler (autor de care eu eram foarte interesat) și eu i-am dat *Joc secund* de I. Barbu, pe care-l aveam copiat de mîna pe un caiet de școlar; în 1948-1949 dîndu-mi seama ce se întîmplă în literatura română îl transcriesem în grabă în mai multe ședințe la Biblioteca Municipală. (Asta ca să nu se mai spună că nu a existat și la noi un Samizdat!). O duceam materialicește foarte prost, eu și întreaga mea familie, din motive de „dosar” nu-mi puteam găsi un serviciu cît de cît convenabil și mă mulțumeam cu ce se nimerea: în cîmpul muncii am fost „încadrat” pentru prim dată ca „muncitor constructor necalificat”, altfel spus: ca salahor. N-am exercitat această „profesie” efectiv deoarece am fost repede trecut într-un birou de proiectare, dar calitatea mea de salariat stătea permanent sub semnul incertitudinii și țin minte că prin '59, Matei Călinescu mi-a oferit postul său temporar la pavilionul de expoziții din Parcul Herăstrău unde, după cum am aflat mai tîrziu, funcționase un timp și Vladimir Streianu. Am căutat pe cît posibil să nu mă risipesc, să nu-mi uzez puținele forțe; nici vorbă să încerc a scrie pagini de critică în climatul sufocant marxist; ocoleam în aceeași măsură „ritualurile alcoolice” (p. 174) pe care Matei Călinescu le practica cu amicii, de preferință cu Lucian Raicu, de care văd că face mare caz; eu am rămas să cred pînă astăzi că alcoolismul e în genere o nenorocire, dar mai ales o armă redutabilă pe care comunismul a folosit-o pentru distrugerea rezistențelor, a personalităților. E posibil ca Raicu tîrziu să fi fost altfel decât cel pe care l-am cunoscut eu; era oricum o inteligență minoră, net inferioară lui Matei Călinescu, în plus, era, în publicistica lui românească, un feminoid în timp ce autorul *Eseurilor* despre literatura modernă este esențialmente o natură virilă, caz rar în critica mai recentă, obligatoriu mai înainte, îndeosebi între cele două războaie mondiale. Și apoi Raicu făcea parte dintre acei intelectuali care „din întineric se ridică la lumină”, caracteristici pentru omul „nou” preconizat de comuniști (din aceeași categorie cu D. Micu, Eugen Simion, Valeriu Cristea, M. Ungheanu, M. Iorgulescu și alții alții). Matei Călinescu era un rescat al vechii societăți, o inteligență superioară și ușor sceptică, nu lipsită de accente unice în jocul intelectual; formația lui era, ca și a mea, în afara literaturii noastre. Chiar dacă el va fi scris laudativ despre un Labiș, nu credea nici o clipă serios că o nouă literatură începe cu acesta. Or, mă surprinde

mirarea lui văzînd că I. Negoieșcu nu-l aprecia deloc pe Raicu și că cei doi se antipatizau; faptul e preafiresc: ultimul îl scotea pe primul un reînviat incomod, avînd (ca și mine, de altfel) o cu totul altă scară de valori, în bună măsură în prelungirea criticii interbelice, nu era un fost elev al Școlii comuniste de literatură care se trezea treptat la realitate, — niciodată însă prea bine. Celălalt, care fusese obligat să „tacă” aproape două decenii, fi socotea pe cei din generația lui Raicu niște impostori aproape, niște neaveniți, profitori ai unei catastrofe istorice și politice (toată critica de primă oră a lui Cornel Regman trădează acest spirit și, ulterior, cea a lui Ovidiu Cotruș și Ion Maxim). Negoieșcu era el însuși un feminoid, dar din altă generație și cu altă formație intelectuală, și rezultatul suprem al activității sale critice e acel haos de notițe cînd subtile, cînd fanteziste, cînd de o mare pregnanță, cînd numai deviate intelectualicește, pe care el a ținut-o să-l numească *Istoria literaturii române*.

DESPRE mine și relațiile noastre sincopate, dar foarte constante, Matei Călinescu scrie următoarele: „(*Fragmentarium*, 1973, conține) și prefață la prima carte, o culegere de nuvele, a lui A.G. Acesta din urmă pe care-l cunoscusem mai demult prin Mircea Ivănescu, așteptase două decenii și mai bine «în catacombe», cum îi plăcea să spună, ca să-și poată publica textele cristaline apolitice. Prin 1965 îl recomandasem lui Lucian Raicu și acesta îi publicase în *România literară*, dacă memoria nu mă înșală, un articol despre G. Călinescu. Detaliu interesant: A.G. om ciudat, sucit, de o mare erudiție istorică eteroclită și spirit de o rafinată «modă veche», anticomunist inflexibil, a publicat mult și demn, adică fără concesiile externe, în perioada Ceaușescu” (p. 185). Lăsînd la o parte calificativele, am de făcut numeroase rectificări. Autorul a avut un rol esențial în debutul meu în revistă, dar nu la *România literară*, care nici nu apărea în 1965, s-a produs evenimentul și nu grație lui Lucian Raicu. Am debutat la *Lucașăru*, unde Matei Călinescu mi-a dus, entuziasmat, o proză (*Nocturnă*) care a apărut numai de cît (1969) grație prestigiului său și forțînd întrucîtva mîna lui Șt. Bănulescu. Binevoitorul meu nu mi-a prefațat cartea de debut (*Simple întîmplări cu sensul la urmă*), ci i-a făcut o scurtă prezentare pe coperta a IV-a. A publicat imediat un articol elogios în *România literară*, 1970, care se află azi cuprinsă în *Fragmentarium*. Acest gest de amabilitate și recunoștere a avut un efect pozitiv în cariera mea incipientă. Nu-i exclus ca să-i fi vorbit și lui Raicu de mine; în tot cazul, acesta (dacă el a făcut-o!) mi-a publicat diverse articole și m-a invitat să public în continuare, el însuși scriînd o cronică indulgentă și ușor ironică, de alt ton decât recentele sale afirmații deviate și mincinoase pe care le debitează despre mine de la Paris și unde eu

Înapoi

apar ca un fel de Ahoé căruia i se publicau texte printru că teroriza redacțiile. (În perioada când am încercat să debutez, ca prozator, la *R. lit.* s-au perindat trei redactori șefi: Geo Dumitrescu, N. Breban și G. Ivașcu; cu niciunul n-am ajuns a sta de vorbă; numai ultimul, care nu dădea pe la redacție, m-a invitat la el acasă ca să reglementeze o rubrică fixă pe care mi-o oferea; a fost singura dată când am vorbit cu el, dar nu în condiții de solicitator umil). „Critica” mea s-a bucurat de un asemenea succes, încât după vreo doi ani m-am trezit invitat de G. Dimisianu să preiau „Cronica literară” la *România literară* pe care o deținea Raicu; acesta era de față, ras în cap, și mi-a spus că vrea să se dedice unor activități mai substanțiale. I-am refuzat arătându-le că sînt un observator colateral al literaturii, că n-am vocație de cronicar, ci de glosator etc., ceea ce mai spusese și lui G. Tomozei, Fl. Mugur când mă invitaseră la *Argeș* și lui S. Damian și G. Horodincă atunci când au vrut să-l dizloce pe N. Ciobanu de la *Lucașul*, titularul rubricii. Locul lui Raicu așadar l-a luat M. Iorgulescu pentru scurtă vreme; acum văd că autorul lui *Gogol* căinează „draga noastră *R.I.*” pentru că mă publică și afirmă că mi-au apărut articole „fade” și cărți cu duimul pentru că „redacțiile să scape o vreme de foarte plicticoasele (mele) vizite”. (*Pagini de jurnal*, în *Agora*, VI, 2, nr.95). L-am evitat pe Raicu, pentru mine o persoană neinteresantă, ceea ce nu înseamnă că nu-i recunosc unele merite de analist; natura lui mi-e străină și rezerva mea față de bețivi m-a ținut departe de el. Mi se părea un critic plafonat, atașat sentimental de prieteni, incapabil de privirea de sus și în profunzime, pe scurt, tipul iederă, cu totul diferit de Matei Călinescu. Despre actuala sa atitudine trebuia să mă avertizeze o singură seară petrecută împreună și pe care am înțeles mai bine că Norman Manea o organizase „de despărțire” și unde Raicu (în prezența lui G. Bălăiță, Radu Cosașu, Florin Mugur, Petru Romoșan, cu doamnele) s-a revărsat, după un pahar de vodcă, împotriva mea în modul cel mai neașteptat și trivial, ceea ce l-a făcut pe amfitrion să-mi dea a doua zi un telefon de scuze.

Mi se pare curios că acest om dezarticulat, critic nevertebrat, pasionat mocnit și fără perspectivă, a putut fi luat ca temei nu doar intelectual de Matei Călinescu, dar și moral subliniindu-i-se „idealismul”. Matei Călinescu reprezintă altă modalitate critică și etică (eu cred mult mai aproape de a mea) căci datorită extraordinarei sale cristalizări precoce se înscrie în continuitatea de structură a criticii mai vechi, depășindu-mă și pe mine, adică nu doar I. Negoiteșcu, C. Regman sau N. Balotă și Ovidiu Cotruș ci și Virgil Ierunca, Monica Lovinescu, Ion Caraion față de care, criticii de tipul lui Raicu reprezintă o adevărată soluție de continuitate. Momentul acesta istoric merită să fie adîncit; martor al lui fiind, încerc a face aceasta.

Alexandru George

Ion Chinezu - cum l-am cunoscut

ÎN 15 august s-au împlinit o sută de ani de la nașterea scriitorului Ion Chinezu, personalitate proeminentă în viața culturală a Transilvaniei dintre cele două războaie.

Critic valoros, de certă autoritate în domeniul preferat al literaturii, stăpînind o întinsă, temeinică și bine rostuită cultură, clasică și modernă, a fost unul din cei mai rafinați cărturari, de o riguroasă și sobră ținută intelectuală, exigent începînd cu sine însuși, cu un puternic spirit al responsabilității cuvîntului scris și rostit, ceea ce explică, probabil, și volumul redus al paginilor publicate.

Profesor de recunoscută valoare și-un deosebit prestigiu, a fost unul din acei magistri al căror învățămînt nu se uită; unul dintre străluciți profesori care-au ilustrat școala românească prin lecții memorabile.

Marea înfrîngere, în anii activității, asupra a numeroși scriitori, artiști și tineri preocupati de viața culturii s-a datorat însă mai ales revistei *Gînd românesc*, al cărei „redactor” — în fapt adevăratul *spiritus rector* — a fost de la început (1933) și pînă la dispariția ei, în 1940. Datorită modului în care și-a îndeplinit magistratura critică, în genere veghea intelectuală, revista clujană, una dintre cele mai influente în epocă, a fost o școală de formare a bunului gust literar; un factor de selecție și promovare a valorilor care-au sporit averea spirituală a popoului și a istoriei noastre. Scriitori, esești și filosofi, printre care amintim numai pe Lucian Blaga și Pavel Dan, au fost cunoscuți în bună măsură prin prestigioasa revistă *Gînd românesc*.

Prin multe forme de activitate în domeniul culturii și al vieții publice, severul, exigentul și rigurosul critic a fost una din remarcabile energii ardeleni, de vădită eficiență în domeniul, de vitală însemnătate, al culturii alese, prin care un popor se impune, fără violență, dar durabil, în istorie.

Împrejurările în care l-am cunoscut pe acest om de mare distincție sufletească mi-au rămas vii în amintire dintr-un îndoit motiv: întâi, fiindcă întîlnirea cu scriitorul a avut loc într-unul din cele mai nepotrivite momente din punct de vedere sufletec, al liniștii interioare, din parte-mi. În al doilea rînd, nu pot uita momentul primei întîlniri cu Chinezu, datorită reacțiunii sale, caracteristică pentru spiritul și concepțiile care-i reliefa viziunea despre prezent și mai cu seamă despre viitorul românesc. În scurtă relatare, faptele s-au desfășurat cum le rememorez în continuare, fiind revelante pentru cunoașterea scriitorului.

La începutul lui 1933, tînrul poet George Boldea, m-a vizitat la redacția ziarului unde scriam, probabil la îndemnul lui Emil Giurgiuca, amîndoi fiind corectori ai revistei *Abecedar*, cerîndu-mi colaborarea, care s-a redus la... un singur articol. Înapoiindu-se la

Sighișoara, în 16 iulie îi scrie lui Ion Chinezu: „Nu știu dacă-l cunoști pe N.Tatu, redactor la *Dreptatea* din București; poți să-l chemi să scrie”. Am promis ce mi se cerea; fără să colaborez însă, efectiv. Revistele din capitală (*Viața românească*, *Adevărul literar și artistic*, *Stînga...*) erau mai mult decît suficiente organe pentru o activitate scriitoricească; în afară de ziaristică, prin sine obositoare. După cîteva

luni acel „delicat poet”, Boldea, cu „adîncă lui sensibilitate de elegiac”, apreciat de exigentul critic pentru „rara conștiinciozitate în cizelarea cuvîntului”, se stinge din viață, în 1934. Scurt timp după trista pierdere, Ion Chinezu vine în București, preocupat de a spori colaborările pentru revista sa și ne întîlnim pentru prima oară; întîlnire petrecută, cum spuneam, într-unul dintre cele mai nepotrivite momente, psihologic și moral, în care mă aflam: o deprimare sufletească, o criză interioară apăsătoare, însoțită de un acut simț al *dezrădăcinării* (despre motivațiile cărora voi scrie cîndva, în măsura în care le socot semnificative pentru o întregă categorie de intelectuali plecîți din lumea satului). Trăiam o criză sufletească tulburătoare, care alimenta un scepticism mergînd, aproape, pînă la un devastator nihilism.

În această inconfortabilă stare m-am întîlnit cu cine? Cu un om esențialmente viu, dinamic și în fond optimist, cum era Ion Chinezu, atunci; într-o dispoziție sufletească diametral opusă celei în care, din nefericire, mă aflam eu. Nu-i greu de imaginat care-a fost reacția criticului, după ce mi-a ascultat cu atenție, confesiunea: „Bine, domnule, sunt impresionat de cele ce-mi spui... Eu credeam că găsesc aici, în capitala țării întregite, după marea bucurie a Unirii și a libertății cucerite, niște entuziaști, angajați într-o mare acțiune de creație a unei noi culturi românești, de largi perspective... Avem toate condițiile favorabile pentru o astfel de activitate... Mă ierți, nu înțeleg scepticismul d-tale; nu-l aprob!... Te rog să mă scuzi... Trebuie să plec; am întîlnire cu Vianu.”

Ion Chinezu a plecat, vădit surprins de ce-i dezvăluisem din gîndurile mele, cu expresia pe care i-o citisem, de insatisfacție, poate chiar de revoltă; a plecat fără să-mi mai amintească de colaborarea la revista sa.

Întîlnirea cu scriitorul, a fost o confruntare de-un fel cu totul neprevăzut și neașteptat. Mult timp după asta am înțeles reacția de atunci a lui Chinezu, pe care l-am reîntîlnit după trecerea cîtorva buni ani, cînd s-a stabilit în București și-am reluat raporturile în împrejurări cu totul schimbate, transformate apoi într-o amicitie durabilă, care s-a încheiat numai prin stingerea sa, în 10 decembrie 1966.

De la început, de cînd a condus revista care-a însemnat o epocă în cele două decenii „de viață spirituală în Ardeal”, Ion Chinezu și-a precizat ideile despre rostul activității critice pe care-nțelegea s-o desfășoare și viziunea sa despre viitorul culturii române. Chiar prin cuvîntul de deschidere condamnă „ritmul anemic în care s-au scurs cincisprezece ani prețioși din epoca aceasta menită să fie o inaugurare de roditoare realizări”. Remarcă acolo „...poticneli datorate lipsei de curaj și de stăruință...” Critică fără reticențe „...otrăvirea din ce în ce mai accentuată cu virusul politic pînă și a celor puțini pe care distincțiunea firii îi predestina la vocația de purtători de steaguri albe și nu la aceea de agitatori de basmale electorale”; condamnă „...satisfacția unui izbutit joc dialectic” al celor ce găsesc scuze pentru starea de lucruri nesatisfăcătoare și care n-au „aproape niciodată darul de a pune degetul pe rană. Și pe noi, deocamdată asta ne interesează”. Condamnă cu asprime „vălul de complezență peste adevărul puțin comod: Ardealul a fost neglijat, părăsit, trădat de noi, de Ardeleni. Vorbesc, bine înțeles, de Ardealul adevărat, după care vor întreba cîndva cei ce ne vor urma — și nu de Ardealul aparentelor zgomotoase a căror viață ține exact pînă cînd se-ngălbenește un afiș”. Criticul a arătat că „personalități strălucite” n-au lipsit, dar nu s-a împlinit ceea ce se cerea înfăptuit. Scopul era mai înalt și ceea ce și-a propus revista *Gînd românesc* a fost „să mobilizeze toate energiile bune ale Ardealului”. Acela era țelul și timpul folosit în această direcție n-a fost „timp pierdut”. Munca în acest scop nu este un sacrificiu: este o simplă și de la sine înțeleasă datorie de a face ca viața pe care o duci ca individ și ca națiune să aibă rost și demnitate.

După două decenii de activitate, criticul conchide „în sens optimist”, cu „încredere în viitor”. Tabloul degajat după două decenii de activitate „ne dă încredere în viitor fiindcă ne face să credem în noi înșine”. „Și oricînd... credința este căpetenia vieții.”

Din astfel de cuvinte se desprinde optimismul funciar al lui Ion Chinezu; îndemn tonic pentru generația contemporană cu activitatea desfășurată de critic prin marea revistă *Gînd românesc*.

Nicolae Tatu

Premieră de balet la Opera Națională Română

Seară Stravinski

C ELE două balet puse în scenă de Alexa Mezincescu în recenta premieră prezentată pe scena Operei Naționale Române din București, *Pasărea de foc* și *Sărbătoarea primăverii* de Igor Stravinski, au marcat, în momentul creării lor – *Pasărea de foc* în 1910 de către Mihail Fokin și *Sărbătoarea primăverii* în 1913 de Vaslav Nijinski – o răscruce în istoria baletului acestui secol. De la sursele de inspirație pînă la scriitura muzicală și de la concepția coregrafică pînă la cea interpretativă, totul a fost repus în discuție. Reacțiile au fost felurite, disputele violente, dar din acel moment spectacolul de balet european, fără a părăsi baza lui clasică, s-a eliberat de structurile artificiale ale compozițiilor clasico-romantice ale secolului anterior. Concret, Mihail Fokin a concentrat acțiunea și puterea dramatică a lucrărilor reducându-le la un singur act, nu s-a mai mulțumit cu simpla combinare a unor figuri stereotipe ci a urmărit ca limbajul să fie adecvat subiectului, refuzând să mai insereze în spectacol variații pentru soliste și pentru soliști cît și dansuri de ansamblu, care să fie compuse din mișcări frumoase în sine dar fără legătură cu desfășurarea intrigii dramatice, a lărgit tehnica clasică admițînd curburi dorsale sau mișcări de șold, mersul obișnuit și pasul folcloric și a introdus în compoziție asimetria. Linia a rămas în esență clasică, dar mult îmbogățită și și-a pierdut atitudinea afectată, încercîndu-se de pasiune și expresivitate.

Din perspectiva ultimului deceniu al secolului nostru, ne putem da seama că ceea ce s-a petrecut în baletul lui Fokin, în primul deceniu al veacului, a fost determinant pentru toți marii creatori ai genului, din acest secol. Iar Nijinski, interpretul ajuns un mit al dansului clasic, a mers și mai departe atunci cînd a ajuns el însuși coregraf. În *Sărbătoarea primăverii* nu a făcut apel la elevația dansului clasic ci la școala *terre à terre* a lui Jacques Dalcroze, cunoscută prin Marie Rambert, înțelegînd că subiectul – un ritual al fertilității – o cerea. În paranteză fie spus, *Sfințirea primăverii* sau *Ritualul primăverii* (*Le sacre du printemps*, *The rit of the Spring*) ar fi fost o traducere ce ar fi sugerat mai clar tema spectacolului.

Cele două balet ale lui Stravinski au cunoscut în cursul acestui secol multe montări coregrafice, unele păstrînd libretul original, altele, precum cele ale lui Maurice Bejart, fiind construite pe librete complet deosebite. În România, *Sărbătoarea primăverii* a fost montată prima oară pe scena Operei Române de Vasile Marcu, în 1969, cu Rodica Simion și Ioan Tugearu, iar *Pasărea de foc* de Alexa Mezincescu, în 1982, cu Ștefan Bănică, Cristian Crăciun și o tînără debutantă, pe atunci, Anne-Marie Vretos, în aceeași versiune coregrafică ca cea prezentă.

Seara de balet Stravinski, din 1982, montată de Alexa Mezincescu, era un triptic. În cronica din acel an apreciam că *Simfonia în do* și *Jocul de cărți* „poartă pecetea creatoarei lor” și „adaugă noi valori creației sale coregrafice” – lucru pe care nu-l puteam spune și despre *Pasărea de foc*. Reluînd versiunea de atunci, coregraful și-a refuzat sieși șansa de a aborda această partitură dintr-un alt unghi de vedere, îmbogățit de toată experiența sa ulterioară. Dar și coregrafia nou creată pentru *Sărbătoarea primăverii* nu atestă o mai îndelungată aplecare asupra subiectului, pentru a-i reliefa conținutul într-un chip personal.

Cînd cineva reia două lucrări celebre, cu un istoric ca cel schițat mai sus, justificarea recreerii lor nu poate fi decît o imperioasă nevoie a coregrafului de a impune o nouă viziune, de a revela noi fațete, noi profunzimi ale dimensiunii umane.

Ambele lucrări ale lui Stravinski, din recenta premieră bucureșteană, sondează adîncimi spirituale proprii societăților arhaice: prima, lumea basmului, cu simbolistica ei, pe care astăzi o putem descifra, de exemplu, cu ajutorul cărților lui Vasile Lovinescu, iar cea de a doua, lumea societăților magico-religioase, despre care a scris atît de mult Mircea Eliade, în care orice lucrare era însoțită de un ritual. Din păcate, coregraful nu ne ajută să pătrundem în atmosfera niciuneia dintre aceste două lumi. O abordare grăbită face ca aceste două balet să nu se poată așeza lîngă celelalte creații care au impus-o.

Prima constatare neplăcută este insuficiența familiarizare cu muzica. În primul tablou din *Pasărea de foc*, atît prințul Ivan cît și *Pasărea* măiastră reintră la un moment dat în scenă, începîndu-și variația la jumătatea frazei muzicale, frază care pînă atunci cursese în gol. Tot astfel, spargerea oului, în care stătea ascunsă întreaga putere a personajului malefic Kascey, se petrece coregrafic înaintea momentului forte al partiturii, moment care se consumă apoi tot în gol, la fața de cortină. Iar în *Sărbătoarea primăverii* se abuzează de secvența de stop-cadru, în timp ce muzica are o curgere continuă.

O a doua deficiență ține de dramaturgia spectacolelor. Atmosfera nu se încarcă de tensiune deoarece între personaje nu se creează, de cele mai multe ori, relațiile firești necesare. Alteori intervin greșeli generate de neînțelegerea faptului că în scenă fiecare obiect este un simbol. Spre exemplu, *Pasărea de foc*, ființă celestă, poate străfulgera un dușman, dar nu poate întinde omului un cuțit, o armă deci,

cum se întîmplă totuși în spectacol, căci un asemenea gest brutal o coboară din planul ei supranatural, în planul terestru al spintecărilor noastre reciproce.

Desigur, însă, într-o operă coregrafică cea mai importantă componentă este plastica mișcărilor, substanța însăși a operei, care, ea în primul rînd, nu reușește să exprime toată bogăția conținutului celor două balet. Eliberarea de un limbaj artificial realizată cîndva de Fokin a fost anulată în bună parte în actuala montare, cel mai elocvent exemplu constituindu-l variațiile prințului Ivan și ale *Păsării de foc*, care pot fi urmărite în sine, ca variații clasice, dar nu ca expresie a personajelor și a relațiilor dintre ele. Cîteva momente mai calde, mai firești, se conturează în al doilea tablou, la înfîlnirea prințului Ivan cu Prințesa de care se îndrăgostește.

ÎN *Sărbătoarea primăverii*, dansurile de ansamblu au același aspect decorativ, ca de fundal pentru restul acțiunii, fără forță interioară, cînd, de fapt, este vorba de un ritual colectiv, care, chiar dacă are protagoniști, în ultimă instanță ar trebui să se manifeste ca un extaz, ca o transă ce cuprinde întreaga comunitate în care se desfășoară. Există totuși în acest din urmă balet o suită de momente de cea mai bună calitate, care dovedesc că Alexa Mezincescu, dacă ar fi aprofundat tematica și s-ar fi eliberat de dișee, ar fi putut semna opere împlinite artistic. Este vorba de dansul teluric creat pentru solistul denumit în actuala versiune Alesul și de partitura de o fină senzualitate creată pentru Fecioară.

Tristețea neîmplinirii este cu atît

Corina Dumitrescu și Mihai Babușca în „Sărbătoarea primăverii”

mai mare cu cît cei mai mulți dintre interpreți, în funcție de ceea ce li s-a oferit să danseze, au fost în cea mai bună formă. Tiberiu Almosnino, în prințul Ivan a executat excelent variațiile clasice, atît ca turație cît și ca săritură, aterizînd cu ușurința unei pisici. Dar Tiberiu Almosnino a primit două premii naționale pentru interpretare, or, de astă dată... Anne-Marie Vretos, în *Pasărea de foc*, fină, rasată ca linie, nu are nici o contribuție ca interpretă. Singură Carmen Angheluş conferă rolului Prințesei o nuanță de căldură.

O surpriză a fost Mihai Babușca, cunoscut la noi în țară numai în calitate de clasician, cu o tehnică sigură și o linie impecabilă, dar rece. În ultimele două roluri pe care le-a interpretat – Dirijorul din *Dama cu camelii*, la Opera din Iași, în coregrafia lui Ioan Tugearu și Alesul din *Sărbătoarea primăverii*, în prezenta premieră – se dovedește un foarte bun dansator de dans modern, gen pe care l-a mai abordat, dar numai în străinătate. În ambele roluri a evidențiat o forță și o expresivitate plastică remarcabile.

Dar revelația spectacolului a fost Corina Dumitrescu în rolul Fecioarei din *Sărbătoarea primăverii*. Pe parcursul dansului ei s-a petrecut ceea ce minune în urma căreia rezulta întotdeauna un moment coregrafic de valoare: creatoarea coregrafiei și interpreta s-au înfîlnit pe aceeași lungime de undă, dîndu-și fiecare măsura. Subțire și expresivă prin fiecare fibră musculară sau parte osoasă a corpului, Corina Dumitrescu a fost o felină superbă prin suplețea, senzualitatea și finețea mișcărilor. Dar dincolo de calitățile ei naturale, pentru prima oară s-a dăruit total rolului și prin această dăruire a trecut rampa.

Cele două balet ale lui Stravinski, capodopere ale genului, au fost create, de astă dată, în pripă, pe ultima sută de metri a stagiunii în curs. La Opera Națională Română, în stagiunea 1993-1994, după repunerea în scenă a două balet aparținînd ca stil secolului al XIX-lea, *Spărgătorul de nuci* și *Paquita*, a fost chemată o coregrafă din Italia pentru a monta o lucrare modernă: *Carmina burana* de Carl Orff. Balerinii Operei au învățat spectacolul; coregraful și-a luat onorariul și apoi consiliul artistic a apreciat că lucrarea nu are valoare și nu a mai prezentat-o publicului. După care, în vechiul stil, pentru a se bifa totuși o premieră de balet, i s-a încredințat Alexei Mezincescu *Seara Stravinski*. La sfîrșitul stagiunii. Atari fapte dezavantajează, în egală măsură, instituția, baletul Operei în ansamblul său, pe coregrafi și pe interpreți.

Dansul merită altă considerație și o mult mai atentă politică repertorială.

Liana Tugearu

MUZICĂ

Interviu cu pianistul Andrei Deleanu

Întrebare: Andrei Deleanu sînteți unul dintre cei mai apreciați pianști din generația dv., dar în ultimii trei ani ați lipsit aproape complet din viața de concert. Ce s-a întîmplat?

Răspuns: Mai exact, mi-am restrîns activitatea pentru că într-un fel sînt obiectul unui experiment și una dintre condițiile acestuia a fost renunțarea la aparițiile publice. Despre ce experiment vorbesc? Încă de prin anii 1984-1985 am început să resimt unele semnale de alarmă – interpretări de rutină, reacții de apărare față de instrument, de condițiile exterioare, dar și de cele interioare care introduceau disonanțe în cosmogonia mea personală. De aceea am plecat la Berlin, ca să îmi reorganizez sistemul de gîndire muzicală. Și pentru că este mult mai greu să uiți decît să înveți din nou, distanța te ajută să rupi mai ușor firele.

Așa am redevenit, la cei peste 30 de ani ai mei, student la clasa unui eminent profesor Klaus Hellwig și într-un fel, discipol –

pentru că îmi este mai mult un sfîtuitor prețios decît profesor în sensul propriu al cuvîntului – al clujeanului Gheorghe Sava, pedagog de mare prestigiu al Academiei berlineze. Astfel am intrat într-o lume muzicală cu alte lumini și umbre. Primul an a fost foarte greu, apoi am simțit că s-a întîmplat ceva, că s-a închis o paranteză și am reînceput, puțin cîte puțin, să cînt în public. La Berlin concurența cu cei mai buni este nemijlocită și numai faptul că știi acest lucru este suficient de stimulator. Am avut, de exemplu, prilejul (poate nu întîmplător) să cînt la distanță de o zi aceleași lucrări ca Bruno Leonardo Gelber. A fost o experiență incitantă! Am mai avut concerte și în alte orașe germane și în Statele Unite, iar acum îmi voi relua legăturile cu publicul nostru și îmi voi reconstitui traseele. Dar privind în urmă la acești trei ani, am impresia că nu i-am irosit în zadar și că i-am pus deoparte, la păstrare, în cel mai bun loc, în mine.

Elena Zottoviceanu

Între iconografie și limbaj

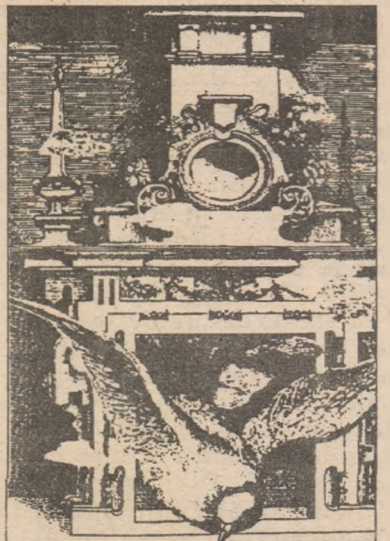
ÎNAINTEA Marii Uniri din 1918, Constantin Stere avertiza opinia publică românească asupra pericolului deznationalizării de care este pîndită Basarabia. Reproduse aproximativ, cuvintele sale sunau cam așa: prioritatea absolută a României nu este unirea cu Ardealul, pentru că Ardealul are o conștiință națională atît de bine definită încît este pus la adăpost de orice pericol al pierderii identității. Urgența națională o reprezintă Basarabia, unde influența rusească tinde să depășească nivelele superficiale și să se insinueze în cele mai adînci straturi ale comportamentului social și ale sufletului colectiv. Dacă în acel moment alerta lui Stere putea să pară disproporționată, abia acum ea își dezvăluie dramatica realitate. Niciodată distanța dintre România și Basarabia n-a fost atît de mare ca astăzi, în pofida irelevanței sale geografice. După amăgitoarea apropiere din primii doi ani de postcomunism, lucrurile și-au „revenit” încetul cu încetul și Basarabia, asemenea personajelor lui Repin, trage din nou la edecurile Imperiului. *Republica Moldova* pare a deveni, dintr-o simplă convenție administrativă, un destin. Rînd pe rînd simbolurile majore au fost denunțate; imnul național schimbat, limba română - pînă nu demult recunoscută ca atare - botezată din nou în spiritul propagandei bolșevice și readusă la condiția ei provincială de *limbă moldovenească*. Ceea ce se numea euforic *integrare culturală și economică* n-a depășit, de fapt, niciodată, bătaia scurtă a unor complezențe grațioase. Pe îndemnul lansat cîndva la Chișinău, „să ne ținem de neamuri!”, evident insuficient și concesiv, s-a așternut praful ca pe obiectele scoase din uz și așezate la naftalină. Singuri artiștii, făpturi periferice și ornamentale, s-au mai încapățînat să privească spre București ca spre un spațiu al salvării, în măsură să-i scoată din capcanele declarativismului festiv sau sentimental, moștenitorul direct al retoricii staliniste. Cîteva importante expoziții de artă, pe care le-am comentat la timpul potrivit în cadrul acestei rubrici, au marcat o revenire simbolică a Basarabiei în spațiul ei original și în peisajul cultural de care a fost înstrăinată. Tot mai rare în ultima vreme, asemenea expoziții sînt cu atît mai importante atunci cînd sînt posibile și mai ales atunci cînd posibilitatea este și folosită. Dar din fericire artiștii, și în special cei tineri, au suficiente lucruri de comunicat, indiferent dacă le privim arta ca pe un simptom social, ca pe un reflex moral și psihologic sau ca pe o investigație strictă în cîmpul estetic. Un asemenea moment, în care nevoia de comunicare și dorința de

integrare în spațiul cultural românesc sînt la fel de bine precizate, este expoziția de pictură a lui Dimitri Peicev. Deschisă cu puțin timp în urmă la Teatrul Național, et. 3/4, ea reunește aproximativ o sută de lucrări, realizate în aceeași tehnică: ulei pe pînză și pe carton. Deși poate părea simplă anecdotă, Dimitri Peicev face parte dintr-o familie de artiști, în cel mai exact înțeles al cuvîntului; el este soțul valoroasei ceramiste Tamara Grecu și ginerele lui Mihai Grecu, un adevărat clasic în viața al picturii de dincolo de Prut. Artist cu solide studii făcute în țară, Mihai Grecu este autorul unei opere impresionante, atît prin cantitate și diversitate, cît și prin autenticitate și profunzime. Fără a fi resimțit o influență directă asupra picturii sale, Peicev a învățat în mod cert de la Mihai Grecu lecția demnității artistice, bazată pe un profesionalism fără concesii, în cea mai bună tradiție a școlii noastre interbelice. Dar această tradiție nu înseamnă atît apartenența la un tipar stilistic, cît devoțiunea față de expresie și asumarea unui anumit comportament artistic. Pentru că în ciuda apartenenței la o generație (cea în jur de cincizeci de ani) care își are ambiguitățile ei, nescăpînd integral de miturile ostentației moscovite, Dimitri Peicev trăiește exclusiv în spațiile limbajului și în utopia artei. Temperament structural contradictoriu, el îmbină în pictură datele unei vitalități ieșite din comun cu o permanentă înclinație către mărturisirea directă și notația lirică. Acest dualism temperamental se regăsește nu numai în psihologia imaginii, în planul ei secund și neexplicit, ci și în tentativa armonizării convențiilor picturii cu prospețimea crudă a gestului. Din această pricină el oscilează mereu între energiile pure ale limbajului și nevoia rațională de a-i bloca redundanțele prin ordonarea lui în jurul unor pretexte iconografice. Peisajul și portretul, natura statică, elaborata compoziție figurativă sau abstractă sînt tot atîtea modalități de a concilia reperele exterioare cu neobositele efuziuni lăuntrice încorporate în culoare, în viziuni suculente, în tușe dinamice și senzuale. Asemenea oricărui pictor modern, care mizează în primul rînd pe forța expresiei, Peicev se folosește de iconografie ca de un mijloc și o face cu o remarcabilă inventivitate. *Modelul* nu este decît o formă de coagulare a limbajului plastic care își oferă lui însuși prilejuri de a se manifesta. Iluzorie și candidă în retorica ei figurativă, viguroasă și imprevizibilă ca ton și expresie, pictura lui Dimitri Peicev aduce de dincolo de Prut o notă plină de forță, de profesionalism și autenticitate.

Mihu Vulcănescu - zbor frînt...

CÎT de ciudate sînt întîmplările vieții. Sîmbătă, șase august, i-am arătat unei prietene un desen pe care îl am de la Mihu Vulcănescu, un luntraș îndreptîndu-se spre țărmlul unde îl aștepta o siluetă. Atunci Mihu era dus de alt luntraș spre alt țărml. Țărmluri, copaci, frunze, apoi pînă la obsesie păsări, păsări, căuțînd înaltul, arareori îndreptîndu-se spre pămîntul unui răgaz. Din stirpea Vulcăneștilor, Mihu căuta înaltul, înaltul artistic, înaltul unei împliniri, unei eliberări obținută din frămîntări. Cînd apărea în redacție aducînd desene avea un aer dezinvolt, bășcălios chiar. Aparent, își făcuse o armură, neliniștea privirii, concentrată parcă în interior, într-o fracțiune de clipă îi dezvăluia timiditatea. Colabora la reviste, era solicitat, a avut expoziții, avea succes. Nu era mulțumit. Simțea, știa, că poate face și altceva, nu voia să rămînă cantonat comod într-o împlinire limitată, de fapt în neîmplinire. S-a hotărît, a plecat. Popasul zborului său a fost Florența. Revenea des, pe neașteptate, acasă. În țară, era țărmlul la care acosta luntrașul. N-a mărturisit niciodată cum a fost începutul, nu ușor, se fofila cu o gumă, gravitatea ochilor îl deconspira. A muncit mult, fără odihnă, a avut expoziții. Nu și-a mărturisit nici succesele, nici satisfacțiile. Lucrările lui și-au găsit locul în muzee vestite, Albertina, Ufizzi, muzeul de artă din Praga. Îi plăcea să citească, mult. Și-a îngemănat arta cu literatura. Știm oare prea grăbiții lui contemporani cîte cărți a ilustrat, ale cui? Acolo, la Florența, patria artistică a Italiei învățase delicata și pretențioasă artă de a picta biserici. Zborul său poposea pe înaltele schele dînd aripi imaginilor veșniciei. Mihu Vulcănescu, omul, poposea cu dăruire și afecțiune pe limanul prieteniei. Era statornic, fără vorbe. Dacă vreunul din prieteni dispărea, Mihu venea să-i fie în preajmă, dorind parcă să-l însuflețească, să nu-l piardă. La o vîrstă cînd mai avea multe de împlinit, zborul omului zbuțiat Mihu Vulcănescu s-a frînt. Doar sufletul său mai zboară. Trupul și-a găsit odihna acasă, s-a întors în pămîntul din care a fost zămislit. Odihnește-te Mihu, fiul tău Dragoș care a învățat să zboare lîngă tine, cu tine, va continua, te va continua...

Andriana Fianu

Desene din albumul „Vulcănescu”, prezentare de Franco Solmi, Editura Giunti, 1988.

TELEVIZIUNEde Cristian
Teodorescu

Ceașescu în anecdotă

Nu mi-a căzut deloc bine când l-am auzit pe acel Vergès, avocatul lui Carlos, spunând reporterilor francezi că el nu e avocatul lui Ceaușescu, să-și acuze clientul. Așa stînd lucrurile, nu ne putem plînge că nu se vorbește despre noi în lume. Și nu în orice împrejurări. Berlusconi, de curînd, le-a zis-o parlamentarilor din opoziție, reamintindu-le că nu se află în România lui Ceaușescu, iar acum acest avocat de teroriști, pilduiește tot cu Ceaușescu pe buze.

Noroc că a fost Campionatul Mondial de Fotbal și-a mai discutat lumea despre noi rostind și alte nume.

Mihai Tatulici, la nou înființatul Tele 7 abc, a început cu un dialog cu Titus Popovici despre Ceaușescu. Un Ceaușescu ridicol pe care anturajul său l-a făcut să se creadă genial încă de cînd s-a trezit cu puterea în brațe. Asta însă mai prin primele episoade, fiindcă pe măsură ce-și deapănă amintirile, Titus Popovici ajunge și el să afirme despre Ceaușescu că era genial. O fi fost, dar nu prea rezultă. Geniul de a băga pumnul în gură, marea specialitate a lui Ceaușescu, nu mi se pare un lucru pentru care să fie lăudat un lider. Decît, știu eu, dacă luăm drept geniu politic comportamentul de mafiot al personajului.

Mă așteptam, la începutul acestui serial, să-l văd pe Titus Popovici încercînd să analizeze – atît de serios pe cît o îngăduie stilul oral – comportamentul lui Ceaușescu și să încerce să explice, nu megalomania acestuia, ci raporturile pe care Ceaușescu le avea cu propria sa putere.

Cu anecdotă, între care unele îndoielnice, cu istorioare dintre care multe circulau public încă înainte de căderea lui Ceaușescu, acest dialog în serial poate eventual satisface nevoia de

senzațional a telespectatorului, dar nu și nevoia sa de a înțelege cum a fost posibil fenomenul Ceaușescu, timp de aproape un sfert de secol. Un răspuns la îndemînă e că în Cuba e posibil fenomenul Castro, că în fostele țări socialiste liderii au stat și ei în funcții tot cu zecile de ani, deci că meritul nu e al geniului conducător al lui Ceaușescu, ci al sistemului. N.C. a fost un elev mai curînd mediocru al lui Stalin și, din cîte se spune, un admirator al lui Hitler. Jocul său la două capete cu Occidentul și cu rușii are, cred, o sumedenie de amănunte care încă n-au fost date la iveală.

Bănuiala mea e că independența politică externă a lui Ceaușescu s-a făcut cu voie de la Moscova. Iar ceea ce a făcut el în '68, aruncînd praf în ochii unei țări întregi, presupun că a avut girul șefilor de la Kremlin, care anticipau criza politică de după invadarea Cehoslovaciei. Încît i-au dat lui Ceaușescu misiunea de a păstra deschisă comunicarea cu Occidentul de pe pozițiile „independentului”. Că populația a reacționat cu un patriotism admirabil și mulți adversari ai regimului comunist au intrat atunci în PCR, înșelați de demagogia lui N.C., acesta nu e meritul lui Ceaușescu, ci mai curînd o dovadă a obtuzității sale. El nu a înțeles niciodată poporul pe care o soartă ingrată pentru români i l-a dat pe mînă.

Despre autenticitatea mărturiilor lui Titus Popovici am anumite îndoieli. Scriitorul pare dornic să-și compună o figură convenabilă, de opozant discret, care nu s-a lăsat orbit nici de ceaușești nici de funcția sa în C.C. Poate că așa o fi, dar la timpul convenit discreția sa a fost atît de mare, încît și rezultatele au fost pe măsură.

RADIOde Antoaneta
Tănăsescu

În 1969, cititorul român avea acces cu o amănunțită prompitudine (amețitoare doar dacă o raportăm la uzanțele, vremii ce amînau la nesfîrșit difuzarea bibliografiei occidentale de ultimă oră, și nu numai a ei) la una dintre cărțile care au marcat cu adevărat mentalitatea postbelică: *Opera deschisă* de Umberto Eco, a cărei primă ediție a apărut la Milano, în 1962, iar a doua, urmată și de traducerea noastră, cinci ani mai tîrziu. Chiar primele pagini ale *Operei* luau în discuție o „însușire comună” a unor apariții recente de muzică instrumentală, o însușire „uimitoare” măcar pentru că părea a instaura un nou tip de comunicare față de tradiția clasică. Mai exact: „În termeni elementari, această diferență poate fi formulată astfel: o operă muzicală clasică, o fugă de Bach, *Aida* sau *Le Sacre du Printemps*, constau dintr-un

ansamblu de realități sonore pe care autorul îl organiza în mod definitiv și conclusiv, oferindu-l ascultătorului, sau îl transpunea în semne convenționale capabile să călăuzească ascultătorul astfel încît acesta să reproducă în esență forma imaginată de compozitor; pe cîtă vreme aceste noi opere muzicale constau nu dintr-un mesaj încheiat și definit, nu într-o formă organizată în mod univoc, ci dintr-o posibilitate de organizări diferite încredințate inițiativei interpretului; ele se prezintă deci nu ca opere finite care cer să fie reînțelese și înțelese într-o direcție structurală dată, ci ca opere deschise pe care interpretul le definitivează chiar în momentul în care le valorifică estetic”. Exemplele lui Eco erau *Klavierstück XI* de Karlheinz Stockhausen, *Sequenza per flauto solo* de Luciano Berio, *Scambi* de Henri Pousseur și *Sonata a treia pentru pian* de Pierre Boulez.

SIMULACRELE NORMALITĂȚIIde Eugen
Negrici

Categorii de cititori Speciile climatului aspru (I)

Poezia „gubernată” de modelul mental al *consemnării* – de care ne-am ocupat și în această radiografie socio-literară – ne justifică interesul. A fost un fenomen simptomatic, explicabil nu atît prin reorientarea ciclică spre simplitate și realitate a poeziei, cît prin setea de adevăr a scriitorului român iritat de fasonarea neconținută a dimensiunilor vieții, de folosirea excesivă a lentilelor deformante și a oricăror modalități de manipulare retorico-ideologică, inclusiv a acelora slujind artei înseși și convențiilor ei imposibil de eludat.

Rolul destinatarului – al cititorului – este, în cazul acestui tip de poezie cu *structurare minimă*, decisiv. Cea mai mare parte a funcțiilor textului este preluată de cititorul care a fost educat în cultul poeziei – poezia, ca prilej de transcendere a realului, ca formă care favorizează intuirea simbolului, deslușirea mitului, alunecarea în metafizic. Dacă nu ar fi astfel educat, el ar trece nepăsător pe lângă un text care nu poartă semnele vizibile ale intensificării, ale amplificării deliberate și care pare o simplă transpoziție, o *adaequatio rei*. Alcătuit din diverse constatări de ordin general, din consemnări de gesturi urmate, fără legătură – ca printr-o schimbare neprevăzută de direcție a camerei de luat vederi – de descrieri de obiecte, ori de „raportări” de gînduri și de „evenimente” de ordin psihic, enumerate, la întîmplare, în secvențe divergente, un asemenea „produs” artistic uimește, într-adevăr, prin simplitate. La vederea lui, cititorul de care vorbeam este proiectat într-o stare de receptivitate extremă. El caută, îndărăt-nic, sensuri, simboluri, aluzii în terenul acela uscat, „încărcat” de indiferență. Și, pentru că posedă un anumit orizont spiritual și o bogăție sufletească și intelectuală prisositoare, revărsă asupra lui un torent de ipoteze, atribuindu-i tot ceea ce imaginația lui bovarică simțea nevoia să atribuie.

Or, s-ar zice că noi avem – sau cel puțin am avut pînă acum patru ani, cînd am intrat în epoca de aur a presei, printre diversele tipuri de cititori, și unul cu asemenea calități. Disponibilitatea lui interpreta-

tivă era, din motive pe care merită să le reamintim, excepțională. Este, dacă vrem sau nu, unul din avantajele climatului totalitar care te face să prețuiești, ca pe un dar misterios, orice fărîmă de lumină lăsată să ajungă la tine. Ar trebui, poate, să evoc aici, în sprijin, felul cum era concepută și, într-un fel, definită fericirea – ca o împuținare a răului exacerbă – într-o cunoscută istorioară rabinică în care înțeleptul recomanda aducerea, în prealabil, a celui neîmpăcat cu ce i s-a hărăzit, la limita disperării spre a-l fi făcut să simtă apoi efectul euforic al redescoperirii nivelului normal al răului. Istorioara avea toate elementele unei teorii politice vizînd esența puterii comuniste și pîrghiile ei. Aceste rînduri sînt adresate, însă, unor tineri de tranziție cu acces neîngrădit la orice fel de text, poate că sastiși deja de atîta libertate a cuvîntului – oferită nouă, odată cu libertinajul, ca monedă de schimb pentru consolidarea puterii de după 1989. Fiind prea puțin dispuși să ne crediteze scuzele, să se înduioșeze de suferințele noastre, să ne ia în seamă trecutul ca pe un posibil viitor, ei nu vor realiza, probabil niciodată, cum a perceput generația mea – obligată să se entuziasmeze, în toți anii de școală, de narațiunile cretine – în versuri și proză – ale realismului socialist – contactul cu forța magică a literaturii. Dezinteresată de sensul abstract și teoretic al *fericirii în porții mici*, nu vor intui ce a însemnat conectarea la începutul anilor '60 la marele ceas al culturii, descoperirea amănunțită a primelor traduceri din Faulkner și Camus strecurate prin fisurile Cortinei de fier de revista *Secolul XX* sau a primelor volume semnate de Barbu ori Blaga, reeditate convenabil de E.S.P.L.A.

De aceea, nu spre a deveni convingător, ci pentru a-mi înlesni recunștitura și evaluarea corectă a fenomenului supraviețuirii literaturii în ultimele trei decenii, nu voi trece cu vederea circumstanțele nașterii în acest răstimp a cultului cărții de literatură. El a determinat înmulțirea cititorilor de performanță, care, zid în spatele criticilor, au făcut să eșueze toate tentativele oficiale de reideologizare.

Radio-sinfonic (I)

Cîte dintre ele figurau în programul Filarmonicii sau în cel radiofonic din acei ani? Iată, însă, că pentru seara de 11 august 1994, *România-Cultural* anunță în ciclul *Pagini din muzica secolului XX*, trei dintre compozitorii citați de Eco și am toate motivele să cred că redacția nu i-a grupat deloc întîmplător împreună. Simplă bănuială? Nu. Căci unul dintre meritele de seamă ale fluxului simfonic transmis la radio este tocmai acesta: totul este extrem de atent gîndit în perspectiva unui program intelectual de ținută. Nu doar în 1994, ci și în anii în care o astfel de atitudine dacă nu era o excepție era, sigur, cu mult mai puțin angajant asumată. Redactorii muzicali foloseau atunci orice metodă (ore tîrzii sau canale de emisie cu bătaie teritorială mai redusă) pentru ca melomanii și nu numai ei să fie informați asupra ultimului mare spectacol de operă,

ultimului Festival și concert, într-un cuvînt asupra ultimelor noutăți. Ceea ce a dat, de asemenea, forță simfonicului radiofonic a fost abilitatea cu care redactorii au instaurat (și au menținut) o profitabilă relație între emisiunile de comentariu, istorie, analiză aplicată și transmisia muzicală directă. Însfîrșit, nu știu cîte alte colective radiofonice au o asemenea mobilitate de mișcare, o asemenea nesățioasă dorință de a propune (și realiza) noi și noi cicluri, experimentînd continuu (chiar și în săptămînilor de vacanță toridă) spre încîntarea ascultătorilor fideli. Și văzînd cum gîndesc, cum muncesc cei de la muzical, cum cu toții de la Alice Mavrodin la Haiganuş Preda Ceamurian slujesc cu intransigență ardore același ideal, un vechi dicton îmi vine în minte: destinul omului este caracterul.

PREPELEACde Constantin
Toiu

Hantî-Mansiisk (2)

PENTRU Omicron, timpul era un fleac. O demonstrație pe loc avea să mă convingă, dacă aș mai fi avut dubii... De mult mă obișnuisem cu scamatoriile lui. Dar să auzi deodată izvorând din căușul palmei, în care își ținea reportofonul minuscul, ... să auzi brusc glasul acela atemporal, desuet, cu accent italian, deși extrem de autoritar:

- Soldați, din vârful acestor piramide vă privesc... (aici, nu se știe cum, niște paraziți acoperiră vocea).

Omicron întregii:

- Patruzeci de secole de grandoare umană!

- Ce-a fost asta? exclamai intrigat.

- Banditul de Napoleon - rosti cu un dispreț prefăcut însoțitorul meu - de zis, a zis-o; noroc că eram pe fază...

Se juca delicat cu butonul scalei făcând să se audă nfrâneli, zgomote neinteligibile, strigăte scurte, pasionate; pe urmă se auzi clar, dar clar de tot, deși fusese doar o șoaptă:

- E pur și mouve!...

- Galileu! am zis, uluit.

Omicron încuviință, binevoitor, din bărbie. Apoi adăugă, fudul, ceea ce nu-l prindea deloc: „Și, de frică, a spus-o încet, - încet, pe șoptite, e una dintre cele mai fine înregistrări, ... high ... high fidelity”.

Erau extrase - aveam să află - din „dosarul” Judecării de apoi, Secția Știință și Cultură, de care se ocupa Omicron. Eșantioane. Mici eșantioane. Revelatorii însă, pline de miez. Imi arătase pe urmă, în stînga aparatului, cum îl priveai, și o liniuță roșie, cu un zero la capăt. Acolo se afla înregistrată *Facerea lumii*. Îl rugai să mi-o pună puțin... Nu era voie. Era interzis. Nici măcar „vuietul primordial”? ... Prin urmare, cenzură peste tot. Nici o transparentă. *Ab origine*, osîndiți interdicției, începînd cu fructul oprit... I-o și spusese, cu multă acreală, că mă săturasem de secretomenia asta; unde tenorului, dădea numai de ea; și că măcar *Facerea*, *Construirea lumii*, care ne privea la urma urmei pe toți, putea să fie pusă generos la dispoziția tuturor.

Omicron mă privea cu indulgență. Apoi, cu un fel de ironie - o dulce ironie a lui, îngerească, - îmi zise că dacă voiam ceva pe tema *Construcției*, putea să mă informeze imediat. Răsucind un pic butonul, se auzi o voce sfioasă, nesigură, citind parcă un text. Era ca și cum vocea nu ar fi înțeles ce citea, în felul în care un analfabet, foarte ambițios, vrînd morțîș să țină în fața mulțimii un discurs, l-ar fi învățat pe de rost, fără a mai lua în seamă literele imprimate, și pe care se face că le știe și că le descriează... Un glas copilăros de mecanic și de timid; uimitor de slab și de timid față de enormitatea rostită:

...Să facem totul pentru a asigura construirea deplină a comunismului în România. Să înălțăm pe culmile cele mai înalte viitorul poporului nostru... Să construim un om nou, omul erei ferice a comunismului victorios în scumpa noastră patrie, România!

Mi-am dus mina la gură, a minune. Era ea, era defuncta, savanta de renume mondial! Tunete de aplauze umplură terasa pe care bucureștenii își sorbeau răcoritoarele. Cîțiva se și ridicaseră în picioare, înviorați, în ciuda caniculei năpraznice. „Dați mai tare!” strigă unul de la distanță și care purta o mustață ca a lui Ion Țiriac. În cîteva secunde, eram impresurați. Toți ascultau vocea cu o atenție încrămențită, ca și cum s-ar fi anunțat izbucnirea unui alt război mondial. Cineva rise nervos, apoi țipă deodată:

Nu se poate, e film, dom'le, aștia e de la cinematografie! Un altul spuse cu o veselă bonomie și cu batjocura superioară a insului de mult instalat în opoziție: *Eu credeam că e un comunicat al guvernului, că nu diferă!*

O ceartă violentă se iscă, unii susținînd că e vorba de o tîmpenie, de o provocare criptocomunistă, nu mulți, cîțiva doar; majoritatea țipau „lasă, dom'le, să dea mai tare, să auzim, ce dacă!”

Omicron făcea semne de potolire și de împăcare. Era ca și cum le-ar fi zis bucureștenilor în-tărități de foamea lor de grandoare, înșelată, dar foame încă: *Stați așa, că dacă vreți, vă pun tot congresul al treisprezecelea dal capo la fine...*

Nu mai răbdai. La Hantî Mansiisk! am strgat. Du-mă, fi zisei mesagerului, pe Obi... pe Irtiș, ... du-mă la somon afumat, icre negre și nopți albe, iresponsabile!... Sau la Surgut... sau măcar la Tobolsk!... La căsuța de lemn cu pianul prietesei Trubetkoi, cărat prin nămeți în cotigă tocmai de la Petersburg... La mormintele în care dorm soțiile decembriștilor, preferînd infidelității, Siberia. Dar ia-mă o dată și du-mă de-aici!...

Omicron mă bătea vesel pe umăr. Numai atît? ... Numai atît?... Ceream, pe semne, puțin; prea puțin.

CERȘETORUL DE CĂFEAde Emil
Brumar

Dabija și Dinozaurul

DRAGĂ Alexandru Dabija, doream de mult să-ți scriu. Nu că ne-am trage de cravate (eu nu port, pe tine nu te-am văzut cu asemenea chestie decît într-o fotografie în *Rom.lit.29*, ajunsă la Iași joi, 28 iulie a.c.; data are importanță, observ, retroochindu-ți fața din poză, singura tristă, ciudată de îngîndurată, între cele zîmbitoare ale Doamnei Handerson, Domnului Gavin Handerson, directorul Festivalului din Brighton, și cea mustăcită către surfs a lui Mihai Măniuțiu) dar ne atingem, bănuiesc, pe undeva, pe la depistarea semnelor bizare bintuind pretutindeni în țărișoara noastră! Deci după un fulminant succes al *Teatrului Odeon* în Anglia, cu *Richard III*, iată că te aștepta ceea ce, de-o bună frînghie răpănoasă de timp, a devenit laț (n-o fi streang, Doamne păzește!) de sugrumat excepția: *eliberarea din funcția de director!* Da! De Inspectoratul pentru Cultură a Municipiului București, reprezentat de consilierul teritorial șef Mircea Micu; care va să zică de Ministerul Culturii la urma urmelor și vârful cozii!!

29 iulie 1994! Erai manager slab, dragă

Alexandru Dabija!!! Zăriseră dinșii, culturaștrii, că de vreo trei ani *Teatrul Odeon* dăduse, din surpriză în surpriză, spectacole de o îndrăzneală uluitoare, împingînd publicul spre înainte, obișnuindu-l cu experimentul electrocutant, cu arta descălțată de ciupicii mediocrității pudibunde, sforr-sfoooorr și pif-puuff. E în acest act de hîrtie întru înlăturarea unicatului ceva monstruos, putînd revărsa stupiditatea (nu găsec alte cuvinte, zău!), repet, putînd revărsa stupiditatea nămolosă, forfotind de interese mormolocoidale și pătîmuțe țanțose peste limitele suportabilității, rezistenței sufletului, minții, trupului oricărui om. Ce folos de lapte gros dacă mai tîrziu se va dovedi fin că s-a produs o grosolanie? *Acum trebuie spus!* neocolind limbajul aspru. Doar n-o să suflu-n mosorel ca să gîdili ditamai reptila dinozauriană. Trăiesc, umilintă lîngă umilintă, zile de imensă stupoare, de răvășitoare, halucinantă reîntoarcere a unei fantasmagorii atroce... Te îmbrățișez. P.S. Eugen Ionescu e cu noi!!!

PRIMIM:

Vechiul spirit veșnic viu

SUB titlul „ideologizarea lingvisticii”, dl. Cezar Tabarcea se „ocupă”, între altele, de Iorgu Iordan, „*Gramatica limbii române*, editată de Academie” și de „*Dicționarul explicativ al limbii române*, din 1975”, în *România literară* nr. 28/1994, văzînd lingvistica grav „ideologizată” îndeosebi în aceste trei puncte de contact radioactiv cu Cernobîlul anilor-lumină.

Prima „țintă” este Iorgu Iordan, din ale cărui memorii ne este oferit un delicios citat laudativ la adresa... „tovarășului”, ca probă irefutabilă de „ideologizare”.

Alineatul următor începe astfel: „Am citat nu întîmplător un lingvist, /.../”

Nimic mai adevărat: nu întîmplător a fost ales pentru „demonstrație” Iorgu Iordan, această eternă obsesie a lui Cezar Tabarcea... „Istoria” este ceva mai veche, iar pentru a înțelege bine ce se întîmplă în momentul de față, trebuie să ne întoarcem nițel în timp, cam cu un deceniu și jumătate în urmă...

Pe la finele anilor șaptezeci se pornise o campanie furibundă, bine orchestrată, de hulire, sub orice pretext, a unor personalități și publicații românești de prim rang, devenite indezirabile. Executanții sînt dintre aceia care, după Revoluție, pentru „merite” de acest soi, au ajuns în fruntea bucatelor.

Lui Mihai Ungheanu, de pildă, îi revenise „sarcina” să se „ocupe” de revista *Secolul XX*, dar cu deosebire „să aibă grijă” de redactorul-șef al acesteia, Dan Hăulică. Eșafodul acestor „execuții” exemplare, după bine cunoscutul tipic comunist, devenise *Flacăra* Păunescuului, unde, prin osîrdia lui Mihai Ungheanu, dl. Dan Hăulică devine doar „Un orator printre scriitori”, iar redacția publicației și colaboratorii săi: „Echipa elităristă și -complexul revanșei-” (*Flacăra*, nr. 41 și 46/1979). O „execuție” ușoară, de care Mihai Ungheanu se achită prompt și conștiincios.

Acad. Iorgu Iordan, fiind mai „greu”, e luat în primire de doi băieți, unul mai încrîncenat decît celălalt (Paul Anghel și Cezar Tabarcea), pe principiul: „foc încrucișat” - eficacitate maximă.

Pretextul acestor atacuri e străveziu, insignifiant, ca orice pretext: articolul *Despre „magia cuvintelor”*, scris de marele nostru lingvist într-un moment de destindere, ca amuzament, pentru a se delecta (vezi *România literară* din 1 noiembrie 1979).

Marele Inchizitor Cezar Tabarcea ia însă „comedia” în serios și, după ce-l „instruiește” bine de tot pe ditamai academicianul cum stă treaba cu „științele noi”, „interdisciplinare” (semiotica, sociolingvistica, psiholingvistica ș.a.) - altă obsesie a „lingvistului” în *Flăcărât* - se umflă în pene, ridică tonul și-l ia pe venerabil de sus:

„Nu cred că mai sînt astăzi vremurile cînd Senectutea își putea permite să persifleze și să stopeze tot ceea ce nu intra în vederile sale. Întreaga evoluție a științei contemporane ne dovedește că /.../” etc. (Cezar Tabarcea, „*Magia cuvintelor*”, în *Flacăra*, nr. 45/1979, pag. 16). O execuție „ca la carte”, realizată de un simplu „lingvist încă în devenire” și „care n-a împlinit încă patruzeci de ani” (subl. ns., GCR). Dar la *Flacăra* se poate orice, fiindcă acolo nu colabora „oricine”...Lingvistica „modernă” de la care se revendică autorul îi permite chiar să abrevieze numelele Iorgu prin I., ca în cazul lui Ion. Sau o asemenea „abreviere” se explică prin faptul că „elevul” îl „respectă” și-l „apreciază” atît de mult pe profesor, cum pretinde?

L-am rugat pe domnul Profesor, în scris, să nu lase cele două obrăznicături fără REPLICĂ, chiar dacă dîndu-le-o, ar spori cu ceva trista lor „celebritate”. Răspunsul a fost negativ cu privire la rugămîntea mea:

„În ce privește replica, nici nu mă gîndesc să le-o dau. Dacă aș da-o, m-aș referi numai la Paul Anghel, căruia i-aș spune că se manifestă, în partea finală a articolului său, ca un legionar de pe vremuri, pe care îl întrece în perfidie. Ziarele de dreapta dintre cele două războaie erau, în felul lor, oneste: mă prezentau (literal!) ca «vîndut jidanilor». Huliganul de azi spune același lucru despre mine, dar pe ocolite: sînt «străin de neam».

Țin să vă asigur că nu m-a afectat cîtuși de puțin tratamentul aplicat de cei doi indivizi. Jostnicia lor s-a dovedit și în faptul că s-au adresat «Flăcării», unde știau că am «presă proastă» și erau siguri că li se publică «producția literară».

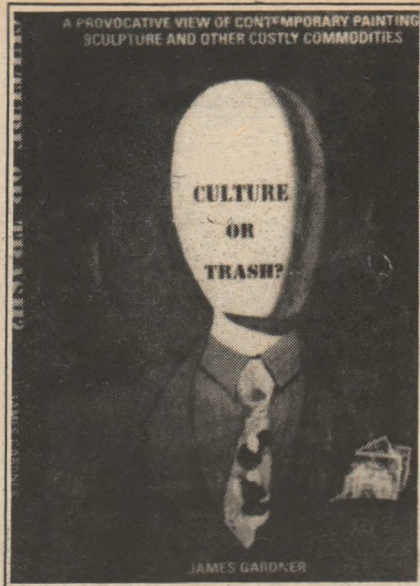
(Iorgu Iordan, scrisoare - manuscris datată „București, 15.I.1980” și aflată în fondul de manuscrise al bibliotecii G.C.Rusu)

Ironia destinului face ca adevărații noștri lingviști (Iorgu Iordan, Alexandru Graur ș.a.) - demni colaboratori de pînă mai ieri ai *României literare* - să treacă, discret, în lumea umbrelor, iar „lingviști” „afirmați” la *Flacăra* să fie îngăduiți la *România literară*, unde scriu cum au apucat, adică exact ca la *Flacăra*, edificînd o halucinantă „operă” de dezinformare lingvistică, făcînd din alb negru și invers!

G.C.Rusu
Topleț-Bîrza, 181
jud. Caraș-Severin

PRECIZARE. Numele corect al autorului evocării „Hanul Manuc” apărută în nr. 30, pag. 19, este Constantin Olariu.

AUTORUL cărții *Culture or Trash? (Cultură sau kitsch?)* din care publicăm un extras, este James Gardner, tânăr critic de artă american din New York, editor al revistei de artă *National Review* și colaborator al unor prestigioase reviste de literatură, film și artă (*Connoisseur, Commentary, The New Criterion, Art News, Art Auction, Seven Days*). Apărută în 1993, această carte incitantă, ce se bucură de succes, se ocupă în spirit polemic de fenomenul post-modern american.

James GARDNER

ARTA VIITORULUI

Dar oare arta de azi, postmodernismul, este și arta viitorului, arta ce va domina următoarea fază a creației umane, cea de după moartea tradiției moderne? Oare postmodernismul este – așa cum sugerează unii – punctul terminal al evoluției culturii vizuale vestice, destinația spre care arta noastră se îndreaptă în grabă încă de la începuturile ei? Orgoliul nostru colectiv răspunde afirmativ la amândouă întrebările. În timpurile moderne – cel puțin –, fiecare epocă are vanitatea de a-și imagina că ea reprezintă o culme a istoriei, că e ținta predestinată spre care converg toate filamentele disparate și mai timpurii ale culturii umane. Totodată, este plăcut să-ți închipui că viitorului nu i-a mai rămas decât să meargă pe urmele noastre...

Și totuși, cît privește spre arta înfățișată în această carte (*Culture or Trash?* – n.n.), artă care, în ultimii cincisprezece ani, a fost predată în școli, admirată în muzee și cumpărată la licitație, e greu să nu vezi că ne aflăm mai curînd la sfîrșitul unei epoci decît la începutul epocii ce urmează. Căci am extins domeniul artei – în ceea ce ea poate să înfățișeze sau pune în discuție –, dar, în afară de cîteva trucuri tehnologice, nu am descoperit nici un teritoriu formal nou. Or, în ceea ce privește termenii formali mai vechi, pe care am continuat să-i păstrăm, doar rareori s-a atins strălucirea la care ajunseseră inițiatorii lor.

După cum spune Mattheu Arnold, „Rătăcim între două lumi, una moartă, / Cealaltă prea slabă ca să se nască”, mișcare de dragul mișcării, dar lipsită de direcție. Constatăm, cu surprindere, că ne aflăm într-o situație similară cu aceea în care am fost în anii șaptezeci, decadă caracterizată printr-o proliferare pluralistă a orientărilor și mini-modelor. Cu deosebirea că artiștii anilor șaptezeci par a mai rezista încă, în timp ce celor de astăzi, cu toate strădaniile noastre, pare că le fuge pămîntul de sub picioare.

NE PUTEM pune întrebarea: „Poate sau nu poate fi considerat un succes faptul că acești artiști au găsit ceea ce au căutat și nu au găsit ceea ce nu au căutat?”

Înainte de a da un răspuns, încep cu o axiomă pe care cititorul o poate accepta sau nu: *Desăvîrșirea artei trebuie să fie desăvîrșire artistică.* Artă poate avea și alte calități, dar aceste două lucruri nu trebuie confundate. Voi face o analogie cu ceva din viața cotidiană. Un fel de mîncare poate să arate frumos și să aibă gust bun; dar, dacă nu are gust bun, oricît de frumos ar arăta, el este prost gătit. Elocința face parte din calitățile de care ai nevoie ca să poți fi un bun avocat, dar un avocat care nu cunoaște legile și nu poate cîștiga procesul, chiar dacă e înzestrat cu elocință, este, cu siguranță, un avocat prost. Artă ce nu excelează

din motive artistice este – fără îndoială – o nereușită.

Evident că în artă există ceva mai mult decît formă și că arta care prezintă numai o desăvîrșire formală nu poate fi cu adevărat considerată o mare artă. Dar nici o artă nu poate fi considerată mare, dacă nu este mare și din punct de vedere formal sau dacă importanța sa este alta decît o importanță artistică.

Prin desăvîrșire formală – termen voit vag – nu înțeleg priceperea de a reda cît mai exact modelul sau de a face desene frumoase pe pînză. Mă refer mai degrabă la procesul misterios prin care Rembrandt, de exemplu, a izbutit să picteze mîncea de la rochia miresei evreice (o simplă mîncecă!) și să transforme totul într-una dintre cele mai nobile și mai morale manifestări ale artei vestice. Sînt lucruri pe care, cu foarte puține excepții, arta din vremurile noastre le-a pierdut. Sînt performanțele pe care arta contemporană nu a fost în stare să și le propună sau pe care ea le-a negat cu cinism. Există un paradox în însuși miezul artei contemporane. Deși cei mai mulți artiști resping cu hotărîre ideea unei desăvîrșiri formale, contextul acestei desăvîșiri se păstrează neatins. Cu alte cuvinte, faptul că artiștii și criticii resping noțiunea de desăvîrșire nu-i oprește să o caute și să-i aducă laude.

POATE că arta de astăzi e mai capabilă să împiedice arta viitorului decît să o promoveze, exact așa cum medaliata, premiata, oficiala artă a Saloanelor din secolul trecut a împiedicat apariția modernismului. În ciuda mult afirmatului său radicalism, arta prezentată la ultima Bienală de la Veneția privește cu dispreț la dezorganizata, secătuită și dizgrațioasă opoziție; această automulțumire poate fi foarte bine asemuită cu atitudinea academicienilor ce-și băteau joc de impresionisti, considerîndu-i niște naivi rău orientați. Și poate că întocmai ca Manet și Picasso, care au izbutit să se afirme numai trecînd peste invincibila fortăreață a Școlii de Arte Frumoase, viitoarea formă a artei se va putea impune numai trecînd peste trupul sfîșiat al artei contemporane instituționalizate.

Dar din ce direcție ar putea să vină această schimbare? Există vreun semn care s-o vestească? Probabil că-da. Departe, la est de Soho și de Cork Street, departe, la est de Veneția și de Köln, se petrec evenimente în care se află, poate, o cheie pentru viitorul artei.

Nereușita puciului comunist ce a avut loc în august în fosta Uniune Sovietică, deși – evident – nu prezintă nici o legătură cu arta, are o rezonanță simbolică ale cărei implicații pentru întreaga cultură umană sînt aproape incalculabile. Eșecul acestei lovituri de stat, împreună cu prăbușirea blocului sovietic și cu starea oscilantă a

Chinei comuniste, nu afectează numai politica internă a cîtorva state, mari și mici, din est, ci marchează o schimbare epocală în istoria omenirii.

În cele două secole ce au urmat după căderea Bastiliei, mișcarea revoluționară a fost paradigma schimbării istorice. Puține țări din Europa nu au fost – într-un moment sau altul – amenințate de ea. În secolul nostru, ea a dominat realitățile politice din Est. Dar acum doi ani, în cele cîteva zile din august, epoca revoluțiilor a luat sfîrșit. Artă, care reflectă realitățile politice și care a fost oglinda în care epoca revoluționară s-a exprimat pe sine, este – și ea – pe deplin saturată de caracterul ei revoluționar. Pentru a înțelege arta – atît pe cea din ultimele două secole cît și pe cea contemporană –, trebuie să o privim de la un nivel de generalitate mai înalt decît cel de la care este privită de obicei. Artă nu trebuie considerată nici pe perioade, nici pe curente, și nici avîndu-se în vedere operele unui singur artist.

Dar rareori arta este privită în termenii pe care istoricul Fernand Braudel îi numește „la longue durée”. Adevăratele ei structuri încep să apară numai dacă o concepem dintr-o asemenea perspectivă și numai dacă ne gîndim la ea în acești termeni aproape geologici.

Începînd cu David, Delacroix și alți romantici, spiritul revoluționar a schimbat stilul și conținutul artei. Înainte, arta era înconjurată de o anumită aură aristocratică sau sacerdotală ce favoriza stabilitatea și nu schimbarea. Artiști precum Caravaggio și Salvator Rosa au pictat și ei imagini ce exprimau amenințarea, dar la ordinul capilor Bisericii și cu intenția de a stîrni în cel ce privește un sentiment de dezaprobare față de decăderea morală a societății în care trăiau. Nu era vorba – așa cum se va întîmpla mai tîrziu – de o răsturnare totală a societății. Odată cu operele lui David și Delacroix, arta începe să pledeze pentru schimbare sau, cel puțin ratifică starea burgheză pe care o instaurase Revoluția.

Dar iată că moderismul, care a apărut la trei generații după Revoluție, prin Courbet, își îndreaptă revolta-i profundă tocmai împotriva stării burgheze instaurate de Revoluție. Și cu începere de atunci e greu să mai găsești vreun curent important care să nu fi criticat, implicit, starea burgheză și care să nu fi pledat pentru lupta împotriva ei și a culturii ce l-a precedat. Impresioniștii au luptat împotriva pictorilor academici, iar Simbolisții au luat cu asalt Impresionismul. În timp ce Cubismul a atacat Simbolismul, iar Dadaismul a atacat totul, artiștii new yorkezi au atacat curentele europene.

Nu-i nevoie să mai demonstrez sau să mai subliniez faptul că adeseori aceste mișcări artistice erau însoțite de un radicalism social, chiar dacă scopul lor era unul estetic. Acest radicalism este atît de

OARE a existat vreodată vreun critic care să poată prevedea viitorul? Nu mă gîndesc la puțința de a prevedea ce se va întîmpla în artă în sezonul următor sau în cel ce-i va succeda acestuia, ci la puțința de a prevedea ce se va întîmpla în următoarea epocă a culturii umane. Cine, în anii 1450, ar fi putut să prevadă creația lui Michelangelo și manierismul? Cine, în „Vechiul Regim”, ar fi putut concepe impresionismul? Și care impresionist, în 1870, ar fi putut să-și imagineze arta lui Jackson Pollock și cea a lui Ad Reinhardt?

În comparație cu ceea ce se întîmplă în artă, pronosticurile politice sau economice sînt jocuri de copii. Previțiunile asupra populației sau a produsului național brut pot fi extrapolate printr-un procedeu general, pornind de la datele pe care le deținem în prezent. Dat fiind numărul limitat de variabile ce pot defini haoticul comportament social-uman, datele generale ale viitorului sînt previzibile, chiar dacă cele specifice rămîn o necunoscută.

În cultură, în schimb, faza următoare nu poate fi niciodată imaginată pînă în momentul desfășurării ei. Numai după aceea, ea dobîndește logica destinului.

Puțini dintre artiștii care se respectă cred despre ei că fac artă contemporană. Artă contemporană fac întotdeauna ceilalți. În adîncul sufletului lor ei consideră și speră că arta pe care o creează aparține epocii ce vine. Orgoliul îi face să creadă și să spere că ei reprezintă locul unde prezentul se leagă cu viitorul. Artă lor aparține totdeauna viitorului ce se naște și se va bucura curînd de o deplină consacrare, indiferent dacă – pentru moment – este aplaudată sau nu. Asemenea fructelor ce sînt aduse încă necoapte în magazine, spre a fi numai bune de mîncat cînd vor fi cumpărate sau imediat după aceea.

Poeți greci contemporani

răspîndit în arta vizuală încît el a ajuns să ni se pară absolut firesc. Am ajuns să gîndim ca și cum această revoltă ar reprezenta condiția normală a artistului, care ar fi merit să provoace și să cheme la luptă. Numai rareori ne gîndim că, înainte de ultimul pătrar al secolului XVIII, această caracteristică, pe care o găsim în aproape fiecare operă de artă din timpurile noastre, era inexistentă.

POSTMODERNISMUL este, într-un anume sens, reducerea la absurd a acestui spirit artistic revoluționar. Despărțite de realitate, mișcările revoluționare sînt înfăptuite pentru ele însele. Aceasta se vede cum nu se poate mai bine în banalitățile lui Koons și în tiradele lui Wojnarowicz, în rebuturile plasticoide ale lui Sue William și în mortăciunile lui Andres Serrano.

În același timp, dacă privești mai atent și dacă înțelegi ce privești, începi să vezi în toate acestea disparea unei stări mai vechi, redusă, tot mai mult, la autoparodie.

Pare logic sau – cel puțin – plauzibil ca, odată cu declinul paradigmei revoluționare în politică, să ia sfîrșit și etosul revoluționar din artă. Istoria inversîndu-se parcă și, în ciuda numeroaselor conflicte ce mai există încă în sfera politicului, apare din ce în ce mai clar că drumul pe care va merge omenirea este cel al cooperării, conflictul reprezentînd excepția.

Dar asta nu înseamnă că trebuie să ne așteptăm, în artă, la o întoarcere la conservatorism, și nici la o continuare a prezentei revolte de dragul revoltei, ci la o artă situată între aceste două extreme, caracterizată printr-o seriozitate care, în ultimii ani, i-a lipsit.

Sper că proliferarea opțiunilor pentru computere nu va afecta prioritatea mijloacelor tradiționale. Credința că tehnologia trebuie să înlăture mijloacele tradiționale este naivă și superficială. Societatea post-industrială nu a urmărit să distrugă trecutul, așa cum s-a întîmplat, în mare măsură, în perioada industrială, ci mai curînd să-l păstreze acolo unde-l descoperea și să-l creeze din nou acolo unde considera că el este necesar.

Nimeni nu poate spune cît timp trebuie să treacă pînă la instaurarea noii epoci în cultură. Nu avem însă nici un motiv să ne îndoim că ea va veni. Arta vestică a trecut prin perioade de criză mai lungi decît cea prezentă. Cultura noastră se poate regenera prin ea însăși. Dacă n-ar izbuti să o facă, ar fi pentru prima oară în istorie. Teama pe care unii o au în această privință vine probabil din faptul că viitorul nu poate fi prevăzut. Poate că regenerarea artei se produce chiar acum, în școli obscure sau în atelierele nevizitate ale unor ignoranți artiști de geniu...

Tot ce putem dori și spera este ca aceasta să se întîmple cît mai repede, adică atîta vreme cît mai sîntem și noi vii.

Prezentare și traducere de
Irina Diana Izverna

«Societatea Scriitorilor» („Hetaireia Syngrapheon“) este una din cele trei (principale) grupări ale breslei scriitoricești în Grecia.

Înființată în 1981 de un grup de 95 autori, între care premiantul Nobel Odysseas Elytis (care îi este, pînă astăzi, Președinte de Onoare), această organizație profesională s-a născut din refuzul manipulării și mai ales al patronării politice – fie din partea dreptei național-tradiționaliste, fie din a stîngii comunizante – puternic infiltrate în organizațiile de acest fel ce existau pînă în momentul respectiv, precum și din nevoia unei mai apăsate afirmări a principiilor «libertății democrației pluraliste, antitotalitarismului și toleranței». Astăzi «Societatea Scriitorilor» numără peste 200 de membri ordinari și mulți membri supleanți sau extraordinari, în străinătate. Nu pentru că am aderat de curînd la această organizație aș vrea să fiu banuit că «trag spuza pe turta» proprie, dacă voi spune că la ora actuală practic totalitatea numerelor mai semnificative ale literelor neoeleene se află în rîndurile «Societății Scriitorilor».

Drept dovadă, ofer aici o succintă selecție de texte poetice provenind din *Almanahul* acesteia pe anul 1993. (Organizația mai degrabă săracă, «Societatea...» a conceput, spre a se auto-finanța în parte, ingenioasa idee a editării și punerii în vînzare a unei agende, cuprinzînd, pe lîngă paginile destinate însemnărilor, și bucăți inedite – proză, versuri, eseuri, traduceri... – ale membrilor săi). Ele ne vor permite, cred, să simțim pulsul viu al literaturii ce se practică în Grecia la ora actuală.

Stephanos BEKATOROS

Amintiri din călătorii

Gîndul îl poartă înapoi la casele în care a locuit cîndva la odăile închise de prin hoteluri la sate pierdute în afara lumii prin insule anesteziate de mania chirurgicală a soarelui. Oare ce-o mai fi rămas acolo din aerul acesta se gîndește din trupul meu ce o mai fi rămas în aerul pietrificat și ce mireasmă în aerul întemnițat de permanența unei absențe. Plină de treceri e viața se gîndește plină de clipe pe care cîndva le umpluse mișcarea și-apoi așa pline s-au scufundat în imobilitatea negrului

Elena CHOUZOURI

Luna plină de septembrie

Suia un septembrie de mătase
cînd ochii lui mi-au lunecat
din mîini.

I-am auzit foșnind
așa mari și grei cum erau.
«E soarta lui septembrie» îmi zise
«În spate are-o vară metalică.
Lasă crătere deschise în vine».
Acum zilele scad.
Îmi lasă doar sîmburii lor pestrîți.
Îi rînduiesc pe jos, lîngă patul meu.
Alături de ceilalți.
La ceasul cînd Luna plină
înjunghie odaia.

Kostis GHIMOSOULIS

37° la umbră

Tot ce e urît
pare și mai urît
vara.

Cîini însetați
minciuni nădușite
și muște fericite.

În lumina soarelui
un idiot

devine de două ori idiot.

Vara
e un leu flămînd
ca să nu te sfîșie
trebuie să-l hrănești cu miracole.

Dimitris KALOKYRIS

De vis

Aș fi vrut să te cheme – Afrodita
Miranda, Selaghia sau Cynthia
dar te chem – ca pe toate – Maria.
(1971)

Poet angajat

Cu degetul pe clapele
mașinii de scris îl visează
păduri de moduri verbale
și rîuri de adverbe cu undele în
flăcări.
de planton prin posturi de gardă
pustii
acolo, în geroasa Macedonia
a limbii.
(1991)

Din ciclul *Expediția Argonauților*

Archilleas KYRIAKIDIS

Încet de tot, aproape lenes

Lui Kostas Aristopoulos

La 27 aprilie 1859 arheologul și exploratorul german Friedrich von Hofmenstahl, care scormonise podișurile Asiei Anterioare și văile Eufratului în căutare de vestigii ale civilizației mesopotamiene, dădu într-un anticariat din Damasc peste un ciudat opaț, pe care îl și cumpără.

La 28 aprilie 1859, von Hofmenstahl se trezi în patul propriu, în dormitorul oriental amenajat în castelul său, situat între Dresda și Leipzig. Primul lucru pe care îl văzu deschizînd ochii fu tavanul cu lambriuri sculptate – și îl recunoscu. Zări apoi șifonierul cu patru uși, masa de lucru și pe ea un dicționar deschis, precum și scaunul pe care îl răsturnase

scufîndu-se să plece precipitat – și le recunosc pe toate. Cî femeie lîngă el îi mîngîia mîinile. O întrebă cît timp trecuse, dar nu reținu răspunsul.

– Așadar în realitate Orientul nu există? îl chestionă femeia.

Friedrich von Hofmenstahl își întoarse privirea cu mare lentoare către fereastră. Afară ploua.

– Există, îi răspunse cu glas obosit. Dar singurul Orient real e cel imaginar.

Din ciclul inedit *Muzică*

K.Ch. MYRIS

Oracol

Input:
Pe poarta maternă
a ieșit
în neagra lumină

Output:
Pe poarta maternă
a intrat
în bezna albă.
Oedipus/data.

Kostas STERYIOPOULOS

Necunoscuta zi

Din vechiul calendar de pe perete
în fiecare dimineață rupi cite-o
foaie moartă.
O suflă vîntul, o-nvrtește printre
foile arborilor,
pînă ce se pierde în depărtarea
uitării.

Ce de foi moarte lăsate pradă
vîntului!
Și cite zile moarte,
stoluri de păsări.călătoare!

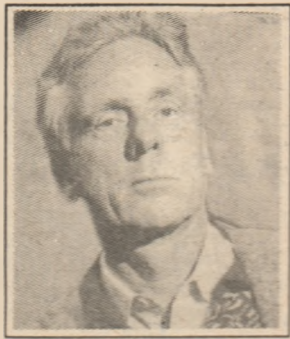
Una din ele va fi cea din urmă!

Aceeași zi o atingi în fiecă an,
neștiutor însă treci mai departe
lăsînd și foaia aceasta să plece cu
celelalte,
gîndind la multe și mărunte și
trîndu-ți
sfîrșitul cel de toate zilele.

Prezentare și traducere
Victor Ivanovici

McGuane și cărțile sale

● La începutul anilor '70, hippies din Key-West îl porecliseră pe Thomas McGuane, Captain Berseko. Tocmai își publicase primul roman *The Sporting Club*. Ducea viața tinerilor hippie, trăia cu o actriță scandalagioaică, bea, conducea cu 240 pe oră și era rebel. A doua carte a sa, *Ambuscadă pentru un pian*, e un roman picaresc, furios împotriva determinismelor sociale. Adevărata notorietate a cunoscut-o cu *33 la umbră*, o carte povestind periplul unui tânăr care părăsește lumea drogurilor fiindcă vrea să intre într-o viață normală, iar „normalitatea” îl ucide fără milă. Acum Thomas McGuane (în imagine) a abandonat de mult excesele, trăiește ca familist la o fermă din Montana, iar ultimele sale două romane din cele 7 publicate, *Omul care-și pierduse numele* (1990) și *Omul din Vest* au o pronunțată tentă autobiografică. Rebel, l fără cauză a devenit un maestru al derizoriului și farsei.

Dicționarul Academiei Franceze

● Puțin accesibil pînă acum, datorită prețului ridicat și difuzării limitate, *Dicționarul Academiei Franceze* apare într-o nouă ediție, în trei volume de 150 de franci fiecare. Primul volum, de la A la E, a apărut de

curînd, celelalte fiind programate pentru 1996 și 1999. Maurice Druon, care prefațază lucrarea apărută la Julliard, spune că ediția aceasta populară se înscrie în cruciada pentru apărarea limbii franceze.

Literatură de divertisment

● Leo Perutz, un neamț pasionat de matematică, care a descoperit o formulă algebrică ce-i poartă numele și a redactat un cunoscut tratat de bridge bazat pe calculul probabilităților, s-a amuzat să-și aplice cunoștințele și în literatura de divertisment: *Miracolul mantotierului* (1916) e un

roman de serie neagră, cu o intrigă stranie, foarte bine țesută, iar *Cazacul și privighetoarea* (1927) este tentat de istorism, după ce autorul a avut experiența frontului și a văzut primele efecte ale revoluției bolșevice. Ian Fleming, părintele lui James Bond, îl admira mult pe acest autor practic necunoscut astăzi.

Bun cunoscător al culturii noastre, dl. Sumyia Haruya este unul din puținii traducători de literatură română în Japonia. Săptămîna trecută a fost, pentru a doua oară din 1989 încoace, oaspetele redacției noastre, prilej cu care ne-a răspuns la cîteva întrebări:

– Care sînt, pînă acum, cărțile apărute în traducerea dvs. în Japonia?

– Am început, în 1977, cu o culegere de basme populare românești, apoi în 1982, prima mea traducere din Mircea Eliade, *Secretul doctorului Honigberger*. În 1985 a apărut *Ion* de Liviu

Nomazi de plăcere

● Portretul robot al turistului, un tip în șort, cu nasul ars de soare și aparatul de fotografiat atîrnat de gît, care voiajează prin locuri celebre pentru a avea cu ce să se laude acasă, a dat naștere turistofobiei localnicilor. Nu astfel pune problema în *L'Idiot du voyage* (Ed. Payot) Jean-Didier Urbain care, din unghiul etnologului, distinge între „a face turism” și „a fi turist”, aceasta din urmă categorie fiind considerată ca un fel de etnie curioasă, deschisă și independentă.

Viața lui Chagall

● *Da Capo Press* a dat publicității volu-

mul „Viața mea” de Marc Chagall. Acest text, scris la Moscova în 1921-1922, cînd Chagall avea 35 de ani, este însoțit de 20 de planșe pe care autorul le pregătise special pentru a ilustra povestea vieții sale.

Fiica favorită a „vrăjitorului”

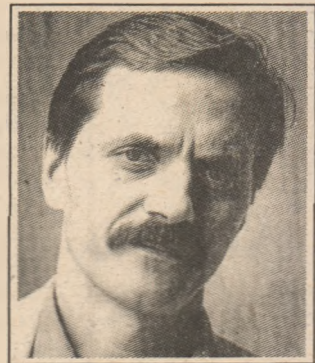

● „Îndrăznețul, minunatul meu copil” o numea Thomas Mann pe Erika, prima lui fiică, de care a fost legat întreaga viață prin afinități și încredere. Prima carte despre Erika Mann (*Erika Mann. O biografie*) de Irmela von der Lühe a apărut abia anul trecut la Campus Verlag, Düsseldorf. Scrisă viu și captivant, biografia

ne dezvăluie o personalitate ieșită din comun: actriță și artistă de cabaret (înființează celebrul cabaret *Die Pfeffermühle*), jurnalistă și corespondentă de război, Erika Mann și-a pus în joc întreaga inteligență pentru a se opune național-socialismului. În fotografie Erika și Thomas Mann în 1952.

„Roșu și alb”

● este titlul unei culegeri de nuvele de Jean-Marie Laclaventine (în imagine) avînd ca personaj comun vinul. Autorul a vrut să arate cum și de ce a însoțit totdeauna vinul istoria omului în circumstanțele cele mai importante ale vieții sale, de la botez și pînă la moarte (și chiar după aceea, fiindcă ultima nuvelă din carte e dialogul unor bețivi așezați pe un nor). Cartea, spune autorul, nu se adresează oenologilor amatori, nici nu se vrea un elogiu al beției, ci celebrează vinul ca o componentă a bucuriei de a trăi.

Salvador Dali la New York

● La 20 septembrie se va închide expoziția „Salvador Dali” de la Muzeul de artă Metropolitan din New York. Sînt expuse 50 de picturi, 50 desene și fotografii care redau cariera artistului spaniol din anii tinereții petrecuți la Figueros și Madrid și pînă în anii suprarealismului.

„Ermione”

● Pentru stagiunea 1994-1995, Théâtre de la Monnaie din Bruxelles a programat o operă puțin cunoscută de Gioachino Rossini, anume „Ermione”, cu soprana Nelly Miricioiu în rolul principal și „Balul mascat” de Verdi cu Eduard Tumașyan ca interpret al partiturii lui Renato.

Dulce Maria

● În 1920, Juan Ramón Jiménez saluta în cuvinte elogioase debutul poetei cubaneze Dulce Maria Loynaz. Acum în vîrstă de 92 de ani, locuind la Havana în aceeași casă unde l-a găzduit pe prietenul ei Federico Garcia Lorca, Dulce Maria are în urmă numeroase volume de poeme a căror temă obsedantă e iubirea și singurătatea. Cel mai cunoscut poem al său, *Cîntecul femeii sterile*, alături de alte 39, a apărut recent într-o culegere bilingvă, la Paris.

Cu Sumyia Haruya despre

Literatura română în Japonia

Rebreanu, cu titlul japonez *Rugăciune pentru pămînt*, carte pentru care am primit Premiul Asociației Traducătorilor din Japonia, iar anul trecut am revenit la Mircea Eliade, cu *19 trandafiri*, care s-a bucurat de succes. În revista „Honyaku no sekai” (Lumea traducerilor) nr. 3/1994, romanul lui Eliade figurează pe locul 5 în topul traducerilor din literatura europeană (și sînt în librării foarte multe titluri). Pe lîngă aceste volume, am mai publicat tălmăciri din literatura română în reviste literare și am depus la edituri încă două manuscrise încheiate – *Pădurea spînzuraților* de Liviu Rebreanu și *Șatra* de Zaharia Stancu, care nu știu cînd vor apărea.

– Ce ecouri critice au avut cărțile românești?
– În general tirajele nu sînt mari, iar interesul se manifestă doar în cercuri intelectuale restrînsse, marele public preferînd literatura de consum, autohtonă sau străină.

– Și totuși Eliade...
– Cu Mircea Eliade e altceva, el este deja un nume în Japonia, fiindcă toată opera sa științifică a fost tradusă, începînd din 1970 încoace, din engleză și franceză. Interesul pentru literatura lui vine pe de o parte din faptul că are o celebritate mondială ca istoric al religiilor și savant al

simbolurilor și pe de alta fiindcă acest tip de literatură fantastică, magică, place în mod special în Japonia. Din această cauză intenționez să traduc în curînd și *Noaptea de Sânziene*, pentru care am discutat deja cu editorii.

– Alte proiecte?
– Pentru o colecție de antologii din literatura diverselor popoare, pregătesc o culegere intitulată *Un dar din literatura română* ce va conține poeme și proze scurte, începînd cu *Miorița*, la care lucrez de mult și am deja cîteva variante, și pînă la nuvele și schițe ale ultimelor generații, piese culese din reviste, între care și „România literară” pe care o urmăresc cu mare interes.

– Domnule Sumyia Haruya, sînt scumpe cărțile în Japonia?
– Destul de scumpe. Prețul unei cărți nu e chiar prohibitiv, dar apar atît de multe volume interesante, încît ca să-ți cumperi mai tot ce ai dori trebuie să fii bogat. Dar și la dv. este tot cam așa. De data aceasta plec din România cu bagaje foarte grele din cauza cărților și revistelor literare.

A consemnat
Adriana Bittel

Interesul pentru Enescu

● După integrala operei enesciene inițiată de celebra firmă EMI pe disc compact cu Lawrence Foster la pupitrul Orchestrei Simfonice din Monte-Carlo, interesul caselor de discuri - cea mai importantă formă de promoționare astăzi - pentru creația enesciană a început să se facă simțit. Casa de discuri „Olimpia” din Marea Britanie în colaborare cu Electrecord a început editarea unei noi integrale. Primele trei CD-uri din seria simfonică, realizată de Orchestra Națională Radio sub bagheta lui Horia Andreescu, au și apărut. Sînt înregistrate cele trei Simfonii, Rapsodiile, Uvertura de concert și o Simfonie „de școală”. Ele s-au bucurat de cronici favorabile și de un punctaj foarte bun, 4 din 5 puncte posibile, în topul unor reviste specializate ca „CD Review” și „Classic CD”.

Retrospectiva Tamara de Lempicka

● Este greu să decizi dacă retrospec-

tiva consacrată pictoriței Tamara de Lempicka la Villa Medici din Roma este un bun prilej de reevaluare a unei artiste aproape uitată, un joc oportun despre dorul de decadentă aristocratică propriu Europei dintre cele două războaie sau pur și simplu un omagiu adus unei trainice legende europene. În imagine: Un „Autoportret” al Tamarei de Lempicka.

Premiul Marguerite Yourcenar

● ... în valoare de 8000 de franci, creat în 1992 de serviciile culturale ale Ambasadei Franței în SUA și destinat să recompenseze o operă literară scrisă de un francez rezident în America, va fi decernat pentru a doua oară la 1 decembrie 1994 la Cambridge, Massachusetts.

Drumul Christei Wolf

● Pe drumul spre tabu (*Auf dem Weg nach Tabou*) se numește cea mai recentă carte a Christei Wolf (în imagine), apărută la Kölner Kiepenheuer & Witsch Verlag. Aici se află inclus și discursul ținut de contro-

versata scriitoare la 27 februarie 1994 la Dresda, în fața a peste 1000 de ascultători și care conține critici inteligente menite să-i incomodeze atât pe germanii din vest cît și pe cei din est, dar și câteva declarații... discutabile.

Paradisul terestru

Tahiti ocupă un loc aparte în lunga istorie a paradisului. Începînd din sec. XVIII, Europa descoperă cu entuziasm paradisul terestru al Polineziei, un loc binecuvîntat de zei unde natura și localnicii oferă marinarilor veniți de la antipodi bucurii simple și intense. Jean-Jo Scemla a adunat în volumul *Călătoria în Polinezia* povestiri de călătorie din sec. XIX și începutul lui XX, de la jurnalele de bord ale primilor exploratori și pînă la mărturiile ale unor artiști precum Melville, Stevenson, Paul Gauguin, Victor Segalen, Jack London.

În imagine, Teha' Amana, portretul logodnicei sale pictat de Gauguin în 1893.

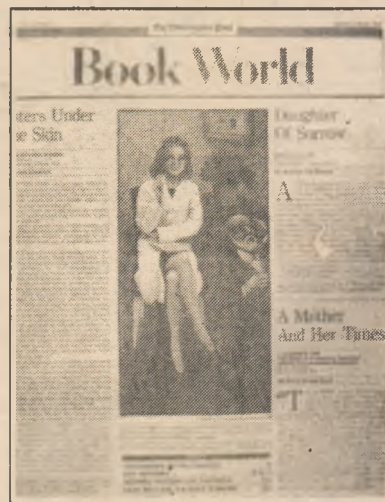
„BOOK WORLD”

NUMĂRUL 26 al suplimentului „Book World”, editat de influentul cotidian „The Washington Post”, are în sumare ample comentarii despre producția editorială americană a lunii iunie. Astfel, se consideră drept un eveniment literar publicarea la editura „Harcourt Brace” a volumului *Gal: O viață adevărată* de Ruthie Bolton (n. 1961), autobiografia unei americance africane de pe coasta de sud, o poveste despre suferință și supraviețuire, într-un bogat dialect local, plin de aluzii și de spirit.

Pentru a rămâne în domeniul feminin, să amintim că „cele mai fericite femei, ca și cele mai fericite națiuni, nu au istorie”, după cum scria cândva George Eliot. Pentru femeile americane care s-au maturizat în anii '60, cuvintele scriitoarei engleze sunt o consolare. „Istoria acelor ani - se spune într-un articol - a însemnat o copilărie sub amenințarea norilor nucleari, un președinte martirizat, un război ucigător de suflete, o coliziune cu rasismul, un carnaval al drogurilor, o vertiginoasă revoluție sexuală, o agitată trecere spre cetate”. O asemenea femeie este și Linda Green, despre generația căreia Susan Cheever scrie în volumul *Viața unei femei* (editura *Morrow*) că a fost primul grup de copii „tratați ca o clasă separată, cu propriile lor drepturi și privilegii”. Autoarea îi ajută pe cititori să înțeleagă viața unei americance din clasa mijlocie. De altfel, subtitlul volumului este „Povestea unei americance de rând și a extraordinarei sale generații”.

În paginile revistei se apreciază că „nu mai poate exista cu siguranță un indicator al gradului în care americanii s-au desprins ei înșiși de trecutul lor, decât obscuritatea în care a dispărut mișcarea postbelică pentru drepturile civile”. Principalii beneficiari ai acestei cunoașteri despre mișcare sunt tinerii americani africani. În lumina acestei indiferențe generale, se consideră că nu par să existe motive ca marile mase de americani să se grăbească să citească volumul *Localnici* (editura „University of Illinois Press”), de John Dittmer consacrat luptei negrilor de pe Mississippi pentru apărarea drepturilor constituționale și umane.

O temă apropiată este abordată și de Jack Greenberg care a publicat la editura „Basic Books” volumul *Cruciați în instanțe*. Este vorba despre cum o echipă de avocați s-a luptat în anii '40 pentru revoluția dreptu-

rilor civile ale americanilor africani.

În cu totul alt registru, în noul său roman *Weekend-ul* (editura „Farrar Straus Giroux”), Peter Cameron amestecă două formule familiare: comedia unei clase confortabile de la țară și drama bolnavilor de SIDA.

La editura „Viking” a fost publicat noul roman ambițios al Janei Uquhart, *Departee*, care redă experiența unei familii din diaspora irlandeză a secolului al XIX-lea, de la mica insulă Rathlin pînă pe malurile lacului Ontario. Autoarea așterne pe hârtie povestea mai multor generații de femei irlandeze și irlandezo-canadiene.

Două pagini ale revistei sunt consacrate literaturii despre homosexualitate. Iată în acest sens titlurile câtorva volume recent apărute: *Lungul drum spre libertate*, *Creat egal*, *Bulevardul viselor spulberate* (despre viața și legenda lui James Dean), *Străin la poartă*, *Sentințe pe viață* (despre scriitori, artiști și SIDA) etc.

„Book World” amintește că, în urmă cu ani, cunoscutul scriitor Saul Bellow, azi în vîrstă de 79 de ani, a publicat *Herzog*, un roman care vreme de 29 de săptămîni a fost nr.1 pe lista celor mai vîndute cărți. Personajul principal nu prea știa ce vrea și scria, în mîntea lui, tot felul de scrisori lui Eisenhower, Heidegger, Dumnezeu și înstrăinatei sale soții. Recent, în volumul *It All Adds Up*, Bellow își poartă eroul pe o treaptă mai departe: el nu numai adresează scrisori unor străini, ci și le expediază sieși prin poștă. De fapt, este vorba despre niște eseuri și meditații pe teme actuale.

Pe lista celor mai vîndute cărți din această vară se situează în frunte ultimele creații ale prolificilor Michael Crichton și John Grisham. (M.K.)

Revista revistelor

Euphorionici în caniculă

Dintr-o lungă experiență, Cronicarul știe că, în general, numerele din toiu verii ale revistelor sînt mai bălțite, mai pline de greșeli de tipar și erori de paginatie. Redactorii sînt o parte în concediu, iar cei rămași, frustrați, lucrează cu o anume lehamite; tipografii,

corectorii și secretarii se resimt după nopțile caniculare cu țîțari, suportînd mai greu zăpușala sufocantă, gălăgia și înghesuiala din tipografia, aerul poluat și fierbinte se umple din nimica toată de draci, revine obsedant ideea că, la toate nivelurile, munca la o revistă e mizerabil plătită, că „pînă și o femeie de serviciu de la RENEL...” etc. • Toate astea se văd în pagini mai ales în august, punctul cel mai jos al curbei. Nu vom da exemple, fiind noi înșine cu mai multe muște pe capul gol și știind că, oricum, eterna consolare a profesioniștilor din presă „mulți văd, puțini cunosc” - nu se aplică cititorilor noștri, atenți și avizați, care ne semnaleză în scris sau telefonic nu numai greșelile ci și ceea ce le-a plăcut. Efectul psihologic

stimulator al faptului că munca ta e urmărită, că efortul nu e în gol este considerabil, așa că „simptomul toiu-verii” are partea lui bună. • *EUPHORION* nr. 43-44-45 nu e deloc atins de acest simptom, poate și fiindcă a fost pregătit înainte de vacanță, pe răcoare. Revista de literatură și artă de la Sibiu și-a asigurat de cîțiva ani un loc de sus în topul publicațiilor literare de după '89, cei patru scriitori care o redactează - Justin Panța, Dumitru Chioaru, Ioan Radu Văcărescu, Radu Turcanu + secretarul de redacție Mircea Stănescu - îmbinînd ardeleanasca rigoare - seriozitate cu o admirabilă deschidere culturală. Nici un complex provincial nu e de găsit în paginile în care sînt onorate să semneze personalități de primă mîna ale culturii noastre. Tema acestui număr - *Postmodernismul* - a fost răs-bătută în anii din urmă și văzînd-o înscrisă pe coperta *Euphorionului* am fost oarecum sceptici: iar? Ei bine, iar, dar sub semnături experte în domeniu și într-un mod pur și simplu pasionant, fiindcă nu se bat cîmpii, ci se reușește chiar o limpezire, din diverse unghiuri, a conceptului. Virgil Nemoianu pornește de la o necesară distincție între post-modernitate ca un tip de condiție umană (existențială dar și socială) și post-modernism ca un curent literar (cultural, dacă vreți), curent ce răspunde unei stări și, cum se spunea pe vremuri, o reflectă sau o oglindește”. Apoi enunță și explică nouă trăsături socio-culturale ale acestui sfîrșit de mileniu, fără de care literatura post-modernă nu poate fi înțeleasă; claritatea în expunere a profesorului Nemoianu e o lecție de concizie și aplicare la obiect (fiindcă la noi există încă predilecția pentru ocolul eseistic și învăluirea care mai mult obscurizează și creează confuzie). • În alt stil, venind din filosofia europeană, analizează termenul marin Tarangul, relevîndu-i ambiguitatea alunecoasă și impasul logic pe care îl conține: „Termenul de «modern» exprimă conștiința pe care o avem că actualitatea noastră este așa cum n-a mai fost niciodată. Lumea de astăzi e așa de schimbată față de celelalte, din trecut încît o numim «modernă» - ca să accentuăm ritmul extraordinar al

schimbărilor pe care le trăim și care n-au egal în trecut. Dar dacă termenul «postmodern» are sens real, el anunță o schimbare a «modernismului». Însă el nu poate anunța o schimbare decît negînd schimbarea, întrucît termenul de «modern» conține plinul tuturor schimbărilor. Or, viitorul (pe care termenul de «postmodern» pretinde să-l anunțe), ca să fie viitor, trebuie să apară ca altceva, deci ca schimbat față de «modern»; iar, ca să schimbi ceea ce este deja în plină schimbare, ai nevoie nu de un «post» pe care-l faci dependent de această schimbare, ci de o împlinire reală, în care lumea modernă să fie resimțită ca ceva trecut, dispărut, absent. Or nu acesta este cazul!” • Un studiu pornind de la teoriile autoreflexivității, aplicat literaturii americane și europene contemporane semnează Marcel Corniș-Pop, profesor de teorie critică și literatură contemporană la Commonwealth University of Virginia, cu o impresionantă (și oarecum complexantă pentru noi) cunoaștere exhaustivă a domeniului. Citind referințele critice de la sfîrșitul articolului, nu putem să nu ne gîndim la posibilitățile de informare ale profesorului, la noi imposibile, pentru încă mult timp • Nu e ocolită nici aria est-europeană în care arta post-modernă are conotații speciale, nu atît sub unghi poetic, cît ideologic. „Capacitatea critică-transformatoare a artei autoreflexive în raport cu structurile puterii este astăzi recunoscută atît în Europa Răsăriteană, a cărei reconstrucție ideologică a început în sfera culturii literare, cît și în curentele occidentale influențate de poststructuralism și «noul istorism». Scriitorii est-europeni au utilizat adeseori strategii textualiste/improvizaționale din dorința de a submina reprezentările culturii oficiale, sau au recurs la narațiunea orală ca mod de recuperare/recreare a istoriei unor grupuri marginalizate (vezi cazul scriitoarelor Christa Wolf, Gabriela Adameșteanu sau Maria Kuncewicz)”. • Iată că s-a umplut spațiul și încă n-am spus nimic despre contribuțiile lui Gh. Grigurcu, Wolf von Aichelburg, Justin Panța, Ovidiu Pecican, Dumitru Chioaru, Radu Turcanu, despre paginile în engleză, franceză și germană care pot da cititorului străin o idee despre nivelul preocupărilor și realizărilor culturii române... Numărul acesta din „Euphorion” este ca un duș scoțian pentru spiritul moleșit.

scriitori în loc să se ocupe în continuare de turnătorile pe care și-a întemeiat ascensiunea, asta ni se pare o probă nefîdoielnică a faptului că insul suferă periodic un proces de dedublare prin care acest securist de două parale se crede scriitor și om de cultură. • Cine este Eugen Șerbănescu? • Ca să nu-și piardă antrenamentul la ridicarea de osanale pe care-l avea pe vremea cînd lucra la SCÎNTEIA, Nicolae Corbu se exersează pe seama lui Păunescu. La rîndul lui, Păunescu al cărui ziar, VREMEA, e și mic și prost, exersează pe spinarea lui Hrebenciuc niște omagii atît de timpite, încît adresantului ar trebui să-i sară țandăra pe omagiator. Norocul lui Viorel Hrebenciuc e că *Vremea* se vinde în doar cîteva sute de exemplare, iar cei care o cumpără nu citesc versificările lui Păunescu, fiindcă sînt tovarăși serioși, n-au timp de asemenea fleacuri. • Unul dintre condeierii de cea mai joasă condiție care au apărut în presă din '90 încoace este Florian Popa Micșan. I-am citat numele nu ca să vă încercăm memoria cu el, ci ca să vă faceți o idee cine îl acuză, în *Vremea*, pe Andrei Pleșu că ar fi călăul culturii române. Păunescu, mai treacă, meargă, deși despre el profesorul Alexandru Pîu obișnuia să spună „Da, dragă, l-am avut student - unul mare și prost din banca întîi”. Dar ca un Micșan să-și dea cu presupusul despre cultură și să-i dea note lui Andrei Pleșu, asta dacă nu e culmea obrăzniciei, a prostiei e fără doar și poate. • ÎN ZBURĂTORUL, un interviu al Monicăi Lovinescu acordat în septembrie 1993 care își păstrează însă, din păcate, în întregime actualitatea. Veți fi de acord cu noi de ce „din păcate” după ce veți ajunge la capătul următorului citat: „Nu știu ce se întîmplă cu fostul nostru prieten E. Simion. Intelectualul este pentru noi o obsesie. Intelectualitatea românească mi se pare doritoare (am mai spus) să păstreze ierarhiile comuniste. Lehamitea nu este caracteristică românilor. Lehamitea e generală în Estul Europei. La noi e însă o situație specială: lăudătorii lui Ceaușescu organizează dărîmarea memoriei românești. Mulți se află în fruntea instituțiilor principale ale țării și dau lecții de democrație.”

Cronicar

SPORT

Mai întîi Azerbaidjanul

PRELUNGIRILE pe care le-a avut de jucat Steaua în fața Gloriei spun totul despre inegalitatea și despre valoarea medie a acestei echipe. Așa că e posibil ca returul cu Servette să fie mai problematic decît mi-am închipuit. Dacă genevezii ar nimeri o zi foarte bună, iar Steaua una cam ca în finala *Supercupeii*, s-ar putea întîmpla - Doamna ferește! - catastrofa. Sper însă că echipa lui Dumitriu a jucat cu gîndul aiurea și cu un rest din mahmureala de după cheful de la Crama Domnească. Fiindcă dacă a intrat în teren cu gîndul la victorie și n-a fost în stare decît de atît, pronosticul meu că Steaua va avea zile negre în Cupa Campionilor, care i-a făcut pe mai mulți amici să-mi telefoneze indignați, s-ar putea să se adeverească. Fără Ilie Dumitrescu în echipă steliștii sînt mai jos cu două clase. Ei se scaldă în acea zonă în care poți cîștiga un campionat ca al nostru, dar o încurci cu cine nu te-astepti dacă scoți capul în lume.

Astfel, Puiu Iordănescu a ajuns general, ceea ce mă bucură, iar antrenorul bulgarilor ne-a fitirisit de curînd naționala spunînd că ai noștri sînt la fel de buni ca ai lui. Și cînd te gîndești cît de aproape am fost să spunem noi asta despre alții. De altfel, într-un interviu Lucescu afirmă categoric: „Cu Sabău în echipă, România ar fi putut cîștiga Cupa Mondială.”

După socotelile mele, peste doi ani, Campionatul European ar trebui să fie al nostru. Firește, după ce vom învinge Azerbaidjanul în preliminarii.

Tușier

Lehamitea nu e caracteristică românilor

Cine credeți că s-a găsit să sară în ajutorul lui C.V. Tudor, mai deunăzi, plîngîndu-i de milă? Nimeni altul decît Adrian Păunescu. Emoționant, poetul ei e ajutat la greu de poetul lui. N-ar fi nimic de mirare în asta, dacă ținem seamă de cîte-i strîng laolaltă pe cei doi. Dar pînă acum cel puțin Păunescu s-a ferit să iasă în față alături de CVT, de care părea la fel de scîrbit ca oricare cetățean normal din România. • Ca să nu mai fie acuzat de antisemitism, Vadim Tudor s-a gîndit să-l facă evreu hitlerist pe Iosif Sava fiindcă i-a invitat la o serată pe cîțiva dintre scriitorii pe care acest nimeni literar îi antipatizează. Că la drept vorbind antipatiile unui zero contează asta-i o treabă, dar obstinția cu care CVT își dă cu presupusul despre cultură și

Pentru cititorii din străinătate

Puteți face abonamente direct la redacție, la tarifele de 104 \$ S.U.A. pe an pentru țările europene și 130 \$ S.U.A. pe an pentru țările extra-europene. Plata se poate face prin C.E.C. la dispoziția Fundației „România literară” pe adresa Fundația „România literară”, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod poștal 71341, România sau prin dispoziția de plată a sumei în contul 1520.796.1000.89 deschis la Banca Română pentru Dezvoltare (B.R.D.), Filiala Pipera, București, caz în care vă rugăm să ne trimiteți pe adresa redacției, în plus, o copie după dispoziția de plată și adresa dvs. completă. În sumă sînt incluse toate cheltuielile poștale și de expediere. Se pot încheia și abonamente pe un trimestru sau un semestru, pentru o sumă proporțională.

România
literară

Calea Victoriei 133, București, sector 1. Telefoane: 650.62.86.;
650.33.69.; 659.35.42. (foto).
Abonamente: 3 luni - 5.200 lei; 6 luni - 10.400 lei; 1 an - 20.800 lei. ISSN 1220-6318.

24 pag. - 400 lei